UNIVERZITA SV. CYRILA A METODA V TRNAVE

FAKULTA SOCIÁLNYCH VIED

ÚSTAV SOCIÁLNEJ PRÁCE A SOCIÁLNEJ POLITIKY

FORENZNÁ SOCIÁLNA PRÁCA

IVAN RÁC

Trnava 2025

FORENZNÁ SOCIÁLNA PRÁCA

Autor: doc. PhDr. Ivan Rác, PhD.

Recenzenti:

PhDr. Katarína Vanková, PhD.
doc. PhDr. Alena Hricová, PhD.

Vydanie vysokoškolskej učebnice bolo schválené Edičnou radou Univerzity sv. Cyrila s Metoda v Trnave a vedením Fakulty sociálnych vied Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave.

© doc. PhDr. Ivan Rác, PhD.
© Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2025

Vydavateľ: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2025
Vydanie: prvé, https://fsvucm.sk/wp-content/uploads/2025/07/Forenzna-socialna-praca.pdf

ISBN 978-80-572-0528-9

OBSAH

ÚVOD 6

1 TEORETICKÉ UKOTVENIE FORENZNEJ SOCIÁLNEJ PRÁCE 9

1.1. Vývoj definície forenzná sociálna práca ... 14

1.2 Etické aspekty forenznej sociálnej práce .. 18

2 MIESTO FORENZNEJ SOCIÁLNEJ PRÁCE V SYSTÉME SR 26

2.1 Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny 27

2.2 Zbor väzenskej a justičnej stráže 29

2.2.1 Intervencie a špecifiká penitenciárneho zaobchádzania vo výstupných oddieloch 33

2.3 Mediácia a probácia v systéme trestnej justície 39

Právna definícia probácie v Slovenskej republike 40

Právna úprava postavenia probačných a mediačných úradníkov 41

3 RIZIKOVÉ SPRÁVANIE AKO DETERMINANT VZNIKU SOCIÁLNEJ PATOLÓGIE 48

3.1 Sociálna patológia a sociálna deviácia 55

4 FORENZNÁ SOCIÁLNA PRÁCA S OBEŤAMI NÁSILIA 70

4.1 Násilie páchané na ženách 72

4.2 Formy, spúšťače a dopady násilia na ženách 74

Formy násilia na ženách 75

4.3 Pomoc a podpora pre ženy zažívajúce násilie 77

5 FORENZNÁ SOCIÁLNA PRÁCA S PÁCHATEĽMI NÁSILIA 88

5.1 Intervenčné programy pre páchateľov násilia na ženách 104

5.2 Práca s páchateľmi násilia na ženách vo výkone trestu odňatia slobody 111

6 VÝZNAM PREVENCIE VO FORENZNEJ SOCIÁLNEJ PRÁCI 117

1.1 Úrovne sociálnej prevencie 124

1.2 Ciele, funkcie a zásady sociálnej prevencie 132

ZÁVER 140

MENNÝ REGISTER 141
VECNÝ REGISTER 143
REFERENCIE 144

ÚVOD

Vysokoškolská učebnica mapuje teoretické a empirické ukotvenie forenznej sociálnej práce v slovenských podmienkach. Vzhľadom k jej širokému záberu pôsobenia, sme sa rozhodli venovať dvom špecifickým fenoménom, a to sociálnej práci s obeťami a sociálnej práci s páchateľmi násilia. Učebnica tak ponúka základný prehľad informácií pre študentov a študentky v študijnom programe Sociálne služby a poradenstvo, ako aj východiskový podklad k predmetu Forenzná sociálna práca, ktorý sa vyučuje na Ústave sociálnej práce a sociálnej politiky FSV UCM v Trnave v treťom semestri magisterského štúdia.

Učebnica je rozdelená do šiestich hlavných kapitol, ktoré na seba nadväzujú. V prvej kapitole sa venujeme teoretickým východiskám, ktoré bezprostredne súvisia so sledovanou problematikou. Vymedzujeme základné definície forenznej sociálnej práce, jej stručný historický vývoj, ako aj dôležité etické aspekty, ktoré musia mať na zreteli predovšetkým odborníci a odborníčky pracujúci v pomáhajúcich profesiách. Druhá kapitola vymedzuje tri dôležité miesta výkonu forenznej sociálnej práce a to na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny, ústavoch na výkon trestu odňatia slobody a súdoch v podobe mediačnej a probačnej služby. Tretiu kapitolu sme venovali teoretických konceptom rizikového správania, ktoré sú

determinantom vzniku sociálnej deviácie a sociálnej patológie. Venujeme sa tiež delikventnému a šikanóznemu správaniu mladých ľudí v dospievaní, ktoré vnímame ako odchýlku od normálneho, štandardizovaného správania v spoločnosti a ktoré sú predpokladom vzniku násilnej trestnej činnosti.

Štvrtá kapitola poníma o fenoméne násilia páchaného na ženách. Stručne charakterizujeme definície násilia na ženách, jeho podoby, formy. Neoddeliteľnú časť tejto kapitoly tvoria možnosti podpory a pomoci pre ženy zažívajúce násilie v podobe poradenských centier a bezpečných ženských domov.

Forenznej sociálnej práci s páchateľmi násilia sme sa venovali v piatej kapitole vysokoškolskej učebnice. V teoretických východiskách a vymedzeniach osobnosti páchateľov násilia sa opierame o relevantných autorov a autorky domácej, aj zahraničnej proveniencie. Mapujeme najvyužívanejšie intervenčné programy (primárne tzv. duluthský model) pre páchateľov násilia a rovnako tak sa stručne venujeme práci s páchateľmi v prostredí výkonu trestu odňatia slobody.

Posledná, šiesta kapitola poníma o význame sociálnej prevencie a jej mieste v systéme pomoci pri eliminácii, zmierňovaní, či odstraňovaní rizikových, deviantných a patologických javov v spoločnosti.

Touto vysokoškolskou učebnicou nadväzujeme na doterajšie publikované výstupy v podobe učebných textov ako je Sociálna patológia a prevencia sociálno-patologických javov (2011), Násilie na ženách v partnerských vzťahoch (2015) a Sociálna prevencia (2019) a ktoré predstavujú kontinuitu autorovho profesijného zamerania a spracovávania predkladanej tematiky.

1 TEORETICKÉ UKOTVENIE FORENZNEJ SOCIÁLNEJ PRÁCE

V prvej kapitole vysokoškolskej učebnice autor definuje základné pojmy a východiská forenznej sociálnej práce. Vymedzuje krátky historický kontext a súvislosti sociálnej práce s príbuznými vedeckými odbormi. Čitateľom rovnako predstavuje etické aspekty a princípy forenznej sociálnej práce.

Pri definovaní forenznej sociálnej práce ide o špecializáciu sociálnej práce smerovanú na právne otázky súdnych, trestných, ako aj v občianskych sporoch, riešiac otázky sociálnej starostlivosti o deti[1], problematiku zlého zaobchádzania, riešenie náhradnej starostlivosti u detí, problematiku rozvodu, ukončenie rodičovských práv, dôsledky domáceho násilia na dieťa a mladistvých, ale aj dospelých, oprávnenosť nariadenia ústavnej liečby, právo na sociálne intervencie a pod. (Barker 2003).

---

[1] Forenzná sociálna práca súvisí aj s právnymi otázkami v tradičných prostrediach sociálnej práce, ako je sociálna starostlivosť o deti. Hoci sa restoratívna justícia v povedomí verejnosti spája skôr s nápravnou sférou ako so sociálnou starostlivosťou o deti, zásady tejto filozofie sa prelínajú všetkými oblasťami sociálnej práce, všade tam, kde dochádza ku konfliktom spôsobeným protiprávnym konaním, ktoré je potrebné vyriešiť.

Na rozdiel od starostlivosti o deti bola oblasť nápravnej starostlivosti v profesii sociálnej práce ako hlavná oblasť špecializácie a zamestnania do značnej miery prehliadaná. Toto opúšťanie tejto oblasti nepochybne urýchlil čoraz represívnejší charakter nápravných zariadení (Gumz, 2004). Súvisiacim faktorom môže byť marginálne postavenie, ktoré majú sociálne služby v celom systéme trestného súdnictva (Orzech, 2006). Úloha sociálnej práce v rámci právneho systému sa však výrazne mení. Rehabilitácia dospelých a mladistvých páchateľov sa vrátila do popredia záujmu. Inovatívne prístupy pod hlavičkou restoratívnej justície menia prostredie praxe sociálnej práce, najmä v systéme trestného súdnictva.

Restoratívna justícia, ktorá vychádza z religióznych foriem spravodlivosti, je konceptom, ktorý presahuje hranice štátov. V súčasnosti sa restoratívne iniciatívy zavádzajú na celom svete v mnohých variantoch ako formy riešenia konfliktov a uplatňovania spravodlivosti voči obetiam protiprávneho konania. Do tohto hnutia sa popri právnikoch, pracovníkoch sociálnoprávnej ochrany detí a školských úradoch, aktívne zapájajú aj sociálni pracovníci. Súčasné trendy v udeľovaní spravodlivosti spadajú do troch všeobecných oblastí:

- rodinné skupinové konferencie,
- konferencie medzi obeťou a páchateľom,
- a odškodnenie.

Tieto trendy v oblasti restoratívnej justície sú veľmi relevantné pre hodnoty a rámce praxe sociálnej práce. Na priesečníku politiky a praxe sú restoratívne iniciatívy úzko späté s perspektívami sociálnej práce založenými na posilnení a sile. Restoratívna justícia sa vzťahuje nielen na množstvo stratégií na mierové riešenie konfliktov, ale aj na akúsi politickú kampaň na obhajobu práv obetí a súcitného zaobchádzania s páchateľmi. Namiesto zdôrazňovania pravidiel, ktoré boli porušené, a trestu, ktorý by mal byť uložený, sa restoratívne prístupy zvyčajne zameriavajú predovšetkým na osoby, ktorým bolo ublížené (OSN, 2006). Proces restoratívnej justície nemusí nevyhnutne vylúčiť všetky formy trestu (napr. pokutu, väzenie a podmienečný trest), ale zameriava sa na restoratívne, na budúcnosť orientované a najmenej obmedzujúce alternatívy. Namiesto uväznenia by sa napríklad mohla uprednostniť možnosť verejnoprospešných prác v spojení s liečbou závislosti. Namiesto trestu smrti v prípadoch vrážd by sa dlhý trest odňatia slobody mohol považovať za humánnejší a odrážajúci hodnoty spravodlivej spoločnosti (van Wormer, 2008).

Restoratívna justícia, ktorá je rastúcim medzinárodným hnutím, presne spĺňa etickú normu NASW (Etický kódex NASW, 2008), ktorá uvádza, že „*sociálni pracovníci by mali podporovať podmienky, ktoré podporujú rešpektovanie kultúrnej a sociálnej*

rozmanitosti v Spojených štátoch a na celom svete". Presnejšie, Rada pre vzdelávanie v sociálnej práci (CSWE, 2015) vyzýva, aby sociálni pracovníci

„*uplatňovali svoje chápanie sociálnej, ekonomickej a environmentálnej spravodlivosti pri obhajobe ľudských práv na individuálnej a systémovej úrovni.*"

Organizácia Spojených národov si totiž všimla alternatívne formy spravodlivosti, ako sú konferencie páchateľa/obete a neformálne spôsoby riešenia určitých trestných činov, ako vývoj v súlade s iniciatívami v oblasti ľudských práv. Na celom svete prešla restoratívna justícia dlhú cestu od roku 1974 (Zehr, 2001). Restoratívne princípy sa prejavujú pri riešení školských sporov, napríklad šikanovania na ihrisku, ako aj pri formalizovanom stretnutí vraha a rodiny obete po rokoch od zločinu s cieľom posilniť uzdravenie. Niekedy dokonca dochádza k odpusteniu, hoci najčastejšie nie. Výskum však vo všeobecnosti ukazuje, že účastníci uvádzajú vysokú mieru spokojnosti po stretnutiach, na ktorých sa obete trestných činov konfrontujú so svojimi páchateľmi v rámci mediácie medzi obeťou a páchateľom (Umbreit a Armour, 2011). Forenzní sociálni pracovníci sa podieľajú na tvorbe odporúčaní týkajúcich trestných činov, aj neúmyselných, rizika násilia a alternatívnych trestov, vykonávajú forenzné vyšetrenia a psychosociálne posúdenia a pôsobia ako expertní svedkovia,

vykonávajú súdom stanovenú terapiu, ich vplyv je významný primárne pri otázkach domáceho násilia, zanedbávania detí, duševného zdravia, imigrácie, zlého zaobchádzania so seniormi, riešenia rozvodovej a porozvodovej situácie spojenej s otvorenými konfliktami, adopcie, kriminálneho a juvenilného súdnictva, zneužívania omamných látok a podmienečného prepustenia na slobodu (Balogová, 2016).

Rada pre vzdelávanie v sociálnej práci v USA (2008) konštatuje, že sociálni pracovníci a pracovníčky sú kompetentní v oblasti ľudských práv a sociálnej a ekonomickej nezávislosti, čo je v súlade s cieľmi forenznej sociálnej práce:

Každý človek, bez ohľadu na jeho postavenie v spoločnosti, má základné ľudské práva ako je sloboda, bezpečnosť, súkromie, primeraná životná úroveň, zdravotná starostlivosť a vzdelanie. Sociálni pracovníci si uvedomujú globálne prepojenia útlaku a poznajú teórie a stratégie na podporu ľudských a občianskych práv. Sociálna práca zahŕňa postupy sociálnej spravodlivosti v organizáciách, inštitúciách a spoločnosti s cieľom zabezpečiť, aby boli tieto základné ľudské práva spravodlivo a bez predsudkov distribuované. Sociálni pracovníci rozumejú formám

a mechanizmom útlaku a diskriminácie, obhajujú ľudské práva, sociálnu a ekonomickú spravodlivosť.

Tento rastúci trend v myslení sociálnej práce od orientácie na potreby (napríklad potreba bývania alebo vzdelania) k orientácii na potvrdenie práv (t. j. právo na bývanie a vzdelanie), stavia forenzných sociálnych pracovníkov do pozície kľúčovej vedúcej úlohy pri manažovaní zmien v právnom systéme (National Organization of Forensic Social Workers [NOFSW], 1997). Spoločné úsilie forenzných sociálnych pracovníkov v rôznych oblastiach praxe od starostlivosti o deti a mladistvých a trestného súdnictva až po duševné zdravie, vzdelávanie a sociálne služby, tvorí ústrednú úlohu praxe na zvýšenie blahobytu, ľudských práv a výsledkov sociálnej spravodlivosti tým, že pomáhajú jednotlivcom, rodinám a komunitám orientovať sa v právnom systéme a presadzovať reformu politiky a právnu ochranu (Maschi, Bradley, Ward, 2009).

1.1. Vývoj definície forenzná sociálna práca

Korene forenznej sociálnej práce mapujeme už od začiatkov 20. storočia. Odvtedy sa táto profesia zmenila z neformálnej skupiny dobrovoľníkov na medzinárodne uznávanú profesiu, ktorej úlohou je poskytovať služby sociálnej starostlivosti a obhajovať záujmy skupín obyvateľstva, ktorým sa nedostáva

dostatočnej starostlivosti, ako sú deti a menšiny (Ehrenreich, 1985). Úsilie prvých vedúcich predstaviteľov sociálnej práce o dosiahnutie tohto cieľa sa pohybovalo od individuálnych intervencií až po intervencie na úrovni komunity. Na jednej strane Mary Richmondová bola významnou silou pri rozvoji služieb prípadovej práce pre chudobných a núdznych. Zlepšila štandardy praxe prostredníctvom zavedenia profesionálneho vzdelávania v oblasti sociálnej práce. Na druhej strane Jane Addamsová zohrala významnú úlohu pri rozvoji intervencií na úrovni komunity a spoločnosti. Zasadzovala sa za sociálne a politické zmeny, ako napríklad za zavedenie právnej ochrany a práv vrátane volebného práva žien (právo voliť) a zákonov o detskej práci, samostatného systému súdov pre mladistvých páchateľov trestnej činnosti a medzinárodného mieru (Ehrenreich, 1985).

Odborníci na sociálnu prácu predložili rôzne názory a definície toho, čo predstavuje forenznú sociálnu prácu. Tieto definície sa líšia od úzko pomenovaných až po široké pohľady na populáciu, prostredie praxe a používané politiky, úlohy a postupy. Napríklad autori Roberts a Brownell (1999, s. 360) použili úzky opis forenznej sociálnej práce, ktorý sa vzťahuje na „*politiky, postupy a úlohy sociálnej práce s mladistvými a dospelými páchateľmi a obeťami trestných činov*“. Naproti tomu autori Green, Thorpe a Traupmann

(2005, s.1) širšie opísali forenznú sociálnu prácu ako „*prax, ktorá akýmkoľvek spôsobom môže súvisieť s právnymi otázkami a súdnymi spormi, trestnými aj občianskoprávnymi*“.

Iní vedci opísali forenznú sociálnu prácu v kontexte existencie priesečníku praxe sociálnej práce s právom alebo právnym systémom. Napríklad Hughes a O'Neal (1983) vnímali forenznú sociálnu prácu ako postavenie na priesečníku duševného zdravia a práva. Podľa autorov forenzní sociálni pracovníci vykonávajú svoju prax a „*fungujú v tomto priestore, v ktorom koncepty duševného zdravia a právo tvoria jeden celok*“ (s. 393). Naproti tomu Barker a Branson (2003) širšie opísali forenznú sociálnu prácu a jej prax tak, že zahŕňa priesečník právneho sektora a sektora ľudských a sociálnych služieb v oblasti starostlivosti. Forenzná sociálna práca je podľa nich „*profesionálna špecializácia, ktorá sa zameriava na rozhranie medzi právnymi a ľudskými systémami služieb spoločnosti*“.

Národná organizácia forenznej sociálnej práce (1997, s. 166) definovala forenznú sociálnu prácu ako:

> „*praktickú špecializáciu v sociálnej práci, ktorá sa zameriava na právo, právne otázky a súdne spory, trestné aj občianske, vrátane otázok v oblasti starostlivosti o deti, rozvodov, trestnej činnosti mladistvých, nevydržiavania zodpovednosti príbuzných*

práv na sociálnu starostlivosť, nariadenej liečby a právnej spôsobilosti. Forenzná sociálna práca pomáha sociálnym pracovníkom pri príprave znaleckých posudkov. Snaží sa tiež vzdelávať odborníkov v oblasti práva o otázkach sociálnej starostlivosti a sociálnych pracovníkov o práve".

Forenzná sociálna práca je teda vnímaná ako subšpecializácia sociálnej práce, ktorá uplatňuje integračný prístup (t. j. všeobecný, špecializovaný a kolaboratívny) v praxi sociálnej práce s rôznymi skupinami obyvateľstva, ktoré sú ovplyvnené právnymi problémami, a to tak občianskoprávnymi, ako aj trestnoprávnymi. Forenzná sociálna práca spája sociálnu prácu a špecializované právne a politické zručnosti s cieľom zamerať sa na sociálne fungovanie a sociálno-právne podmienky. Použitie termínu forenzná zdôrazňuje prienik zásad sociálnej spravodlivosti a ľudských práv. Zdôrazňuje tiež kolaboratívnu povahu účinnej forenznej sociálnej práce, ktorá zahŕňa spoluprácu s klientmi, odborníkmi a inými zainteresovanými stranami v rámci formálnych a neformálnych systémov (Masci, Killian, 2011).

Vo vzdelávaní v oblasti forenznej sociálnej práce sa objavuje niekoľko kľúčových predmetov, ktoré možno rozdeliť do nasledovných troch skupín (Karkošková, 2013, s. 15):

- spomedzi **právnych disciplín** je to predovšetkým: trestné právo, rodinné právo, ostatné národné zákony a medzinárodné dokumenty vzťahujúce sa na obete a páchateľov trestných činov, relevantná administratívna agenda (vrátane prípravy vyjadrení pre súd, ochrany osobných údajov klientov a pod.),
- spomedzi **psychologických disciplín** je to predovšetkým: forenzná psychológia, viktimológia, psychotraumatológia, psychológia výpovede a vypočúvania, psychoterapia obetí a páchateľov trestných činov,
- spomedzi **disciplín z oblasti sociálnej práce** je to predovšetkým: teória a metódy forenznej sociálnej práce, etické aspekty a supervízia v praxi forenznej sociálnej práce, sociálna práca s odsúdenými, teória a metodika probácie a mediácie v trestných veciach, socioterapia, multidisciplinárna spolupráca pri riešení problémov navodených zločinom a traumou, výskumné metódy vo forenznej sociálnej práci.

1.2 Etické aspekty forenznej sociálnej práce

Filozofia sociálnej spravodlivosti a univerzálnych ľudských práv je považovaná zahraničnými autoritami za základ teórie a praxe forenznej sociálnej práce (Maschi, Killian, 2011). Súčasná sociálna práca vníma svoje pôsobenie v kontexte sociálneho prostredia,

tvoreného istými podmienkami, okolnosťami a interakciami medzi ľuďmi (Zastrow, Kirst-Ashman, 2009). Miera do akej je prostredie spravodlivé, je daná charakterom situácií, usporiadania alebo interakcií, ako aj charakterom právneho systému, platných zákonov a opatrení (Saltzman, Furman, 1999; Schroeder, 1997). Pritom sa vychádza z predpokladu, že všetci členovia spoločnosti majú mať rovnaké práva, ochranu, príležitosti, povinnosti a sociálne výhody (Barker, 2003; s. 404).

Pre prístup orientovaný na sociálnu spravodlivosť je centrálnou perspektívou ***teória sociálnych systémov***, ktorá sa sústredí na vzťahy medzi jedincami, systémami a subsystémami (DuBois a Miley, 2010). Teória sociálnych systémov predpokladá, že v každom väčšom systéme sa nachádzajú subsystémy, a ak dôjde k zmene v jednej časti systému prejaví sa to zmenou aj v iných častiach systému (Johnson a Yanca, 2009). V ideálnom svete by jedinci v systémoch, ako aj samotné sociálne systémy, fungovali s primeraným využitím svojho potenciálu. Za ideálnych podmienok by rodiny boli schopné postarať sa o telesný, psychický a sociálny vývin svojich členov. V prípade, že by člen rodiny potreboval intervenciu zo systému zdravotníctva, tento systém by bol primerane vybavený k tomu, aby asistoval jedincovi pri dosahovaní a udržaní stavu optimálneho blaha.

Vzdelávacie inštitúcie by boli schopné poskytnúť všetkým študentom rovnaké príležitosti na vzdelávanie tak, aby všetci získali vedomosti a zručnosti potrebné na plné využitie svojho intelektuálneho potenciálu. Systém sociálnych služieb by pomáhal všetkým s uspokojením základných potrieb, ako sú jedlo, ošatenie a bývanie. Politicky a právny systém by poskytoval ochranu a bezpečnosť všetkým jedincom a rodinám prostredníctvom zákonov a udržiavania poriadku.

V skutočnosti však naša spoločnosť nezodpovedá uvedenému ideálu. Fungovanie systému služieb je často neprimerané a koordinácia medzi jednotlivými zložkami systému je zanedbaná, čo ústi do rôznych podôb sociálnej nespravodlivosti. Z tohto dôvodu sa vo forenznej sociálnej práci zdôrazňuje potreba efektívnej *multidisciplinárnej spolupráce* (Maschi a Killian, 2011, s. 23-25).

Ďalším teoretickým pilierom forenznej sociálnej práce je ***filozofia restoratívnej spravodlivosti***. Jej základným postulátom je, že zločin poškodzuje ľudí a vzťahy, a že spravodlivosti možno zadosťučiniť vtedy, ak sa pokúsime v maximálnej možnej miere napraviť spôsobené škody. Restoratívny prístup vyžaduje, aby všetci, ktorých sa konkrétny zločin týka, spoločne určili, akým spôsobom budú škody napravené a čo sa podnikne v záujme prevencie recidívy. Dôraz sa pritom kladie na perspektívu a potreby obetí (Zehr, 2002, s.22-

24). Restoratívny prístup poskytuje obetiam príležitosť, aby dosiahli odškodnenie, cítili sa bezpečnejšie a mali záujem na uzatvorení veci. Umožňuje páchateľom, aby pochopili príčiny a dôsledky svojho konania a významným spôsobom prevzali zaň zodpovednosť; a umožňuje spoločnosti, aby pochopila základné príčiny trestných činov, podporila verejné blaho a predchádzala trestným činom (OSN, 2002).

Dôležitou hodnotou vo forenznej sociálnej práci je ***participácia***. Jadrom tejto hodnoty je téza, že trvalú zmenu možno dosiahnuť iba cez aktívnu účasť jedinca. Aby boli zvolené intervencie efektívne, mali by byť realizované spolu s jedincom a nie *na ňom* alebo *pre neho*. S týmto pravidlom je úzko prepojená aj ďalšia zásada, a to *zásada individuálneho prístupu* (National Outcomes...,2010,). Individualizácia predpokladá uvedomenie a pochopenie jedinečných kvalít každého klienta a prispôsobenie metód práce každému klientovi tak, aby boli čo najlepšie zohľadnené jeho individuálne odlišnosti (Cehlár, 2011, s. 13-16).

Vyváženosť predstavuje ďalšiu kľúčovú hodnotu, ktorá má charakterizovať prístup ku klientom v praxi forenznej sociálnej práce. Vyváženosť sa vzťahuje na zohľadnenie potrieb všetkých zúčastnených strán (Kracík, 2010, s. 33), t.j. obete, páchateľa, i tých, ktorých život je s nimi spätý (možno tu hovoriť o sekundárnych obetiach). Princíp vyváženosti je aktuálny aj v súvislosti

s požiadavkou uplatňovať správnu mieru medzi podporou a kontrolou páchateľa trestného činu k zaháľaniu páchateľa, zatiaľ čo priveľa kontroly vzbudzuje v páchateľovi odpor.

Vo forenznej sociálnej práci sa uplatňuje aj *zásada klientovho sebaurčenia*. Táto zásada „*je praktickým uznaním práva a potreby klientov na ich vlastný slobodný vyber a rozhodnutia v procese sociálnej práce. Sociálni pracovníci (...) majú príslušnú zodpovednosť rešpektovať toto právo, rozoznať túto potrebu, stimulovať a pomáhať klientovi aktivizovať potenciál riadenia seba samého tak, aby videl a používal dostupné a pre neho vhodné zdroje spoločnosti a svoju vlastnú osobnosť. Klientovo právo na sebaurčenie je však limitované klientovou schopnosťou robiť pozitívne a konštruktívne rozhodnutia v rámci občianskeho a morálneho práva a funkciou kompetentného orgánu*“ (Cehlár, 2011, s. 13-16). Právo klientovho sebaurčenia musí byť vyvažované potrebou chrániť bezpečie spoločnosti. Sociálni pracovníci by mali informovať klienta o tom, že majú záväzky nielen voči nemu, ale aj voči spoločnosti. Najvyšším etickým záväzkom forenzných sociálnych pracovníkov je ***obhajovať a chrániť práva tých, ktorí sú najviac zraniteľní*** (Butters, Vaughan-Eden, 2011, s. 64).

Dôležité miesto pri práci s klientmi má aj ***zásada dôvernosti.*** Forenzní sociálni pracovníci pri výkone

svojej profesie prichádzajú do kontaktu s množstvom citlivých osobných údajov o svojich klientoch. Klienti majú právo na to, aby sa tieto dôverné informácie nedostali k nepovolaným osobám. Rešpektovaním tohto práva zostáva nedotknutá všeobecná povinnosť pracovníkov predchádzať trestnému činu, alebo oznámiť spáchaný trestný čin. Hodnotou, ktorú pri práci so špecifickou klientelou forenzných sociálnych pracovníkov rozhodne nemožno podceniť, je ***rešpektovanie ľudskej dôstojnosti*** každého klienta. Ľudská dôstojnosť je chápaná ako vnútorná neodňateľná hodnota, ktorá prináleží každému človeku v rovnakej miere, bez ohľadu na jeho činy, rasu, kultúru, pohlavie, sexuálnu orientáciu, vek, presvedčenia alebo status v spoločnosti. Preto si každý človek zaslúži, aby sa k nemu pristupovalo s rešpektom, aby boli chránené jeho práva a záujmy. To platí aj vo vzťahu k páchateľovi akéhokoľvek trestného činu. Pritom však treba zdôrazniť, že ochrana legitímnych práv a záujmov klienta nijako neznižuje jeho zodpovednosť za spáchané činy a povinnosti, ktoré z toho pre neho plynú vo vzťahu k obeti a k spoločnosti. Vo vzťahu k páchateľom trestných činov má osobitný význam uplatňovanie troch zásad, a to ***zásady minimálnej intervencie*** (to znamená, že nemá byť použitej viac sily alebo obmedzenia, ako je potrebné), zásady ***včasnej intervencie*** a zásady ***kontinuity intervencie*** (Van Kalmhout, Derks, 2000, s.9).

Naliehavou etickou požiadavkou na výkon forenznej sociálnej práce, zvlášť vo vzťahu k páchateľom trestných činov, je ***prax založená na výskumne overených poznatkoch***. Zatiaľ čo použitie neúčinných alebo nedostatočných liečebných postupov vedie k chabým individuálnym výsledkom pri akomkoľvek klientovi, neprimerané intervencie voči páchateľom trestných činov majú ďalekosiahle následky. Osobitným nebezpečenstvom je predovšetkým recidíva páchateľov a pribúdanie obetí zločinu, ako aj následne finančné náklady spojené s činnosťou polície, súdov a väzníc, ako aj s pomocou adresovanou obetiam. Preto by implementovanie vedeckých poznatkov do praxe, ako aj neustále vyhodnocovanie používaných postupov a generovanie nových poznatkov prostredníctvom výskumu malo byť považované za etický záväzok (Butters, Vaughan-Eden, 2011, s. 67).

Otázky a úlohy k prvej kapitole

1. V čom spočíva tzv. teória sociálnych systémov?
2. Ako by ste definovali forenznú sociálnu prácu v súvislosti s právom?
3. Ktoré predmety považuje autorka Karkošková vo vzdelávaní vo forenznej sociálnej práci za kľúčové?

4. Čo znamená tzv. restoratívna spravodlivosť ako teoretický pilier forenznej sociálnej práce?
5. Prečo je vo forenznej sociálnej práci dôležitý princíp tzv. dobrej praxe vo výskume?

2 MIESTO FORENZNEJ SOCIÁLNEJ PRÁCE V SYSTÉME SR

Druhá kapitola poníma o výkone forenznej sociálnej práce v praxi. V jednotlivých podkapitolách objasníme jej miesto pôsobnosti na UPSVaR v podobe sociálnej kurately pre dospelých, Zbore väzenskej a justičnej stráže v podobe penitenciárnej sociálnej práce, ako aj na súdoch v podobe mediačnej a probačnej služby.

Forenzná sociálna práca ako samostatná špecializácia v sociálnej práci, v podmienkach slovenského vzdelávacieho systému ani sústavy profesií nie je etablovaná. Mnohé činnosti vlastné forenznej sociálnej práci vykonávajú pracovníci, ktorí nadobudli vysokoškolské vzdelanie zväčša v odbore sociálna práca a pôsobia ako sociálni pracovníci na Úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny (najmä na oddeleniach sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately), ďalej v Zbore väzenskej a justičnej stráže, na súdoch ako probační a mediační úradníci, alebo v štátnych či neštátnych organizáciách poskytujúcich služby pre obete trestných činov, resp. pre osoby vo alebo po výkone trestu odňatia slobody (Karkošková, 2013).

2.1 Úrady práce, sociálnych vecí a rodiny

Forenzná sociálna práca realizovaná prostredníctvom ÚPSVaR sa opiera predovšetkým o Zákon č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele v znení neskorších predpisov. „*Tento zákon upravuje sociálnoprávnu ochranu detí*[2] *a sociálnu kuratelu na zabezpečenie predchádzania vzniku krízových situácií v rodine, ochrany práv a právom chránených záujmov detí, predchádzania prehlbovaniu a opakovaniu porúch psychického vývinu, fyzického vývinu a sociálneho vývinu detí a plnoletých fyzických osôb a na zamedzenie nárastu sociálno-patologických javov*“ (§ 1, ods.1)[3]. Podľa uvedeného zákona opatrenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately sa

---

[2] V učebnici sa venujeme iba dospelým páchateľom a obetiam trestnej činnosti, preto v tejto súvislosti nespomíname konkrétne opatrenia pri práci napríklad s detskými klientmi násilia v rodinnom, či školskom prostredí, ktoré oddelenia SPOaSK realizujú.

[3] **Sociálnoprávna ochrana detí** je definovaná ako „*súbor opatrení na zabezpečenie (a) ochrany dieťaťa, ktorá je nevyhnutná pre jeho blaho a ktorá rešpektuje jeho najlepší záujem podľa medzinárodného dohovoru, (b) výchovy a všestranného vývinu dieťaťa v jeho prirodzenom rodinnom prostredí, (c) náhradného prostredia dieťaťu, ktoré nemôže byť vychovávané vo vlastnej rodine*“ (§ 1, ods. 2). **Sociálna kuratela** je vymedzená ako „*súbor opatrení na odstránenie, zmiernenie a zamedzenie prehlbovania alebo opakovania porúch psychického vývinu, fyzického vývinu a sociálneho vývinu dieťaťa a plnoletej fyzickej osoby a poskytovanie pomoci v závislosti od závažnosti poruchy a situácie, v ktorej sa nachádza dieťa alebo plnoletá fyzická osoba.*“ (§ 1, ods. 3)

vykonávajú pre dieťa, plnoletú fyzickú osobu, rodinu, skupinu a komunitu najmä prostredníctvom sociálnej práce, metódami, technikami a postupmi zodpovedajúcimi poznatkom spoločenských vied a poznatkom o stave a vývoji sociálno-patologických javov v spoločnosti (§ 3, ods.1).

Paragrafy (18 a 19) sa vzťahujú na sociálnu kuratelu dospelých jedincov, vrátane páchateľov trestných činov. Pritom § 18, ods. 2 upresňuje, že „*osobitná pozornosť sa pri výkone opatrení sociálnej kurately pre plnoletú fyzickú osobu venuje mladým dospelým*“ (t.j. osobám vo veku 18 až 25 rokov). Zoznam opatrení vo vzťahu k tejto klientele zahŕňa najmä to, že orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately:

- udržiava písomný kontakt a osobný kontakt s plnoletou fyzickou osobou počas výkonu trestu odňatia slobody, výkonu väzby a spolupôsobí pri jej prevýchove a riešení jej osobných problémov, rodinných problémov a sociálnych problémov, najmä pri udržiavaní a posilňovaní rodinných väzieb,
- podieľa sa na príprave plnoletej fyzickej osoby na prepustenie z výkonu trestu odňatia slobody alebo z výkonu väzby,
- pomáha plnoletej fyzickej osobe po prepustení z výkonu trestu odňatia slobody alebo z výkonu väzby, najmä pri uľahčení návratu do rodiny,

pracovnom uplatnení, hľadaní bývania, hľadaní možností pokračovať v ďalšej príprave na povolanie a pri riešení osobných problémov a vzťahových problémov (Zákon č. 305/2005 Z. z. § 19, ods.1, písm. a-c).

Sociálna kuratela plnoletých fyzických osôb sa vykonáva na základe dobrovoľnosti klienta, preto jej úspešnosť vo veľkej miere závisí od ochoty klienta spolupracovať.

2.2 Zbor väzenskej a justičnej stráže

Systém, podmienky, postup a rozsah sociálnej práce s obvinenými a odsúdenými v ústavoch na výkon väzby a s odsúdenými v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody, upravuje *Rozkaz č. 60/2008 o sociálnej práci v Zbore väzenskej a justičnej stráže*, ktorý bol uverejnený v Zbierke rozkazov generálnej riaditeľky Zboru väzenskej a justičnej stráže, ročník 2008 a účinnosť nadobudol 1. januára 2009.

V § 4, ods.2 uvedeného rozkazu sa uvádza, že sociálnu prácu vykonáva sociálny pracovník s obvinenými a odsúdenými na základe:

- písomnej žiadosti obvineného alebo odsúdeného,
- podnetu príslušníka zboru,
- ponukových listov,

- programu zaobchádzania stanoveného odsúdenému,
- harmonogramu činnosti špecializovaného oddielu,
- podnetu sociálneho kurátora,
- probačného a mediačného úradníka, prípadne iných orgánov alebo inštitúcií,
- písomného podnetu blízkej osoby odsúdeného.

Paragraf 5, ods.1 len stručne vymedzuje sociálnu prácu s obvinenými ako odbornú činnosť zameranú na riešenie sociálnej situácie obvineného v súvislosti s pobytom vo výkone väzby, pričom v ods. 3 je upresnené, že riešenie sociálnych problémov mimo ústavu si obvinený zabezpečuje prostredníctvom advokáta, blízkych osôb alebo sociálneho kurátora. V prílohe rozkazu č. 60/2008, časť A, sa uvádza, že „*nakoľko sa na obvineného vzťahuje prezumpcia neviny, a teda z výkonu väzby môže byť kedykoľvek prepustený, sociálna práca s obvineným je istým spôsobom limitovaná a sústredená na riešenie aktuálnych, resp. akútnych sociálnych problémov obvinených*“.

Sociálna práca s odsúdenými je v citovanom rozkaze priblížená podrobnejšie. Uvádza sa tu, že „*sociálny pracovník vykoná pri nástupe odsúdeného do výkonu trestu vstupný pohovor zameraný na získanie poznatkov o jeho sociálnej situácii, zisťuje pritom aktuálnosť alebo možný vznik sociálnych problémov odsúdeného; zistené*

poznatky zaznamená do osobnej karty odsúdeného, sociálny pracovník tiež vykonáva poučenie odsúdeného o vyživovacej povinnosti podľa zákona o rodine, zisťuje vyživovaciu povinnosť odsúdeného voči nezaopatreným deťom a po jej nahlásení vydáva odsúdenému žiadosť na vykonanie úhrady výživného z pracovnej odmeny odsúdeného. V prípade aktuálneho sociálneho problému odsúdeného sociálny pracovník vykoná sociálnu diagnostiku zameranú na zistenie príčin vzniku, rozsah a závažnosť sociálneho problému a stanoví plán riešenia sociálneho problému, resp. realizovania sociálneho poradenstva.; pritom prihliada na údaje psychologického vyšetrenia odsúdeného, dĺžku trestu odňatia slobody, možnosti spolupráce s inými právnickými osobami a fyzickými osobami, ktoré sa môžu podieľať na riešení problému a iné dostupné údaje o odsúdenom.“ U odsúdeného so sociálnymi problémami sociálny pracovník dokumentuje všetky údaje dôležité pre riešenie problému odsúdeného v osobnej karte odsúdeného v časti o sociálnej situácii.

Pri riešení sociálnych problémov poskytuje sociálny pracovník odsúdenému sociálnu pomoc, ktorá spočíva v individuálnej a skupinovej poradenskej činnosti, nácviku sociálnych zručností zameraných na podporu a usmernenie prosociálneho správania, na zmenu postojov a získanie sociálnych zručností, ako aj sprostredkovanie sociálnej pomoci. Osobitnú

pozornosť venuje sociálny pracovník odsúdeným pred ich prepustením na slobodu, pričom najmä: informuje odsúdených pred prepustením na slobodu o spôsobe poskytovania sociálnej pomoci v rámci postpenitenciárnej starostlivosti a o výkone sociálnej kurately, o podmienkach poskytovania resocializačného príspevku (§ 6, ods. 1-3,5).

Súčasťou rozkazu č.60/2008 je aj príloha s názvom „*Zásady sociálnej práce s obvinenými a odsúdenými v podmienkach penitenciárneho zaobchádzania*“, obsahujúca nasledovné časti:

a) Východiská a zameranie sociálnej práce,
b) Vymedzenie základných pojmov,
c) Postupy a metódy sociálnej práce,
d) Dokumentácia,
e) Princípy a štandardy etiky sociálnej práce.

Po prvom kontakte s klientom, sociálnej diagnostike a spracovaní plánu sociálnej pomoci, nasleduje fáza realizácie sociálnej pomoci. Podľa prílohy rozkazu č.60/2008, časť C, bod 4 sa sociálna pomoc obvineným a odsúdeným realizuje formou individuálnej a skupinovej práce. Základom individuálnej sociálnej práce je sociálne poradenstvo. Poradenský proces je zameraný na rozvoj a využitie spôsobilostí klienta vysporiadať sa so sociálnymi problémami. Skupinová sociálna práca využíva skupinovú dynamiku, sociálny

pracovník skupinu riadi sám alebo sa podieľa na práci skupiny, ktorú vedie iný odborník ústavu. „*Pri poskytovaní sociálnej pomoci sociálny pracovník uplatňuje najmä poradenstvo, krízovú intervenciu, nácvik sociálnych zručnosti, osvetu a vzdelávanie.*“

V prílohe rozkazu č.60/2008, časť C, bod 5 sa uvádza, že „*pri poradenskej činnosti sa sociálny pracovník zameriava na poskytnutie informácií o možnostiach riešenia sociálnej situácie a na usmernenie obvineného alebo odsúdeného pri uplatňovaní foriem sociálnej pomoci. Sociálne poradenstvo zahŕňa i odbornú psychosociálnu starostlivosť, na vykonávaní ktorej sa sociálny pracovník podieľa v rozsahu svojej odbornej kompetencie; pritom využíva informáciu, distribúciu, klarifikáciu, ventiláciu a povzbudenie.*“ Pokiaľ ide o nácvik sociálnych zručností, ich cieľom je získanie sociálnych zručnosti v sociálnom styku, v situáciách, ktoré môžu nastať počas výkonu väzby alebo výkonu trestu a po prepustení na slobodu (Karkošková, 2013).

2.2.1 Intervencie a špecifiká penitenciárneho zaobchádzania vo výstupných oddieloch

Výkon trestu odňatia slobody (ďalej VTOS) je špecifickým (ústavným) prostredím, v ktorom sa odsúdený nachádza podľa určeného obdobia (výška trestu). VTOS by nemal byť vnímaný iba ako izolácia páchateľa a ochrana spoločnosti, ale mal by vytvárať

priestor, v ktorom budú odsúdenému poskytnuté komplexné intervencie (napr. aj vrátane programov) podporujúce zmeny tak, aby ich výsledkom bolo prinajmenšom vedenie života bez trestných činov. VTOS znamená sústavnú prípravu odsúdeného na život po prepustení, ktorá začína ihneď po nástupe do VTOS a najintenzívnejšia je v období pred následným prepustením z VTOS.

V ústave na výkon trestu odňatia slobody sa zriaďuje výstupný oddiel, do ktorého sa v primeranom čase pred očakávaným skončením výkonu trestu umiestňuje odsúdený, ktorý bol vo výkone trestu spravidla viac ako tri roky, a tiež odsúdený, ktorému treba pomôcť pri vytváraní priaznivých podmienok na samostatný spôsob života. Ústav pritom úzko spolupracuje so štátnymi orgánmi, orgánmi územnej samosprávy, právnickými osobami, fyzickými osobami, záujmovými združeniami občanov, cirkvami, náboženskými spoločnosťami, nadáciami a charitatívnymi organizáciami (Zákon č. 475/2005). Program zaobchádzania s odsúdeným umiestneným do výstupného oddielu je zameraný na prípravu na plynulý prechod do občianskeho života a samostatný spôsob života po výkone trestu. Zaobchádzanie s odsúdeným umiestneným do výstupného oddielu sa realizuje takým spôsobom, aby nebol narušený účel výkonu trestu odňatia slobody a v súlade s výsledkami nástroja

na hodnotenie rizík a potrieb, ktorý sa realizuje pri vstupe a aktualizuje počas VTOS (Valentovičová, 2021):

- Ústavný poriadok
  V oblasti režimového ovplyvňovania sa odsúdeným umiestneným vo výstupnom oddiele spracuje časový rozvrh dňa s ohľadom na realizáciu skupinových foriem práce. Súčasťou ústavného poriadku je časový rozvrh dňa.
- Vzdelávanie a kultúrno-osvetová činnosť
  V oblasti vzdelávania a kultúrno - osvetovej činnosti sa odsúdeným umožňuje zúčastňovať sa vzdelávacích celoústavných krúžkov, na podujatiach kultúrno-osvetového, náboženského, športového charakteru s prihliadnutím na psychický stav odsúdeného. Za výber odsúdených do celoústavných aktivít zodpovedá pedagóg. V súlade s časovým rozvrhom dňa sa odsúdeným povoľuje sledovanie televíznych programov. Taktiež majú prístup do ústavnej knižnice, kde si na základe objednávky vybraných titulov pravidelne obmieňajú knihy.
- Zaraďovanie do práce
  Odsúdený umiestnený do výstupného oddielu je spravidla pracovne zaradený. Odsúdený

pracovne nezaradený sa podieľa na činnostiach pre všeobecný rozvoj osobnosti odsúdeného.

- Iné metódy a postupy zaobchádzania
  Zaobchádzanie sa realizuje v zmysle stanovených resocializačných cieľov vyplývajúcich z individuálneho akčného plánu sociálneho začlenenia, rizík a potrieb odsúdeného a uplatňujú sa najmä: poradenské a terapeutické metódy a skupinové a individuálne formy práce.

Pedagóg výstupného oddielu po umiestnení odsúdeného do výstupného oddielu v prípade, že si to situácia vyžaduje, spracuje aktualizáciu programu zaobchádzania. Sociálny pracovník, psychológ a sociálny kurátor – metodik, spracujú odsúdenému po umiestnení do výstupného oddielu ***Individuálny akčný plán sociálneho začlenenia*** na základe získaných údajov sa odsúdenému určí miera rizika a potrieb (Valentovičová, 2019). Individuálny akčný plán sociálneho začlenenia je jeden z dokumentov, podľa ktorých sa odsúdenému určia intervencie. Obsahuje údaje o klientovi, riziká, potreby, intervencie a aktuálny stav. Odborný personál určí odsúdenému podľa miery rizika a potrieb povinnú účasť v resocializačných a výchovných vzdelávacích programoch a účasť na informačno-poradenských službách.

Pri zaobchádzaní s odsúdeným sa uplatňujú resocializačné a výchovné vzdelávacie programy, ktoré vedú k získavaniu, obnove alebo posilneniu kľúčových kompetencií potrebných k sociálnemu začleneniu a predchádzaniu recidíve a môže ho uplatňovať iba príslušník zboru, zamestnanec zboru a iný odborník s príslušnou odbornou kvalifikáciou (sociálny pracovník, psychológ). Na základe potrieb a miery rizika sa odsúdený zaradí do:

Základného programu resocializačného a výchovného vzdelávacieho programu, ktorý pozostáva zo siedmich modulov:

1) *Sociálna komunikácia* – cieľom programu je rozvoj komunikačných zručností. Absolvent získa vedomosti a zručnosti, ktoré sú potrebné na to, aby bol schopný v rôznych životných situáciách efektívne komunikovať.
2) *Sebapoznanie* – absolvent programu získa vedomosti a zručnosti, ktoré sú potrebné na to, aby bol schopný identifikovať a pomenovať svoje myšlienky, pocity, emócie, slabé a silné stránky a aby bol schopný efektívne ich využívať v rôznych životných situáciách.
3) *Zamestnanosť* – absolvent získa vedomosti a zručnosti, ktoré sú potrebné na to, aby bol schopný uplatniť sa na trhu práce.

4) *Právne aspekty* – absolvent získa vedomosti a zručnosti, ktoré sú potrebné na zvýšenie právnej gramotnosti vo vybraných oblastiach a využiteľné v každodennom živote.
5) *Finančná gramotnosť* – absolvent získa vedomosti a zručnosti, ktoré sú potrebné na zvýšenie finančnej gramotnosti a využiteľné v každodennom živote.
6) *Rodina a vzťahy odsúdeného* – u absolventa programu sa podporí význam rodiny a aktualizuje sa jeho predstava o rodine po prepustení, účastník získa vedomosti a zručnosti potrebné pre budovanie kvalitných rodinných vzťahov.
7) *Závislosti* – cieľom programu je prevencia pred základnými formami závislostí a zníženie rizika závislostí.

Špecializovaného resocializačného a výchovného vzdelávacieho programu, ktorý pozostáva zo šiestich modulov:

1) Závislosti (látkové/nelátkové),
2) Finančná gramotnosť,
3) Rodina a vzťahy odsúdeného,
4) Radikalizmus a extrémizmus,
5) Násilie,
6) Rizikové skupiny zo segregovaných komunít.

2.3 Mediácia a probácia v systéme trestnej justície[4]

V máji 2005 schválila Národná rada SR nový Trestný zákon (zákon č. 300/2005 Z.z.) a nový Trestný poriadok (zákon č. 301/2005 Z.z.). Tieto trestnoprávne kódexy boli zavŕšením viacročného úsilia o rekodifikáciu trestného práva na Slovensku a súčasne k 31. decembru 2005 ukončením pôsobnosti zákona č. 140/1961 Zb. ("starý" Trestný zákon s jeho početnými novelami) a zákona č. 141/1961 Zb. ("starý" Trestný poriadok s jeho početnými novelami). Nové trestnoprávne kódexy sú teda účinné od 1.1.2006. Jedným z cieľov novej kodifikácie trestnoprávnych kódexov bolo zmeniť celkovú filozofiu ukladania trestných sankcií. V rámci nej sa pri riešení trestných vecí mal začať podstatne väčší dôraz klásť na individuálny prístup k páchateľovi, ale i obeti trestného činu a možnosti využívania alternatívnych sankcií (alternatívnych trestov k trestu odňatia slobody) a odklonov (podmienečné zastavenie trestného stíhania, podmienečné zastavenie trestného stíhania spolupracujúceho obvineného, zmier, dohoda o vine a treste, konanie pred sudcom pre prípravné konanie, konanie pred samosudcom). Hlavným krédom nového ponímania trestnej spravodlivosti je prispieť v najširšom slova zmysle k znovuobnoveniu trestným

[4] Spracované podľa Rác, I. 2020. Práca s páchateľmi domáceho násilia. Nitra: UKF.

činom narušeného sociálneho vzťahu medzi páchateľom, obeťou a spoločenstvom. Táto koncepcia restoratívnej justície, t.j. obnovujúcej spravodlivosti vychádza z predpokladu, že trestný čin je sociálny konflikt medzi dvoma i viacerými jednotlivcami (stranami), medzi ich hodnotovými normami a normami spoločnosti, a preto ich možno účinne riešiť iba za podmienky aktívnej účasti všetkých dotknutých, t.j. páchateľa, obete a príslušného sociálneho spoločenstva. Práve u restoratívnej spravodlivosti je uloženie trestu chápané vždy len ako posledná z možných reakcií na protiprávny čin, uprednostňuje odklony od štandardného trestného konania, ukladanie alternatívnych trestných sankcií a mediačnú prácu. Práve probácia a mediácia v trestnom konaní vytvárajú podmienky na uplatňovanie alternatívnych postupov a zaisťovanie kontroly výkonu alternatívnych trestov. Cieľom probácie a mediácie je integrácia páchateľa, podpora obete, ochrana spoločnosti (Lulei, 2011).

Právna definícia probácie v Slovenskej republike

V súlade s ustanovením § 2 ods. 1 písmeno a) zákona č. 550/2003 Z.z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov sa probáciou rozumie:

- Kontrola, organizovanie a výkon probačných programov u obvinených, obžalovaných alebo

odsúdených, (ďalej len "obvinený"), ktorých súčasťou sú uložené povinnosti a obmedzenia.

- Kontrola uložených trestov a obmedzení, ktorých súčasťou je probačný lebo ochranný dohľad.
- Činnosť súvisiaca so zabezpečením predbežného šetrenia u obvineného.
- Organizovanie, koordinovanie a výkon trestu povinnej práce a trestu domáceho väzenia.
- Dohľad nad správaním obvineného, ak sa na dosiahnutie ochrany a posilnenie probácie použijú technické prostriedky.
- Pomáhanie poškodenému, ak ide o zákaz priblíženia alebo zdržiavania sa v blízkosti obydlia poškodeného.
- Pomáhanie obvinenému v súvislosti s probáciou, aby viedol riadny život a vyhovel podmienkam, ktoré sú mu uložené rozhodnutím prokurátora alebo súdu v trestnom konaní.

Právna úprava postavenia probačných a mediačných úradníkov

V súlade s obsahom ustanovenia § 5 zák. č. 550/2003 Z.z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších

predpisov za probačného a mediačného úradníka môže byť vymenovaný občan Slovenskej republiky, ktorý:

a) spĺňa predpoklady podľa § 38 zákona č. 55/2017 Z.z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov,

b) získal vysokoškolské vzdelanie druhého stupňa absolvovaním magisterského právnického, učiteľského, teologického alebo iného spoločenskovedného študijného programu alebo má uznaný doklad o takom vysokoškolskom vzdelaní vydaný zahraničnou vysokou školou.

Zákon č. 301/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov (Trestný poriadok) v II. hlave „*Súd a osoby zúčastnené na konaní*“, v druhom diely „*Pomocné osoby*“ – v § 25 ustanovuje, že probačný a mediačný úradník plní úlohy probácie a mediácie uložené súdom alebo iným príslušným orgánom a iné úlohy ustanovené v Trestnom poriadku alebo inom osobitnom zákone. Súčasne dáva probačnému a mediačnému úradníkovi právomoc – ak probácia neplní účel, ktorý bol rozhodnutím súdu alebo iného príslušného orgánu ustanovený – podať súdu podnet na nariadenie výkonu trestu odňatia slobody alebo podať podnet na pokračovanie trestného stíhania proti osobe, u ktorej bolo rozhodnuté o podmienečnom zastavení trestného

stíhania. Ak ide o ochranný dohľad, marenie jeho výkonu oznámi probačný a mediačný úradník príslušnej okresnej prokuratúre.

Zákon č. 549/2003 Z.z. v znení neskorších predpisov o súdnych úradníkoch v §2 ustanovuje, že súdnymi úradníkmi sú vyšší súdni úradníci, súdni tajomníci, probační a mediační úradníci.

V súlade s ustanovením § 12 uvedenej právnej normy je probačný a mediačný úradník oprávnený vykonávať úkony probácie a mediácie v rozsahu ustanovenom zákona č. 550/2003 Z.z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a vykonávať kontrolu výkonu rozhodnutí technickými prostriedkami v súlade so zákonom č. 78/2015 Z.z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 550/2003 Z.z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov vymedzuje, že probačný a mediačný úradník vykonáva probáciu a mediáciu v štátnozamestnaneckom pomere – v súlade so zákonom č. 55/2017 Z.z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov na okresnom súde v obvode príslušného krajského súdu. Jeho služobným úradom je krajský súd. V § 3 zákonom č. 550/2003 Z.z. v znení

neskorších predpisov je definovaná činnosť probačného a mediačného úradníka napomáha tomu, aby trestná vec mohla byť vo vhodných prípadoch prejednaná v niektorom z osobitných spôsobov trestného konania (podľa § 330 až 362 Trestného poriadku v znení neskorších predpisov) alebo aby mohol byť uložený a riadne vykonaný trest nespojený s odňatím slobody, alebo aby mohla byť väzba nahradená iným vhodným opatrením. Na tento účel probačný a mediačný úradník:

I. obstaráva podklady týkajúce sa osoby obvineného o jeho rodinnom, sociálnom a pracovnom prostredí,

II. utvára podmienky na rozhodnutie o podmienečnom zastavení trestného stíhania alebo schválení zmieru,

III. uskutočňuje úkony na účely uzavretia dohody medzi poškodeným a obvineným o náhrade škody, ktorá vznikla trestným činom, alebo na účely odstránenia ujmy, ktorá vznikla trestným činom,

IV. vykonáva dohľad nad správaním obvineného v priebehu skúšobnej doby a kontrolu výkonu trestov nespojených s odňatím slobody,

V. uskutočňuje pri výkone probácie a mediácie ďalšie úkony v trestnom konaní.

Pri výkone probácie a mediácie je probačný a mediačný úradník oprávnený získavať informácie a poznatky o osobe obvineného a odsúdeného a stanoviská poškodeného, ktoré sú významné pre rozhodovanie súdu alebo prokurátora. V súlade s § 3 odsek 7 zákonom č. 550/2003 Z.z. v znení neskorších predpisov probáciu vykonáva probačný a mediačný úradník pôsobiaci na tom súde, v ktorého obvode má pobyt obvinený alebo odsúdený. Probačný a mediačný úradník pri výkone probácie a mediácie – ak je to účelné – postupuje v súčinnosti s orgánmi sociálneho zabezpečenia, so školami a školskými zariadeniami, zdravotníckymi zariadeniami, s registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami, so záujmovými združeniami občanov, nadáciami a ďalšími inštitúciami, ktoré poskytujú všeobecne prospešné služby. V súlade s § 4 odsek 2 citovanej právnej normy je probačný a mediačný úradník v súvislosti s výkonom probácie a mediácie oprávnený obracať sa na štátne orgány, obce, iné právnické a fyzické osoby so žiadosťou o poskytnutie potrebných údajov. Tieto osoby sú povinné bez zbytočného odkladu žiadosti probačného a mediačného úradníka vyhovieť. Ak je vedené trestné stíhanie proti obvinenému vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody alebo ak je vo väzbe, alebo vo výkone trestu odňatia slobody spolupáchateľ alebo poškodený, postupuje probačný a mediačný úradník pri výkone svojej pôsobnosti v

súčinnosti so Zborom väzenskej a justičnej stráže a s príslušným orgánom činným v trestnom konaní, ak je taká osoba v kolúznej väzbe, na uskutočnenie návštevy je potrebný súhlas príslušného orgánu činného v trestnom konaní. Probačný a mediačný úradník je oprávnený zisťovať stanovisko strán trestného konania k podmienečnému zastaveniu trestného stíhania, zmieru, uloženiu trestu nespojeného s trestom odňatia slobody a k iným úkonom vykonávaným pri probácii a mediácii. Ak poruší obvinený, nad ktorým vykonáva dohľad probačný a mediačný úradník, podmienky obmedzení a povinností, informuje o tom probačný a mediačný úradník predsedu senátu alebo samosudcu a v prípravnom konaní prokurátora. Pri výkone svojej činnosti má probačný a mediačný úradník právo nahliadať do trestných spisov, robiť si z nich výpisky a poznámky, prípadne kópie, týmto nie sú dotknuté ustanovenia zákona č. 215/2004 Z.z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Otázky a úlohy k druhej kapitole

1. V čom spočívajú zásady sociálnej práce s obvinenými a odsúdenými v podmienkach penitenciárneho zaobchádzania?
2. Aké má kompetencie sociálny pracovník v tzv. výstupnom oddiele vo výkone trestu odňatia slobody?
3. Vysvetlite pojem „restoratívna justícia“.
4. Ktorá právna norma sa vzťahuje k výkonu, kompetenciám a realizácii mediácie a probácie v justícii?
5. V čom spočíva tzv. probačný dohľad nad odsúdenou osobou?

3 RIZIKOVÉ SPRÁVANIE AKO DETERMINANT VZNIKU SOCIÁLNEJ PATOLÓGIE

V tejto kapitole je našim primárnym cieľom vysvetľovať teoretické koncepty rizikového správania, ktoré vedú k sociálnej deviácii, prípadne sociálnej patológii. Práve asociálne a antisociálne správanie sú objektom forenznej sociálnej práce. Venujeme sa tiež delikventnému a šikanóznemu správaniu mladých ľudí v dospievaní, ktoré vnímame ako odchýlku od normálneho, štandardizovaného správania v spoločnosti a ktoré sú predpokladom vzniku násilnej trestnej činnosti.

Rizikové správanie v dospievaní sa ako pojem v odbornej literatúre objavuje relatívne krátko. S prihliadnutím na skutočnosť fenoménu, ktorý sa pod týmto pojmom skrýva, má s určitosťou dlhšie trvanie. Dominantnou postavou v tejto oblasti bol Richard Jessor, ktorý od sedemdesiatych rokov dvadsiateho storočia realizoval série výskumov zameraných na psychosociálny vývin v období dospievania (napríklad Jessor, 1977). Tento vedec v roku (1987) opísal

problémové správanie ako akékoľvek správanie[5], ktoré sa líši od sociálnych aj právnych noriem. Sociálne aj právne normy v sebe nesú svoje dôležité postavenie pre spoločnosť. Model pozostáva z troch systémov psychosociálnych vplyvov:

I. systém osobnosti (všetky sociálne poznania, osobné hodnoty, očakávania, presvedčenie a hodnoty),

II. vnímaný environmentálny systém (rodinné a vzájomné očakávania),

III. a správanie systému (problém a konvenčné stavby správania, ktoré pracujú proti sebe).

V odbornej verejnosti, ktorá sa zaoberá rizikovou mládežou, je populárna predstava inšpirovaná dielom psychoanalytika Erika Eriksona (1996). Hovorí, že si dospievajúci musí svoju osobnú identitu počas dospievania vytvoriť v priebehu dramatických stretnutí s dospelými rodičmi (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 83).

Z tvrdení spomínaných autorov vyplýva, že v období dospievania si jedinec hľadá svoje miesto či už v rodine, medzi rovesníkmi v škole alebo celkovo v spoločnosti, v ktorej žije. V tomto období vidieť u dospievajúcich zmeny nálady, neposlušnosť, podráždenosť, náchylnosť

[5] Autor Dolejš (2010) vníma rizikové správanie ako nadradený pojem k formám správania ako sú disociálnosť, asociálnosť, antisociálnosť a delikvencia, a teda ako multidisciplinárny problém.

na konflikty s rodičmi a vychovávateľmi. Niekedy sa to prejaví aj zhoršeným prospechom v škole pre nepozornosť a menšiu usilovnosť. Psychické výkyvy nálad sú v čase dospievania prirodzené. Autori tvrdia, že nie len tie, ale aj roky dospievania, sú bohužiaľ najvhodnejším obdobím pre vznik problémov so závislosťami od rôznych látok (Townsend, 2009, s. 133).

V období dospievania sme svedkami častého disociálneho správania. Podľa Labátha a kol. (2001) prejavy, ktoré je možné zahrnúť pod pojem disociálne správanie, predstavujú široké spektrum konania od drobných priestupkov až po extrémne prípady, kedy sa jedná už o trestnú činnosť. Drobnými priestupkami sa myslia činnosti ako porušovanie školského poriadku, neprimeraná vzdorovitosť a mnohé konflikty. Disociálne správanie považuje mnoho autorov za závažné porušovanie spoločenských, etických a právnych noriem[6] (Labáth a kol., 2001, s. 41). Podobne vnímajú rizikové správanie aj autori Sobotková et al. (2014), ktorí pojem rizikové správanie „*považujú za pojem nadradený ďalším termínom ako problémové, asociálne, disociálne, antisociálne či delikventné správanie*“. Nemecký pedagóg M. Winkel (In Šišková, 2013) stanovil päť perspektív detskej a mládežníckej

[6] „*Delikvencia je jednou z oblastí rizikového správania, ktoré sa môže a nemusí rozvinúť k narušovaniu právnych noriem*“ (Lulei, Labáth, 2016, s. 63).

agresie: agresia ako forma hry, ako obranný mechanizmus, ako reakcia frustrovaného jedinca, ako forma zvedavosti, ako nevhodná túžba po láske.

Správanie na rôznych stupňoch vývinu jedinca môže zostať na úrovni asociálneho, vzdorovitého, sociálne manipulatívneho (pasívne agresívneho), alebo hranične agresívneho, resp. psychopatického za hranicou morálnych noriem a sociálnych pravidiel, ale bez prekročenia právnych noriem. Moravcová a kol. (2015) považujú rizikové správanie za predzvesť delikvencie, ako tzv. predelikvenciu, signál naznačujúci ohrozený vývin[7].

Taktiež fenomén záškoláctva sa podľa Koscurovej (2013) na základných a stredných školách rozrastá, čo v značnej miere ohrozuje vývoj a vývin dospievajúceho dieťaťa. „*Detská agresivita je celosvetovým problémom a šikanovanie zaraďujeme do kategórie agresívneho*

[7] Podľa medzinárodnej štúdie ESPAD až 74% slovenských respondentov zo skupiny adolescentov, už niekedy fajčila cigarety, pričom tento trend medzi jednotlivými meraniami mierne stúpa. Za posledný mesiac fajčilo cigarety 37% adolescentov (ESPAD, 2016). Výskum potvrdil, že fajčenie cigariet sa spája s ďalšími rizikovými formami správania, akými sú pitie alkoholu, či fajčenie marihuany (Šlosár, 2020, s. 112). „*Najrizikovejšie obdobie pre vznik návyku na fajčenie je obdobie dospievania, kedy adolescenti často začínajú fajčiť „z frajeriny“, ale veľmi skoro vzniká návyk na nikotín a psychická závislosť*“ (Rojková, Popelková, 2010).

správania“ (Šišková, 2013, s. 5). Súhlasíme aj s autorom Kolářom (2011), ktorý vymedzuje šikanovanie:

- Behaviorálny pohľad vníma šikanu ako chorobné až patologické správanie. Tento pohľad je v praxi najčastejší.
- Psychodynamický pohľad prezentuje šikanovanie ako závislosť a ide o vzájomnú väzbu medzi agresorom a obeťou. Agresor a obeť sú z tohto pohľadu od seba navzájom závislí, potrebujú sa a ich správanie je komplementárne.
- Sociálno-psychologický pohľad vníma fenomén šikanovania ako chorobu celej skupiny a teda poruchu vzťahu v skupine. Šikanovanie sa vždy deje v určitom priestore a kontexte vzťahov nejakej konkrétnej skupiny. Nejde len o záležitosť medzi šikanovanou obeťou a agresorom, ale nákaza vzťahov v skupine má pri šikane svoju vnútornú dynamiku a zákonitý vývoj. „*Vzhľadom k tomu, že k šikanovaniu dochádza v určitej sociálnej skupine, najčastejšie v školskej triede, je dôležité poznať sociálnu klímu v triede a dynamiku skupiny, v ktorej sa šikanovanie uskutočňuje*“ (Adámik, Šimegová, Kováčová, 2011, s. 110).

Okrem toho, že dospievajúci môžu prejavovať rizikové správanie v reálnom sociálnom prostredí, vyskytuje sa rizikové správanie aj vo virtuálnom prostredí internetu. Dulovics (2018) vo vzťahu k virtuálnemu prostrediu internetu hovorí o dvoch základných rovinách rizikového správania. Ide o rizikové využívanie internetu a rizikové správanie v prostredí internetu. Príkladom priameho ohrozenia reálnej identity dospievajúceho je stretnutie s neznámou osobou, len na základe komunikácie prostredníctvom sociálnej siete. Online rizikové správanie dospievajúcich má v stúpajúcu tendenciu, čo akcentujú viacerí odborníci venujúci pozornosť danej problematike Divínová (2005), Hollá (2014), Hudecová, Kurčiková (2014), Bělik (2014).

Na vzniku rizikového správania sa podieľajú rôzne faktory, ktoré môžeme rozdeliť na rizikové a protektívne. Rizikové faktory negatívne vplývajú na život dospievajúcich a podporujú vznik rizikového správania. Na druhej strane protektívne faktory pozitívne vplývajú na život dospievajúcich a chránia pred vznikom problémového správania (Čablová, Miovský, 2013).

Jessor, et al., (1995) založil koncept rizikových a protektívnych faktorov rizikového správania. Medzi protektívne faktory zaradil pozitívnu orientáciu na vlastné zdravie a na školu, pozitívne vzťahy s rodičmi a

inými dospelými, modely správania rovesníkov, ktoré sú spoločensky vyhovujúce, vnímaná silná sociálna kontrola, zapojenie do aktivít s prosociálnym charakterom ako napríklad dobrovoľné práce, postoj jednotlivca s netolerujúcimi sociopatogénnymi javmi.

V tomto období sa objavujú dve riziká. Prvým rizikom, že dospievajúci je priskoro vytláčaný von z rodiny, priskoro preberá rolu dospelého, s ktorou si ešte nedokáže poradiť a rodičia ho tlačia do predčasnej samostatnosti. Druhým rizikom je ak dospievajúcemu nie je umožnená separácia, represívne alebo manipulatívne je tlačený späť do detského systému a rodičia sa dospievajúce dieťa snažia držať v trvalej závislosti. Toto obdobie je veľmi náročné či už pre samotných adolescentov, ako aj pre ich rodičov (Gabura, Gažiková, 2021, s. 18). Rizikové správanie u dospievajúcich sa môže prejavovať aj v prípade, že dieťa v minulosti bolo, alebo ešte stále aj je svedkom partnerského násilia v rodine. Ak v priebehu násilných incidentov vidí správanie dospelých, počuje prejavy alebo sa neskôr zoznamuje s negatívnymi následkami, má to na jeho vývoj negatívny dopad (Matoušek, 2017, s. 30).

3.1 Sociálna patológia a sociálna deviácia

Pojem *sociálna patológia* má viacero významov. Označuje vednú disciplínu, študijný predmet a samozrejme spoločensky nežiaduce chorobné javy. Sociálno-patologické javy sú predmetom skúmania mnohých vied – psychopatológie, psychológie (hovoríme o forenznej psychológii), kriminológie, biológie, medicíny (psychiatria), sociológie, sociálnej pedagogiky, počnúc sociálnou prácou. Ide teda o súhrnný pojem na označenie chorých, nenormálnych, všeobecne nežiaducich spoločenských javov. Patria sem aj sankcionované formy deviantného správania, ako aj štúdium príčin ich vzniku a existencie. Sociálno-patologické javy sú odvodzované od tzv. normality spoločnosti, čiže od štandardizovaného, očakávaného a vyžadovaného správania (Hroncová, Kraus, 2006). V súčasnosti ide o taký druh správania, taký typ inštitúcie, taký typ fungovania sociálneho systému, ktorý sa nachádza v protiklade k svetonázorovým hodnotám, uznávaným v danej spoločnosti. Sociálna patológia sa teda zaoberá zákonitosťami takých prejavov správania, ktoré spoločnosť hodnotí ako nežiaduce, pretože porušujú jej sociálne, morálne a právne normy[8]. Sociálnu patológiu

[8] Pojmom *norma* (sociálna norma) sa rozumie pravidlo pre vedomé konanie, predpisy pre správanie, očakávané správanie alebo dokonca vyžadované správanie. Ide o podobnosť, ktorú je možno

je možné podľa Fischera a Škodu (2009, s. 14) chápať ako jedno z odvetví sociológie. Zavedenie tohto pojmu a odvetvia je spojené s prácou Herberta Spencera[9], anglického pozitivistického filozofa a sociológa, ktorý bol zástancom tzv. organického prúdu v sociológii. Táto koncepcia sa vyznačuje dôrazom na podobnosť čŕt ľudskej spoločnosti a biologického organizmu. Tento prístup hľadá predovšetkým paralelu medzi patológiou (chorobou) a patológiou ako chorobou spoločnosti. Veľkú pozornosť sociálno-patologickým

---

pozorovať v správaní väčšieho množstva ľudí. Môžeme ju chápať aj ako hodnotenie správania zo strany spoločnosti a ako závažnú požiadavku týkajúcu sa nejakého správania. *Normalita* je stavom jedinca, prípadne skupiny alebo spoločnosti, ktorý zodpovedá zavedeným normám a uznávaným hodnotám. Je neprítomnosťou deviácie a protikladom anómie. S pojmom norma (normalita) veľmi úzko súvisí pojem *hodnota*, ktorá predstavuje najmä to, čo je žiaduce, ovplyvňuje správanie jednotlivca, je zdrojom preferencií v správaní, súvisí s postojom a spoločenskou rolou jednotlivca, vyjadruje vzťah medzi subjektom a objektom. Ide teda o vedomú, resp. nevedomú predstavu o tom, čo je žiaduce (Jandourek, 2001).

[9] Herbert Spencer (1820-1903) chápal vývoj spoločnosti ako vyššie štádium vývoja prírody riadiacej sa podľa podobných zákonitostí rastu komplexnosti systému a diferenciácie jeho funkcií. Kladie proti sebe modernú priemyselnú spoločnosť a tradičnú spoločnosť. Domnieva sa, že spoločnosť ponechaná sama sebe je schopná harmonického vývoja smerujúceho samovoľne k dosiahnutiu optimálneho stavu. Odmietal preto pokusy o zmenu spoločnosti reformami. Bol odporcom socializmu, jeho vplyv sa prejavil uvedením analógie medzi spoločnosťou a živým organizmom, jeho evolucionizmom a naturalizmom, teda presvedčením o jednote zákonov spoločenských a prírodných (Keller, 2001).

javom venoval aj Emile Durkheim[10], ktorý považoval sociálnu patológiu za vedu o chorobách a nepriaznivých skutočnostiach, činoch a správaní, ktoré sa odchyľujú od stanovených noriem, ale súčasne sú organickou súčasťou, komponentom života sociálnych celkov. V tomto zmysle podľa Durkheima nie je možné stavať chorobu (sociálnu) proti zdraviu, lebo sú to komplementárne, vzájomne sa vysvetľujúce prejavy biologického a sociálneho života. Obťažnosť vymedziť presne „čo je patologické" vyplýva z toho, že nevie dobre stanoviť, resp. definovať formalitu. Porozumieť tomu, čo je abnormálne je možné iba vtedy, ak máme jasno v tom, čo je normálne. To, čo považujeme za normálne, však nemožno stotožňovať s predstavou o priemernosti, teda s tým, čo

[10] Emile Durkheim (1858-1917) poníma modernú spoločnosť na rozdiel od spoločnosti založenej na mechanickej solidarite ako ohrozenie predovšetkým sociálnou dezintegráciou, teda slabosťou pút, ktoré viažu jednotlivca k celku. Sociálna diferenciácia, ktorá je pre modernú spoločnosť tak charakteristická, umožňuje síce rozvoj individuálnej slobody a vlastného úsudku každého jednotlivca, zároveň však oslabuje i minimum kolektívneho vedomia, bez ktorého hrozí spoločnosti sociálna dezintegrácia. Vo vzťahu k rodine písal o strate jej integračnej funkcii. Z kompaktného sociálneho útvaru, ktorý kedysi obklopoval svojich členov od narodenia až do smrti, sa mení v záležitosť skôr efemérnu. Konštatuje, že rodina už nie je skutočnou inštitúciou, kde sú vzájomné city jej jednotlivých členov podporené materiálnymi danosťami, ako je rodinný dom, a pod. Než sa rodina stačí konštituovať, rozpadá sa. Ale aj keď sa náhodou udrží, väčšinu času rodičia prežijú bez svojich detí (Keller, 2001).

v spoločnosti pokladáme za priemerné alebo štandardné. Vysvetliť pojem normality sa nám skôr podarí prostredníctvom spoločenských vzťahov, prevládajúcich spoločenských rol, postojov, vzorcov správania, prípadne kultúry. Preto je nevyhnutné upozorniť na sociokultúrnu určenosť sociálno-patologických javov a ich premenlivosť v závislosti od času a územia, regiónu (Ondrejkovič, 2009).

Sociálna patológia z pohľadu vedných disciplín:

- *Pohľad absolutistický* – tento pohľad je možné charakterizovať ako predstavu existencie absolútne jednoznačných a zrozumiteľných sociálnych noriem. Tieto normy sú platné pre všetkých členov spoločnosti, pre všetky ich jednotlivé štruktúry. Akékoľvek iné chovanie je neprístupné. Ide o pohľad a prístup extrémny.
- *Pohľad moralizujúci* – možno ho považovať podobne ako predchádzajúci pohľad za relatívne extrémny. Spoločnosť a jej členovia sú podľa tejto koncepcie rozlišovaní do dvoch skupín. Prvou skupinou sú morálni nedevianti, ktorí sa vždy riadia morálnymi spoločenskými pravidlami a tie zásadne neporušujú. Druhá je potom tvorená tzv. nemorálnymi deviantmi, t.j. jedná sa o jedincov, ktorých nemorálnosť je ich

vrodenou dispozíciou. Spoločnosť im potom príslušnosť k tejto kategórii len prisudzuje.

- *Pohľad medicínsky* – tento pohľad si našiel a udržal miesto i v súčasnej sociologickej literatúre práve v rámci sociálnej patológie. Deviantné chovanie je vnímané v súvislosti so stavom spoločnosti a je charakterizované ako príznak jej ochorenia. Ľudský a spoločenský organizmus je vnímaný analogicky. Deviácia je vnímaná ako choroba a produkt nesúladu medzi jednotlivými časťami sociálneho systému. Rozšírenie patologických javov signalizuje, že spoločnosť nie je v poriadku.
- *Štatistický pohľad* – tento pohľad na sociálno-patologické javy je charakteristický pre vedné odbory uprednostňujúce empirický výskum a kvantitatívne hľadisko pred kvalitatívnym rozborom jednotlivých aspektov, ktoré s týmito javmi súvisia. Odchýlka v chovaní je chápaná ako určitá vzdialenosť od priemeru. Také javy, ktoré sú mimo štatistickú normu sú abnormálne a deviantné. K nedostatkom patrí ignorovanie rôznych sociálnych súvislostí. Tento prístup nezachycuje interpersonálne reakcie, spoločenské štandardy alebo mienku verejnosti. Neberie do úvahy ani rôzne varianty prinútenia ku konformite.

- *Relativistický pohľad* – je charakteristický pre súčasnosť. Od tradičného pohľadu sa líši stanoviskom, podľa ktorého je spôsobom chovania, kultúrnym symbolom a ďalším sociálnym produktom porozumieť len v kontexte tej kultúry a spoločnosti, ktorej sú organickou súčasťou. Deviácia a patológia môže byť tak posudzovaná len z hľadiska konkrétneho sociokultúrneho prostredia, v ktorom k nej došlo. Relativistický pohľad sa vyhýba všetkým úskaliam a problémom, ktoré prinášajú predchádzajúce pohľady. Snaží sa na deviantné javy hľadieť ako na chovanie, ktoré môže byť definované ako deviantné v jednom kontexte, zatiaľ čo v druhom môže byť vnímané ako konformné. Jednanie označované ako škodlivé a nežiaduce môže byť totižto v inej spoločnosti vysoko pozitívne hodnotené.

Ďalším pojmom, ktorým sa v prekladanom texte budeme zaoberať je ***sociálna deviácia***[11]. Predstavuje podtriedu sociálneho správania a súčasne termín na označenie odchýlky od očakávaného štandardizovaného a inštitucionalizovaného správania,

[11] Urbanová (1998 In Lubelcová, 2009) definuje sociálnu deviáciu ako odchýlku od očakávaného, štandardizovaného a inštitucionalizovaného správania, ktoré predpisuje sociálna norma platná v určitom sociálnom útvare. Najvšeobecnejšie je ju možné vymedziť ako odchýlku od kultúrne očakávaných noriem.

ktoré predpisuje sociálna norma platná v určitej spoločnosti, skupine, sociálnom útvare. Centrálnym pojmom teórií sociálnej deviácie sa preto stáva správanie. Ondrejkovič (2009) pristupuje ku charakteristike sociálnej deviácie z dvoch východísk. Jedným z nich sa stáva význam, ktorý nadobúdajú pojmy správanie a sociálne správanie a na druhej strane konanie (sociálne konanie). Obe kategórie podľa autora nie je možné stotožňovať. *Správanie* je v porovnaní s konaním oveľa všeobecnejší pojem. Nie je však totožný iba s reakciou na niečo. Najvšeobecnejšie by sme mohli povedať, že správanie je zmysluplná odpoveď jednotlivca alebo skupiny na situáciu, ktorá má sama tiež zmysel. Zahrňuje teda celý komplex predovšetkým psychiky človeka alebo skupiny (vrátane pamäti, sociálnej skúsenosti, predstavivosti, emócií, potrieb, inteligencie). Každé správanie je súčasne odpoveďou na minulé správanie iných a súčasne i podnetom, stimulom pre budúce správanie iných. Dôležité je, že správanie je taký súhrn činností, jedinca alebo skupiny, ktorý je zvonka pozorovateľný. S*ociálne správanie* je každé správanie, ktoré je svojim zmyslom orientované na partnera sociálneho kontaktu alebo vzťahu. V takomto správaní pôsobí aj tzv. napodobňovanie, ktoré mnohí autori pokladajú za základný proces sociálneho života. Na rozdiel od správania je *konanie* predovšetkým vedomou činnosťou, obvykle zameranou k cieľu. Je to vedomé,

kognitívne a emotívne akceptované reagovanie osobnosti alebo skupiny na objektívnu situáciu. Tým sa stáva konanie súčasne aj riešením nejakej konkrétnej úlohy vzhľadom na podmienky, v ktorých sa jednotlivec alebo skupina nachádzajú pri uskutočňovaní tejto cieľavedomej činnosti. Možno teda povedať, že konanie je druhom správania. *Sociálne konanie* je také konanie, ktoré je zamerané na správanie iných ľudí. Jeho základom je orientácia na partnera v správaní, pričom je zanedbateľné z akýkoľvek dôvodov. Sociálne konanie je správanie vtedy, ak anticipuje, predvída a prechádza stavy, ku ktorým smeruje a tiež správanie, smerujúce k normatívnej regulácii. Zmysel, ktorý jednotlivec alebo skupina priraďuje sociálnemu konaniu nazývame jeho orientáciou.

V súčasnej dobe je *sociálna deviácia* veľmi často nahradzovaná pojmom sociálna patológia. V tom je však zásadný rozdiel. Pojem sociálna patológia sa od sociálnej deviácii líši tým, že javy deviantné, nemusia byť javmi patologickými. Sociálno-patologické javy sú vždy pre spoločnosť či jedinca negatívne, čo v prípade sociálnej deviácie – deviantných javov platiť nemusí. Sociálna deviácia je teda spôsobom jednania, ktoré nie je konformné voči spoločenskej norme, ktorá je akceptovaná väčšinovou populáciou. *Deviácia* je všeobecne definovaná ako ktorákoľvek odchýlka od normálnej štruktúry, či funkcie. Môže sa vyskytovať

u ktoréhokoľvek javu v prírode, či spoločnosti. Na rozdiel od sociálnej patológie je pojem deviácie hodnotovo a emocionálne neutrálny.

Sociálna deviácia a patológia sú značne relatívne javy. Je prirodzené, že sme každodenne svedkami porušovania rôznych noriem. Je dôležité si uvedomiť, že žiadna sociálna norma nie je, a ani nemôže byť dodržovaná z dôvodu jedinečnosti indivídua presne a rovnakým spôsobom. V každom sociálnom prostredí preto existuje tzv. nepísaný tolerančný limit. Ten je premenlivý v čase a z hľadiska aktuálnej úrovne sociokultúrneho poznania konkrétnej spoločnosti. Rôzne skupiny, rôzne spoločenské subkultúry i jednotlivci sa líšia svojimi vzorcami správania, ktoré do uvedeného limitu tolerancie zapadajú. Tolerančný limit môžeme vymedziť ako mieru variability znášanlivosti k správaniu a dodržiavaniu noriem druhými jednotlivcami. Preto je nevyhnutné charakterizovať a vymedziť pojem *objektívnej deviácie*, pri ktorej je rozhodujúcim kritériom porušenie normy, kde v rámci jej prekročenia sleduje a zdôrazňuje splnenie ďalších podmienok.

K týmto podmienkam patrí najmä:

- Opakovateľnosť – porušovanie normy v čase v rôznych teritóriách.

- Hromadnosť – porušovanie sa musí objavovať vo väčších skupinách populácie.
- Spoločenská závažnosť – je konkrétnemu správaniu prisudzovaná v danom sociokultúrnom prostredí.
- Etiologická identita – umožňuje predikciu daného deviantného javu.

Keď uvažujeme o sociálnej deviácii v súvislosti s normami, treba si uvedomiť, že práve odchýlne správanie od noriem ich dokáže v určitej situácii ovplyvňovať a meniť. Vlastnosťou deviácie vo vzťahu k jestvujúcim normám bude preto aj ich funkčnosť a dysfunkčnosť. Fürstenberg (1965, In Ondrejkovič, 2009) vymedzuje pozitívne a negatívne účinky deviácie. Medzi pozitívne účinky patria:

- *Definičný prístup* – normalita je pozorovateľná iba z „pozadia" deviantného, teda odchylného správania. Až definícia a sankcie určitých noriem umožňujú zreteľnejšie poznať obsah a hranice normality. Konformné správanie sa stáva tým, čo býva odmeňované.
- *Inovačný účinok* – až nástupom odchylného správania, resp. deviácie sa vlastne stáva možnou akákoľvek zmena. Spoločnosť sa môže otvoriť a tolerovať deviácie. Práve deviácie

umožňujú zviditeľniť nedostatky a chyby spoločenského systému.

- *Ventilačný dojem* – úzko súvisí s hranicami tolerancie. Zmenšuje sa nebezpečenstvo, že jedinci sa stanú obeťami, stojacimi mimo spoločnosti, pretože normy nemôžu dodržiavať.

Medzi dysfunkčné účinky patria:

- *Účinok spôsobujúci ťažkosti* – deviácie vždy predstavujú nejaké narušenie systému. Pre konfrontáciu s nimi je spravidla potrebné väčšie vynaloženie síl, teda ide o ťažkosti, záťaže a nepríjemnosti v spoločnosti (skupine, rodine, komunite, škole, na pracovisku a pod.).
- *Dezorganizačný účinok* – ak sa spoločnosť nedokáže vyrovnať s deviáciami (pozitívne či negatívne), prípadne keď nedokáže na ne reagovať, pôsobia deviácie dezorganizačne.
- *Podrývajúci účinok* – sociálne roly sú sprevádzané právami a povinnosťami. Ak sú práva nárokované a povinnosti sa popritom neplnia, dochádza k podkopávaniu systému. Môže to viesť k oslabovaniu motivácie v sociálnom správaní vo vzťahu k dodržiavaniu noriem.

- *Zneisťujúci účinok* – systém je funkčný, kým dokáže napĺňať očakávania. Ak sa správajú ľudia ako prvky tohto systému odchylne od pravidiel, ktoré dovtedy platili ako očakávané správanie, dochádza k zneisteniu. Nastáva beznormovosť, t.j. každý sa začína správať ako chce.

Pre lepšie pochopenie a vymedzenie pojmu *sociálna deviácia* Hroncová, Kraus (2006, s. 11-25) uvádzajú nasledovné teórie:

1) *Biologické teórie* – sú najstaršími teóriami. Jedná sa o to, že dedičné predispozície môžu spôsobovať deviantné jednanie jedinca. Pre také jednanie nie je teda podstatná výchova ani sociálne prostredie, ale biologická podstata človeka, ktorá determinuje jeho ďalší vývoj.

2) *Biosociologické teórie* – vysvetľujú vznik deviantného správania kombináciou individuálnych biologických faktorov i vplyvom vonkajšieho prostredia.

3) *Psychologické teórie* – vychádzajú z psychiatrickej, psychoanalytickej a behavioristickej teórie. Z hľadiska psychopatológie je deviácia považovaná za ochorenie, teda za niečo, čo je treba liečiť.

4) *Sociologické teórie* – zdôrazňujú v súvislosti so sociálne deviantným jednaním rozhodujúci

vplyv spoločnosti. Podľa toho je deviácia jav, ktorý vzniká ako produkt patologického sociálneho prostredia, v ktorom jedinec žije. Patria sem teórie sociálnej anómie, teórie sociálnej dezorganizácie, teórie kultúrneho prenosu, teórie sociálnej kontroly, etiketizačné teórie.

5) *Polyetiologické teórie* – predstavitelia týchto teórií nahrádzajú tradičný monokauzálny model multifaktorovým, tzv. „*dynamickým multifaktoriálnym modelom*“ a zdôrazňujú kombináciu príčin bio-psycho-sociálnej povahy pri vzniku deviantného správania. Za hlavné príčiny deviantného správania – delikvencie – sa považujú podľa tejto teórie nasledovné činitele: duševná zaostalosť, charakterová nestálosť, deficitné rodinné prostredie, zlí priatelia.

Ako píše Ondrejkovič (2009) pri charakteristike sociálnej deviácie je nevyhnutné vystihnúť istý špecifický stav spoločnosti, v ktorej viac alebo menej prestávajú platiť sociálne normy, vzorce správania, sociálny poriadok a zákony. Tomuto stavu hovoríme *anómia*. V doslovnom preklade znamená bezzákonnosť. Tento názov sa pôvodne používal na označenie nielen nezákonnosti, ale aj morálnej bezuzdnosti. Durkheim ju chápal vo význame nedostatočnej sociálnej regulácie a sociálnej kontroly.

Anómiou v súčasnosti označujeme stav sociálnej dezintegrácie, ktorý je charakteristický sociálne odchýlnemu konaniu vo význame nedostatočnej sociálnej regulácie v určitom sociálnom systéme. Je to teda taký stav spoločnosti, ktorá sa nachádza v stave anómie a diskrepancie[12] v dôsledku narastajúcej deľby práce a diferenciácie, pomocou stavov bez pravidiel a noriem v spoločnosti. O anómii hovoríme aj v dôsledku diskrepancie medzi neúmerne vysokými nárokmi skupín i jednotlivcov a ohraničenými, resp. obmedzenými prostriedkami (napríklad v dôsledku ekonomickej krízy).

[12] Diskrepancia označuje rozkol, nesúlad, nezhodu, rozpor, nezrovnalosť.

Otázky a úlohy k tretej kapitole

1. Aký je rozdiel medzi sociálnou deviáciou a sociálnou patológiou?
2. Ako vysvetľuje autor Labáth pojem *disociálne správanie*?
3. Ako nazývame stav, kedy jedinec, prípadne skupina alebo spoločnosť, zodpovedá zavedeným normám a uznávaným hodnotám a je charakterizovaná neprítomnosťou deviácie a ako protiklad anómie?
4. Ktoré faktory sa podieľajú na vzniku rizikového správania?
5. Ktorý významný filozof je priekopníkom pojmu *sociálna patológia*?

4 FORENZNÁ SOCIÁLNA PRÁCA S OBEŤAMI NÁSILIA

V tejto vysokoškolskej učebnici sa, aj vzhľadom k rozsiahlosti problematiky pomoci a podpory pre obete trestných činov, budeme prioritne venovať forenznej sociálnej práci s obeťami a páchateľmi násilia. Pozornosť orientujeme na dva objekty fenoménu *domáceho násilia*: ženy zažívajúce násilie v partnerských vzťahoch a mužov, ktorí toto násilie páchajú.

Trestný zákon neupravuje samostatnú skutkovú podstatu trestného činu *domáceho násilia*. Legálnu definíciu pojmu domáce násilie nachádzame v Zákone o obetiach trestných činov (č. 274./2017), podľa ktorej domácim násilím je

> *trestný čin spáchaný násilím alebo hrozbou násilia na príbuznom v priamom rade, osvojiteľovi, osvojencovi, súrodencovi, manželovi, bývalom manželovi, druhovi, bývalom druhovi, rodičovi spoločného dieťaťa alebo inej osobe, ktorá s páchateľom žije alebo žila v spoločnej domácnosti.*

Za domáce násilie teda nie je možné podľa Zákona o obetiach považovať „*nenásilný*“ trestný čin, napríklad spáchaný za použitia psychického násilia vo forme

nátlaku podľa § 122 ods. 8 Trestného zákona alebo majetkový trestný čin. Realita však ukazuje, že osoby ohrozené správaním ich blízkych, sú často poškodzované aj na majetkových právach alebo páchatelia vyvíjajú na obete nátlak. Preto bola vytvorená tzv. štatistická definícia domáceho násilia, ktorá zahŕňa aj trestné činy, ktoré neboli spáchané násilím alebo hrozbou násilia, vrátane niektorých majetkových trestných činov. Aj prezídium Policajného zboru SR zahŕňa medzi tzv. trestné činy spáchané v súvislosti s domácim násilím aj také, pri ktorých nebolo použité násilie alebo hrozba násilia; tento okruh však nezahŕňa majetkové trestné činy[13].

Rôzne definície domáceho násilia nachádzame v odbornej literatúre zameranej na psychológiu alebo sociálnu prácu, pričom väčšina z nich vychádza z

---

[13] Do okruhu sledovaných trestných činov patria:
§ 144 úkladná vražda, § 145 vražda, § 147 zabitie, § 148 zabitie z nedbanlivosti, § 149 usmrtenie, § 154 účasť na samovražde, § 155 úmyselné ublíženie na zdraví (tzv. ťažké), § 156 úmyselné ublíženie na zdraví, § 157ublíženie na zdraví z nedbanlivosti, § 158 ublíženie na zdraví z nedbanlivosti pri porušení povinnosti, § 182 pozbavenie osobnej slobody, § 183 obmedzovanie osobnej slobody, § 184 obmedzovanie slobody pobytu, § 188 lúpež, § 189 vydieranie, § 192 nátlak, § 194 porušovanie domovej slobody, § 199 znásilnenie, § 200 sexuálne násilie, § 201 sexuálne zneužívanie, § 202 sexuálne zneužívania, §208 týranie blízkej osoby a zverenej osoby, § 359 násilie proti skupine obyvateľov, § 360 nebezpečné vyhrážanie, § 360a nebezpečné prenasledovanie.

charakteristík konania páchateľa, následkov pre obeť a vzťahu medzi ohrozenou a násilnou osobou.

4.1 Násilie páchané na ženách

Pojem násilie páchané na ženách sa používa na označenie širokej škály činov vrátane vraždy, znásilnenia a sexuálneho útoku, fyzického napadnutia, emocionálneho zneužívania, bitia, prenasledovania, prostitúcie, mrzačenia pohlavných orgánov, sexuálneho obťažovania a pornografie. V tejto stále sa vyvíjajúcej oblasti existuje len malá zhoda v tom, ako presne definovať násilie páchané na ženách. Hlavný spor sa týka toho, či striktne definovať slovo „*násilie*“ alebo uvažovať o slovnom spojení „*násilie páchané na ženách*“ širšie ako o agresívnom správaní, ktoré nepriaznivo a neprimerane ovplyvňuje ženy (Crowell, Burgess, 1996). Výskumníci v takých oblastiach, ako je sociológia a kriminológia, majú tendenciu uprednostňovať definície, ktoré úzko vymedzujú násilie a ktoré možno operacionalizovať. Napríklad Gelles a Strauss (1979) definovali násilie ako :

> „*akýkoľvek čin vykonaný s úmyslom alebo predpokladaným úmyslom spôsobiť fyzickú bolesť alebo zranenie inej osobe*“.

Podobne správa Národnej rady pre výskum (NRC) Understanding and Preventing Violence (Reiss, Roth, 1993) obmedzila svoju definíciu na:

„správanie osôb voči osobám, ktoré úmyselne hrozí, pokúša sa spôsobiť fyzickú ujmu alebo ju skutočne spôsobuje“.

Na rozdiel od týchto definícií, výskumníci v takých oblastiach ako je psychológia, duševné zdravie a sociálna práca, často považujú „*násilie*“ za širšiu škálu správania. Výbor pre násilie v rodine Národného inštitútu duševného zdravia (1992) zahrnul do svojej definície násilia:

„činy, ktoré sú fyzicky a emocionálne škodlivé alebo ktoré nesú potenciál spôsobiť fyzickú ujmu... [a] môže zahŕňať aj sexuálny nátlak alebo útoky, fyzické zastrašovanie, vyhrážanie sa zabitím alebo ublížením, obmedzovanie bežných činností alebo slobody a odopieranie prístupu k zdrojom“.

Pracovná skupina Americkej psychologickej asociácie pre násilie páchané na ženách definovala násilie ako „*fyzické, vizuálne, verbálne alebo sexuálne činy, ktoré žena alebo dievča pociťuje ako hrozbu, inváziu alebo útok a ktoré majú za následok jej ublíženie alebo poníženie a/alebo odňatie schopnosti kontrolovať kontakt (intímny alebo iný) s inou osobou*“ (Koss et al., 1994).

Tí, ktorí obhajujú tieto širšie definície, naznačujú, že presnejšie odrážajú skúsenosti obetí, ktoré často hovoria, že slovné a psychické zneužívanie považujú za

škodlivejšie ako skutočné fyzické zneužívanie (Follingstad et al., 1990; Herman, 1995).

Násilie páchané na ženách je problémom verejného zdravia a porušovaním ľudských práv žien, ktoré zahŕňa rozšírenú diskrimináciu na základe pohlavia (Rada Európy, 2011). Tento prierezový všadeprítomný jav sa týka každej tretej ženy vo veku od 15 do 70 rokov na svete a v Európe (Európsky inštitút pre rodovú rovnosť, 2020). Vystavenie násiliu môže mať negatívny vplyv na fyzické, psychické, sexuálne a reprodukčné zdravie obetí (O'Doherty et al., 2015). Obete sú často vystavené nútenej izolácii, čo ich núti žiť v strachu a uprednostňovať neformálnu pomoc (Ansara, Hindin, 2010) a obmedzuje ich vyhľadávanie lekárskej starostlivosti (McCloskey et al., 2007). Násilie tak stále zostáva nedostatočne hláseným javom.

4.2 Formy, spúšťače a dopady násilia na ženách

Domáce a sexualizované násilie sú aktom násilnej kontroly života obetí a ich cieľom je násilím obrať obeť o možnosť samostatne rozhodovať o sebe. Nedostatky pri identifikácii viktimizácie alebo jej zľahčovanie, spochybňovanie obetí či nutnosť opakovať žiadosti o ochranu a pomoc, pripomínajú obetiam konanie páchateľa, ktorý využíva rovnaké stratégie a ak sa vyhráža, pravdepodobne aj tým, že obeti nik neuverí. Osvojenie si prístupu orientovaného na obeť, rešpektom k obetiam a neodmietavým postojom voči

nim, profesionáli a profesionálky z týchto profesií nielen zvýšia účinnosť svojej práce, ale obetiam ponúknu aj nevyhnutnú podporu pre oslobodenie sa z násilia. Obete[14] získajú pocit, že sa stretajú s porozumením, dôverou, pomocou a podporou.

Formy násilia na ženách

Násilie páchané na ženách môže mať rôzne formy, v násilnom vzťahu však málokedy ide iba o jednu z týchto foriem – zvyčajne je to kombinácia niekoľkých foriem násilia. Charakterizovanie konkrétnych foriem násilia je veľmi dôležitou otázkou aj z hľadiska praxe, aj z hľadiska štatistických prehľadov a výskumov. Preto je potrebné presne určiť, čo je a čo nie je zlé zaobchádzanie, čo je vlastne spresnenie normatívneho pohľadu na konkrétne formy správania sa ľudí voči sebe. V tomto kontexte uvádzajú Browne a Herbert (In Lovaš, 2010) päť druhov týrania a zneužívania a dva

[14] Pojem obeť budeme používať iba v prípadoch, ak pôjde o termín vystihujúci trestno-právnu charakteristiku osoby zažívajúcej násilie. Pojem „žena zažívajúca násilie“, prípadne „dieťa zažívajúce násilie“ budeme používať najmä pri ľudsko-právnej charakteristike osôb zažívajúcich násilie. Tento prístup uplatňujeme najmä z dôvodu stereotypného vnímania pojmu obeť. Práve v tej ľudsko-právnej rovine je najmä žena vnímaná často ako pasívna, ako tá, ktorá sa nevie brániť, ako tá, ktorá nemá iné východisko, iba ako zostať s násilným partnerom. Pričom je to práve naopak. Práve ženy zažívajúce násilie majú vlastné stratégie, ako sa vyhnúť partnerovmu násiliu, prípadne sa ho snažia v najväčšej možnej miere minimalizovať.

druhy zanedbávania ako foriem zlého zaobchádzania. Týranie[15] a zneužívanie:

- Fyzické týranie.
- Sexuálne týranie.
- Psychologické a sociálne týranie.
- Emocionálne týranie.
- Ekonomické (materiálne) týranie.

Dvojfaktorová klasifikácia rodinného násilia s príkladmi hlavných foriem podľa Browneho a Herberta (1997, In Lovaš, 2010, s. 108):

Tabuľka č. 1 – Klasifikácia rodinného násilia (zdroj: Lovaš, 2010)

Fyzické násilie	***Psychologické násilie***		***Sexuálne násilie***
Aktívne zlé zaobchádzan	Nenáhodné zranenie, násilné donucovanie	Zastrašovani e, emocionálne zneužívanie,	Incest, napadnutie a znásilnenie

[15] V súvislosti s pojmom násilie sa stretávame aj s pojmom týranie. Týranie môže mať dve podoby a to: *fyzickú* a *psychickú*. O fyzickom (telesnom) týraní hovoríme vtedy, keď má aktívnu povahu. Vždy je kombinované alebo sprevádzané psychickým týraním a zahŕňa všetky akty násilia. Fyzické týranie na rozdiel od psychického zanecháva na obeti viditeľné stopy. Psychické týranie býva veľmi ťažko identifikovateľné a nemožno ho preukázateľne dokázať napríklad fotografiami (Dlugošová, Telepková, 2003).

ie a zneužívanie	a obmedzovanie	materiálne zneužívanie	
Pasívne zanedbávanie	Nedostatočná starostlivosť o zdravie, fyzické zanedbávanie	Nedostatok lásky, emocionálne zanedbávanie, materiálne zanedbávanie	Zlyhanie v ochrane, prostitúcia

4.3 Pomoc a podpora pre ženy zažívajúce násilie

Východiskom k ochrane a podpore obetí domáceho násilia je ľudsko-právny prístup. Ako uvádza Burajová (2023), v tomto kontexte a ďalej najmä v kontexte Dohovoru o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (CEDAW), ktorý je pre Slovenskú republiku právne záväzný, je možné sformulovať hlavné východiská a zásady pre prístup k domácemu a sexualizovanému násiliu a základné princípy pre kontakt s obeťami.

✓ **Podľa medzinárodného práva je domáce násilie považované za:**

- diskrimináciu žien a porušovanie ľudských práv žien,
- mučenie v súkromnej sfére,

- porušenie práva na život / kvality života a
- práva na rodinný život.

✓ **Práva jednotlivca súvisiace s domácim násilím:**

- právo na život a osobnú nedotknuteľnosť,
- právo nebyť vystavený mučeniu alebo podrobený krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu,
- právo na slobodu a osobné bezpečie,
- právo na spravodlivý proces / rovnakú ochranu podľa zákona,
- právo na rovnosť v rodine,
- právo na najvyššej úrovni dosiahnuteľného fyzického a duševného zdravia.

ZÁSADY

1. Domáce násilie a sexualizované násilie ohrozujú najmä ženy a dievčatá a ich príčinou sú škodlivé stereotypy a praktiky, ktoré znevýhodňujú ženy a dievčatá.
2. Násilie páchané na ženách porušuje ľudské práva a k jeho znižovaniu a odstraňovaniu je možné prispieť len ak sú odstraňované nerovnosti medzi mužmi a ženami v

individuálnom prípade a aj v na spoločenskej úrovni.

3. Deti, ktoré sú svedkami násilia v domácnostiach, sú násilím poškodzované rovnako ako priame zneužívanie a zanedbávanie dieťaťa a preto je potrebné ochranu a podporu poskytnúť aj deťom a ich vzťahu s nenásilnou osobou.
4. Cieľom intervencií je posilnenie ohrozených osôb v získaní kontroly nad ich životmi. Súčasťou posilnenia je rešpekt k názorom ohrozených osôb.
5. Podpora a ochrana ohrozených osôb je zabezpečená komplexne a vychádza pri tom z ich potrieb, ktoré napĺňa na základe interdisciplinárneho prístupu.
6. Podpora a ochrana pred násilím je poskytovaná a zabezpečovaná na základe spolupráce inštitúcií a obsahuje výmenu informácií.

Z hľadiska pomoci a podpory ženám, ktoré zažívajú/zažili násilie, môže byť ***národná linka pre ženy zažívajúce násilie a ich deti* (0800 212 212)** prvým kontaktom k ďalšej podpore a ochrane v poradenských centrách pre ženy, bezpečných ženských domoch, nahlásenia násilia na polícii. Umožňuje ženám rýchly prístup k informáciám o možnostiach ďalšej pomoci a

podpore, ako aj k zvýšeniu bezpečia a ochrane v krízových situáciách. Cieľom je dosiahnutie bezpečia a posilnenia žien, ktoré zažívajú násilie. Dlhodobým cieľom je dosiahnutie spoločenskej zmeny a to spoločnosti bez násilia, t. j. bez predsudkov, prístupov a vzorcov správania v spoločnosti, ktoré vytvárajú podhubie pre páchanie násilia na ženách a deťoch. Národná linka pre ženy zažívajúce násilie, ako aj regionálne telefonické linky jednotlivých organizácií poskytujú:

- priestor pre dôverný a bezpečný rozhovor pre ženy – priestor prvého kontaktu, zdieľanie skúseností žien s násilím, nehodnotenie a neposudzovanie, podporný a posilňujúci rozhovor,
- krízovú pomoc – v situáciách ohrozenia minimalizovanie rizika, identifikácia násilia, identifikácia rizikových faktorov, plánovanie bezpečia so ženou, hľadanie možností preventívnych opatrení pre rozhodnutie ženy, v situácii akútneho ohrozenia a so súhlasom ženy alebo v istých presne vymedzených situáciách s dôrazom na bezpečie žien a ich detí privolanie polície, záchrannej zdravotnej služby a pod.,
- informácie o problematike násilia na ženách – poskytnutie všetkých relevantných informácií o

násilí v intímnych vzťahoch a všetkých iných formách násilia na ženách,

- informácie o možnostiach pomoci – poskytnutie všetkých informácií o možnostiach podpory a ochrany, základné informácie o možnostiach právnej pomoci, umožnenie žene prijať informované rozhodnutia, sprostredkovanie kontaktov na špecializované organizácie a inštitúcie pre získanie osobnej podpory a ochrany,
- asistencia a delegovanie – praktická pomoc a uľahčenie prístupu k systému podpory a ochrany, asistencia napr. pri kontaktne s políciou, pri odchode od násilného partnera, pri hľadaní vhodnej podpory a ochrany, napr. bezpečného ubytovania, poradenského centra a pod.,

Národná linka pre ženy je *celonárodná*, t. j. je zabezpečená jej dostupnosť z ktoréhokoľvek miesta Slovenskej republiky. Národná linka je *bezplatná*[16], to znamená, že je možné sa bezplatne dovolať z pevných

[16] Bezplatnosť linky je dôležitá, pretože niektoré hovory môžu výnimočne trvať pomerne dlho a ženy v situácii násilia často nemajú financie na pokrytie nákladov za telefón, pretože môžu zažívať aj ekonomické násilie zo strany manžela/partnera a majú obmedzené finančné prostriedky.

aj mobilných sietí, z ktoréhokoľvek miesta Slovenskej republiky aj zo zahraničia.

Ženy zažívajúce násilie a ich deti majú právo zostať vo svojich domovoch. Odísť zo spoločnej domácnosti má páchateľ, teda muž alebo osoba, ktorá sa správa násilne. Ak žena nechce alebo nemôže zostať v spoločnej domácnosti, je jej garantované ubytovanie v ***bezpečnom ženskom dome*** (Council of the European Union, 1999).

Pre ženy zažívajúce násilie, najmä pre tie so žiadnym alebo nízkym príjmom, existuje aj možnosť sociálneho bývania alebo iného ubytovania, ktoré je pre ženu a prípadne jej deti finančne dostupné. Bezpečné ženské domy nie sú „*poslednou možnosťou*“ iba preto, že pre ženu nie je k dispozícií finančne dostupné ubytovanie (Logar, 2007). Bezpečný ženský dom je špecializovaný druh podpory a ochrany pre ženy, poskytujúci *okamžité a bezpečné ubytovanie* ženám zažívajúcim násilie a ich deťom, v ktorom môžu žiť bez strachu z ďalšieho násilia (Appelt, Kaselitz, 2002). Bezpečný ženský dom môže poskytovať iba bezpečné ubytovanie. Kvôli bezpečiu žien a ich detí sa preferuje „*one-stop shop*“ – komplexná špecializovaná podpora a ochrana poskytovaná integrovane na jednom mieste, prostredníctvom multidisciplinárneho tímu. Kombinácia s nešpecializovanými službami/zariadeniami nie je vhodná z dôvodu bezpečia, porušenia princípu dôvery

a iných princípov komplexnej podpory a ochrany žien zažívajúcich násilie.

Bezpečný ženský dom má vypracovaný jednoduchý, nebyrokratický, flexibilný postup prijímania žien a ich detí, schopný reagovať na ich rôzne potreby a situácie. V prípade nedostatku kapacít, alebo odmietnutia prijatia ženy, bezpečný ženský dom asistuje pri hľadaní adekvátneho bezpečného alternatívneho ubytovania. Zároveň asistuje pri zabezpečení toho, aby žena a jej deti mali pri odchode nezávislé ekonomické zdroje. Overuje[17] tiež situáciu ženy a jej detí v rozmedzí troch, šiestich a dvanástich mesiacov po ich odchode z bezpečného ženského domu pri zohľadnení ich bezpečia, posilnenia a podpory. O činnosti, o ženách, o prípadoch a úkonoch v bezpečnom ženskom dome sa vedú *záznamy a štandardizovaná evidencia* (Burajová, 2023). Preferovaná je jednotná elektronická evidencia spoločná pre všetky špecializované organizácie poskytujúce komplexnú podporu a ochranu žien zažívajúcich násilie[18].

---

[17] Overenie situácie ženy nesmie byť kontrolujúce, nesmie ohroziť bezpečie ani pocit bezpečia ženy a jej detí .

[18]Ďalšou z významných služieb pomoci a podpory je *prepravná služba***.** Slúži na presun do bezpečia najmä pre ženy bez finančných a iných zdrojov. Prepravná služba je 24-hodinová a bezplatná, môže byť zabezpečovaná aj inými organizáciami/inštitúciami. Pri presune je prvoradé bezpečie žien a detí, ako aj pracovníčok.

Poradenské centrá pre ženy zažívajúce násilie a ich deti sú špecializovaným druhom podpory a ochrany poskytovanými autonómnymi ženskými mimovládnymi organizáciami. Poradenské centrá poskytujú celú škálu podpory a ochrany (napríklad informácie, poradenstvo, praktickú pomoc, sprevádzanie na súdy, právnu pomoc, proaktívnu podporu, vyhľadávaciu činnosť a mnoho iných)[19] s výnimkou rezidenčných – ubytovacích služieb.

Poradenské centrá pracujú prostredníctvom tímu „*one-stop shop*“ (podpora poskytnutá na jednom mieste), multidisciplinárneho tímu, alebo prostredníctvom „*one-stop person*“ (Kelly, Dubois, 2008).

Poradenské centrá môžu byť samostatné alebo integrované – kombinované s inými druhmi podpory a ochrany (napríklad s bezpečnými ženskými domami). Preferuje sa zabezpečenie viacerých druhov podpory a ochrany a iných služieb na jednom mieste, v jednej budove (Istanbulský dohovor, 2011).

Komplexná potreba a ochrana *vychádza z potrieb žien.* Hlavnými cieľmi podpory a ochrany v poradenských centrách pre ženy zažívajúce násilie sú *bezpečie*,

---

[19] WAVE 2014, WAVE Report 2014, Specialised Womeńs Support Services and New Tools for Combating Gender-Based Violence in Europe, p. 18 .

posilnenie, *prekonanie izolácie* a *spoločenská zmena*. V poradenských centrách pre ženy zažívajúcich násilie sa poskytuje najmä, nie však výlučne, poradenstvo (individuálne, skupinové), poradenstvo v rôznych otázkach (napríklad poradenstvo v otázkach financií, bývania, zdravia, zamestnanosti a iné), sprostredkovanie právnej pomoci a vyhľadávacia činnosť[20].

Jednotlivá špecializovaná podpora a ochrana môže byť samostatná (napr. iba sprostredkovanie právnej pomoci) alebo integrovaná – kombinovaná vzhľadom na potreby a možnosti poradenského centra, preferuje sa však poskytovanie čo najširšej škály podpory a ochrany.

Nevyhnutnou súčasťou špecializovaného poradenstva je *právne poradenstvo* a v prípade potreby aj sprostredkovanie *právneho zastupovania* v konaniach pred súdmi a/alebo orgánmi činnými v trestnom konaní. Poskytovanie či sprostredkovanie právneho poradenstva a právneho zastupovania vychádza z princípu obhajoby práv žien zažívajúcich násilie ako

[20] Pre viac druhov poradenstva pozri *Metodika k poskytovaniu komplexnej ochrany a podpory ženám zažívajúcim násilie a ich deťom*. Dostupná je na: https://www.ceit.sk/IVPR//images/IVPR/NP/podpora_prevencie/metodika_k_poskytovaniu_komplexnej_podpory.pdf.

formy diskriminácie, porušovania práv žien a ich detí a v mnohých prípadoch ako trestný čin.

Poskytovanie právnej pomoci resp. jej sprostredkovanie je povinnou a integrálnou súčasťou poradenských centier pre ženy zažívajúcich násilie. Právna pomoc je *bezplatná* a dostupná pre každú ženu, ktorá ju potrebuje (Petrášová a kol., 2015).

Centrá pre ženy so skúsenosťou so znásilnením sú poslednou spomenutou špecializovanou inštitúciou, ktorá poskytuje komplexnú pomoc a podporu pre ženy, ktoré majú skúsenosť so sexuálnym násilím. V slovenských podmienkach však vytvorené zázemie na svoju činnosť nemajú.

Na Slovensku má skúsenosť so znásilnením, pokusom o znásilnenie alebo s inou formou sexualizovaného násilia 10% žien (4% žien od ne-partnera a 8% žien zažije sexuálne násilie v partnerskom násilnom vzťahu.) Skúsenosť so závažnejším sexuálnym obťažovaním má 40% žien (FRA, 2012). V detstve zažije sexuálne násilie 11% dievčat (Fico, 2013). Odhad predpokladaného počtu žien a dievčat, ktoré majú skúsenosť so sexuálnym vykorisťovaním a s nútenou prostitúciou, nie sú na Slovensku dostupné. Sexuálne násilie patrí medzi najmenej ohlasované druhy trestnej činnosti. Dôvodmi sú nízka informovanosť a nedostatočné scitlivenie odbornej a širokej verejnosti, ako aj vysoká miera

sekundárnej viktimizácie žien so skúsenosťou so znásilnením a iným sexuálnym násilím (Králová, Karlovská, In Mesochoritisová, 2014).

Na Slovensku v súčasnosti neexistuje špecializovaný systém podpory a ochrany žien so skúsenosťou so znásilnením alebo iným sexuálnym násilím. Niektoré jeho časti čiastočne suplujú mimovládne organizácie zamerané na násilie na ženách v partnerských vzťahoch. Ich kapacity – osobné, finančné aj odborné sú však obmedzené.

Otázky a úlohy ku štvrtej kapitole

1. Ako by ste charakterizovali pojem *obeť* z ľudskoprávneho hľadiska?
2. Aký je rozdiel medzi aktívnym zneužívaním a pasívnym zanedbávaním?
3. Akú špecializovanú podporu a pomoc pre ženy zažívajúce násilie poskytuje tzv. *bezpečný ženský dom*?
4. V čom spočíva tzv. *ekonomické násilie páchané na ženách*?
5. Aké typy poradenstva poskytujú tzv. *poradenské centrá pre ženy zažívajúce násilie a ich deti*?

5 FORENZNÁ SOCIÁLNA PRÁCA S PÁCHATEĽMI NÁSILIA

V piatej kapitole vysokoškolskej učebnice venujeme pozornosť páchateľom násilia na ženách. Osobu násilného muža by sme nemali démonizovať. Nie je to niekto, kto má len negatívne atribúty, niekto so zlými zámermi a snahou škodiť okoliu. Na prvý pohľad je to bežný človek, ktorý sa od ostatných nelíši. Ak sa pokúsime vytvoriť zjednocujúci profil násilníka v partnerskom vzťahu podľa spoločenského statusu, finančnej situácie, vzdelania, povolania alebo napríklad veku, tak budeme sklamaní.

Páchateľom domáceho násilia zväčša nie je osoba, ktorá používa násilie univerzálne v rôznych situáciách a kontextoch, voči rôznym ľuďom. Len asi štvrtinu násilníkov, ktorí páchajú násilie vo vzťahoch, by sme mohli označiť ako „*všeobecne násilných*." Väčšina násilných mužov je násilná len voči svojim partnerkám a deťom, až 90 % násilníkov nemá záznam v trestnom registri a násilníci mimo svoj domov obvykle dodržiavajú zákony. Ukazuje sa, že nevieme predpovedať len na základe príslušnosti k nejakej sociálnej kategórii, či muž bude násilný voči partnerke alebo nie a jeden typický profil násilníka nenachádzame, lebo skupina páchateľov násilia je

veľmi rôznorodá. Podobné sa dá povedať i o ženách, ktoré by sa mohli stať obeťami rodovo podmieneného násilia.

Výskum páchateľov násilia na ženách, ktorý stavia na porovnaniach medzi násilníkmi a nenásilníkmi, resp. na porovnaniach medzi domácimi násilníkmi a tzv. generalizovanými násilníkmi (Lohr et al., 2005, Swogger et al, 2007 In Heretik, 2011), stále častejšie prináša zistenia, že neexistuje žiadny empiricky podložený jednotný profil domáceho násilníka v zmysle osobnostných, psychopatologických alebo demografických charakteristík. Aj keď heterogenita motivácie, prejavov aj dôsledkov agresie – teoreticky aj empiricky je značná, realita, často aj vo forme naliehavej životnej situácie obetí agresie, ako aj agresorov samotných, nás vyzýva k identifikácii prakticky aplikovateľných zjednodušení. Požiadavky praxe, kde rámcovým cieľom práce s agresorom by mohlo byť prevzatie zodpovednosti za vlastné správanie, a konkrétnym cieľom by mohla byť redukcia prítomnosti agresívneho vzorca správania v systéme regulácie činnosti osobnosti, vedú k snahám o identifikáciu charakteristických procesov v pozadí agresívneho správania. (Banský, Heretik 2011).

Súhra vnútorných a vonkajších činiteľov sú vzájomným výsledkom osobnosti páchateľa. Pojem osobnosť páchateľa vychádza z predpokladu, že existuje určitá

konštelácia vlastností, čŕt osobnosti, typická pre delikventa a pravdepodobne i zodpovedná za jeho kriminálne správanie. Osobnosťou sa človek nerodí, ale stáva. Vrodeným pocitom má predpoklady k osvojovaniu si obsahu a spôsobu života spoločenstva, do ktorého sa narodí, v ktorom si osvojuje spoločenské poznanie a individuálne skúsenosti. V rámci toho spoločenstva sa socializuje a individualizuje (Mikšík, 2007). Vplyvom impulzívneho životného štýlu sa spravidla utvára i impulzívna osobnosť, ktorá má za dôsledok kriminálne správanie. Impulzívna osobnosť sa utvára súhrou dispozícií a prostredia. Tento typ osobnosti si neosvojí v rozhodujúcich vývojových etapách tradičné občianske hodnoty ani návyky sebakontroly. impulzívny jedinec sa javí ako odbrzdený, bez konvencií a zábran. Uspokojovanie vlastných potrieb je pre neho najdôležitejšou životnou záležitosťou, kedy pre získanie týchto potrieb postupuje bezohľadne, bez výčitiek, agresívne. Kriminálne jednanie sa stáva remeslom, na ktorého ovládnutie môže byť recidivista pyšný rovnako ako každý iný človek na svoju profesiu (Čírtková, 2004).

Doposiaľ neexistuje empiricky zistená typológia násilníkov, nevieme aký typ agresorov sa vyskytuje najčastejšie, nakoľko všetky doposiaľ realizované výskumy s páchateľmi domáceho násilia boli realizované na pomerne malých vzorkách

respondentov, resp. boli tieto výskumy realizované v dávnejšej dobe a nie sú už aktuálne. Je veľmi zložité realizovať potrebné empirické výskumy na celej populácii domácich násilníkov. Základné poznatky ktoré doposiaľ máme, pochádzajú prevažne z kriminologických výskumov, z informácií získaných od žien – obetí, z psychologických výskumov a v poslednej dobe už aj od pracovníkov pracujúcich v poradniach zameraných na páchateľov domáceho násilia (Čírtková, 2008). Násilník považuje násilie za vhodný a správny spôsob riešenia konfliktov v partnerstve. Svoje násilné správanie bagatelizuje, ospravedlňuje, popiera a často preň nachádza mnohé zdôvodnenia (hovorí, že za to môže alkohol, provokácia partnerky, stres, neutešené detstvo a podobne). Agresor môže pochádzať z akejkoľvek spoločenskej vrstvy. Nezáleží na jeho dosiahnutom stupni vzdelania alebo národnosti. Pre násilníka bývajú typické vlastnosti ako neschopnosť vyjadrovať svoje city, udržiavanie povrchných vzťahov, nízke sebavedomie, jasná predstava o deľbe rolí medzi mužom a ženou, snaha neustále kontrolovať, vychovávať a obmedzovať svoju partnerku (Kmecová, 2012). Násilníci sa vyznačujú typickým povahovými črtami ako sú napríklad nervová labilita, alebo sklony k výbušnému a agresívnemu reagovaniu, pričom však toto správanie býva často zosilnené účinkom alkoholu. Prevláda však názor, že primárnu úlohu násilného

správania zohrávajú povahové črty, a alkohol je iba druhotný činiteľ (Vágnerová, 2004).

Muži, ktorí sa najčastejšie dopúšťajú násilia sú (Ševčík et al., 2011):

- Muži, ktorí vyrástli v násilných domácnostiach – títo boli pravdepodobne sami obeťami, svedkami násilia.
- Muži silne majetnícki a žiarliví, ktorí môžu reagovať agresívne, ak ich partnerke iný muž môže venovať viac pozornosti.
- Muži vyznávajúci „tradičné“ hodnoty a rozdelenie genderových rolí – sú to muži, ktorí si myslia, že majú právo byť nad ženou nadradení. Násilie je pre nich súčasťou mužskej roli.
- Muži, ktorí majú násilnícke sklony – akceptujú násilie ako prijateľný spôsob riešenia problémov. Sú to muži, ktorí často ubližujú zvieratám, sú zaujatí zbraňami, venujú sa streľbe alebo bojovým športom.
- Muži vykazujúci problematické sexuálne správanie – sex vnímajú ako akt moci, v priebehu ktorého si budujú a posilňujú dominanciu a nadradenosť. Môžu preferovať perverzné sexuálne praktiky.
- Muži, ktorí majú „dvojitú tvár“ – na jednej strane oddaní a starostliví, na druhej strane agresívni a

vulgárni. Táto osoba so sebou nesie i riziko, že ohrozeným osobám nik neverí, pretože násilník pred iným vystupuje ako láskavý a dobrý.

- Muži, ktorí sa správajú ako malé deti – bývajú pasívni, závislí, túžia po neustálej starostlivosti. Hnev na seba často transformujú do fyzického útoku svojich blízkych.
- Muži, ktorí nie sú schopní prevziať zodpovednosť – zo svojich činov obviňujú druhých. Títo muži veria, že pre nich zákon neplatí a myslia si, že nemôžu byť potrestaní.

Príčiny partnerského násilia v intímnych vzťahoch sú len čiastočne jasné a sú v dnešnej dobe častou témou odborných diskusií. Podľa autora Jewkesa (2002, In Rothman et al., 2003) existujú dve teórie v etiologickom výskume, ktoré ovplyvňujú správanie partnera. Ide o teóriu sociálneho učenia a druhou je myšlienka, že násilie môže byť prenášané z jednej generácie na druhú. Podľa feministickej teórie je dominancia príčinou, ktorá ovplyvňuje medziľudské vzťahy. Niektorí autori sa prikláňajú k teórii, že dôsledkom intímneho násilia je práve stres. Pre výskumných pracovníkov je oveľa jednoduchšie identifikovať faktory spojené s výskytom intímneho partnerského násilia, ako hľadať jeho príčiny. „*Celkovo možno o páchateľoch násilia konštatovať, že analýza násilných vzťahov podľa rôznych sociálno-demografických charakteristík*

potvrdila „všeobecnosť“ výskytu násilia páchaného na ženách intímnym partnerom v SR. Medzi páchateľmi násilia na partnerkách sa objavovali muži rôzneho veku, vzdelania i s rôznym ekonomickým postavením. Zvýšený výskyt násilného správania zaznamenali muži vyššieho veku, nižšieho vzdelania a vylúčení z trhu práce alebo s nižším pracovným statusom (Bodnárová, Filadelfiová, Holubová, 2008).

Elbow (1977 In Ševčík, 2011) uvádza nasledovnú typológiu násilných mužov:

- Typ kontrolór – pre tento typ mužov sú ostatní ľudia dôležitý len z hľadiska toho, čo pre neho môžu urobiť. Ohrozenú osobu považuje za svoj majetok, objekt, ktorý môže ovládať. Násilie sa zväčša objavuje vtedy, keď stráca nad ohrozenou osobou kontrolu.
- Typ obranca – tento muž mieša nenávisť s láskou. Cíti sa silný vtedy, keď je ohrozená osoba od neho citovo závislá. Nebojí sa toho, že bude kontrolovaný, ale toho, že mu bude spôsobená ujma. Snaží sa dokázať neschopnosť obete, aby legitimizoval oprávnenosť svojho konania.
- Typ validátor – pochybuje sám o sebe. Hľadá spôsoby posilnenia svojho mužského sebaobrazu. Má vysoké očakávania, ale zároveň je jeho sebaúcta závislá od prijatia druhými ľuďmi. Osoba ohrozená násilím podľa Elbowa je

niekým, kto takémuto typu potvrdzuje a udržuje jeho sebapoňatie. Pre tento typ strata tejto osoby je ťažkou porážkou, pretože by potvrdila jeho nízku úctu a hodnotu. Preto validátor používa všetky prostriedky, aby takejto strate zabránil. Ohrozenú osobu často zastrašuje, vyhráža sa jej a vyvoláva v nej výčitky svedomia.

- Typ inkorporátor – takýto muž nevidí žiadnu oddelenosť seba a ohrozenej osoby. Vníma ju ako rozšírenie seba samého. Takýto muž seba nebude nikdy vidieť ako celistvého a preto musí ohrozenú osobu začleniť do svojej integrity. Má obavy zo straty tejto osoby, čo v ňom vyvoláva pocit neistoty.

Autor Dutton (1998, In Čírtková, 2008) popísal charakteristiku tzv. abúzivnej osobnosti páchateľa násilia v intímnom vzťahu. Považuje ho za rizikový typ domáceho násilníka, ktorého charakterizoval ako osobnosť, ktorá sa vyznačuje ťažkými výbuchmi zúrivej agresie, avšak iba v rámci partnerského vzťahu, ktoré strieda fáza pokoja a uzmierenia. Táto osobnosť sa ďalej prejavuje zúrivosťou spojenou s hanbou, má tendenciu hádzať vinu na obeť, často aj cestou žiarlivosti, má úzkostné väzby, ktoré sa prejavujú neochotou alebo neschopnosťou ukončiť vzťah. Táto osobnosť má veľmi blízko k diagnóze označovanej ako hraničná osobnosť (Čírtková, 2008).

Násilie v rôznych formách je vo vzťahu súčasťou komplexnejšej stratégie ako nástroj. Neobjavuje sa náhodne, ani omylom. Násilie, ako každé iné správanie človeka je účelné a nepoužíva sa len tak bezcieľne. Analýza ľubovoľného správania poukazuje na jeho účel, ktorým je úžitok správania pre človeka alebo efekt na okolie, prostredie, rodinu či komunitu. Niekedy samotný aktér nemusí konať s vedomím zámeru, napriek tomu nie je správanie bezúčelné. Pri práci s mužmi, ktorí sa prejavujú násilne, je zrejmé, že muž v danom kontexte niečo získava. Násilnícke správanie partnera voči žene teda má svoj účel a je to efektívny prostriedok k dosahovaniu niektorých cieľov. Treba zdôrazniť, že mu predchádza voľba a rozhodnutie. V rodinách s pretrvávajúcim násilným správaním partnera zväčša identifikujeme ako hlavný cieľ muža dosiahnutie a ***trvalé udržiavanie moci a kontroly***[21]. V opakovaných situáciách si postupne overil, že svoje ciele vie takto dosiahnuť. Samotní účastníci v programe väčšinou dokázali vyhodnotiť zámer svojich násilných činov, a to aj v prípadoch, keď sa vyhovárali na stratu sebaovládania a kontroly nad sebou.: „*...chcel som, aby ma počúvala a neignorovala ma...*“, „*...chcel som, aby už bola ticho a dala mi tie peniaze...*“ ...“*bolo to vyžadovanie disciplíny...*“

---

[21] Spracované podľa: Ľupták, J., Hutta, J., Klein, R. 2020. *Práca s páchateľmi domáceho násilia.* Bratislava: KMC.

Mužovo správanie odráža isté postoje a presvedčenia, ktoré vedú k rozhodnutiu páchať násilie, podporujú ho alebo legitimizujú. Participuje tu vnímanie očakávaní od roly muža a jeho pozície v rodine a komunite. S predstavou mužnosti sa zvyčajne spája sila, prejavy dominancie, menšia citlivosť a drsné vystupovanie až agresivita. Očakáva sa, že muž bude vystupovať rozhodne, bude mať nad situáciou kontrolu a bude hlavou rodiny (Králová, 2016). Mnohokrát sa uvažuje v tejto súvislosti o kultúrnej a spoločenskej akceptácii zneužívania moci voči deťom alebo partnerke na princípe patriarchálnej nadradenosti. Mali by sme prehodnotiť niektoré tradičné múdrosti. Aj keď sa vyrieknu žartom, ich obsah by mal skôr zamraziť. Napríklad slovenské príslovie: „*Keď ženu udrieš akoby si roľu pohnojil.*“ Vypovedá to o mnohom a nespochybňovanie takýchto vyjadrení legitimizuje, alebo prinajmenšom bagatelizuje vzťahové násilie. Hoci vplyv spoločnosti a komunity na formovanie uvedených postojov je nepopierateľný, pri práci s násilníkmi jasne a bez váhania komunikujeme o osobnej zodpovednosti každého násilníka za seba samého, svoje rozhodnutia a správanie. Systematicky pritom spochybňujeme postoje ospravedlňujúce násilie. Presvedčenia, ktoré podporujú, či legitimizujú násilné správanie muža voči žene sa bežne opakujú v skupinách mužov s násilným správaním (Koordinácia..., 2015). Násilník môže veriť, že má isté privilégiá a výsady, len

preto, lebo je muž. Súčasťou tohto pohľadu je najčastejšie presvedčenie, že muži sú nadradení nad ženami, a teda majú právo ich riadiť a rozhodovať o nich. Tento princíp dominantného muža, ktorý má vo všetkom posledné slovo je ako kmeň, ktorý sa ďalej rozvetvuje a rôzne sa prejavuje vo všetkých oblastiach života rodiny. Odopiera rovnaké postavenie a rozhodovacie právo žene. Nesie so sebou oprávnenie rozhodovať prakticky o všetkom – o tom, čo sa bude jesť, o tom, čo sa nakúpi, o tom, ako sa má partnerka obliekať a ako upravovať svoj výzor (Kolektív autoriek, 2015). Môže určovať s kým sa bude stýkať a s kým nie, a môže dokonca nútiť partnerku k žiadaniu o úver a zadlžovaniu sa. Muž teda môže zaviesť vlastné pravidlá a vyžadovať ich dodržiavanie. S použitím násilia presadzujú násilníci svoj vlastný poriadok. Samozrejme, muž nemusí rozhodovať o všetkom, môže starosť o rôzne oblasti napríklad o domácnosť delegovať na ženu, ale aj to len v súlade s jeho vôľou. Zdanlivo to môže vyzerať, že partnerka je autonómna, lebo jej „*nechal voľnú ruku*“. To nás ďalej privádza k výsade muža ***kontrolovať*** – ten, kto je vo vzťahu nadriadený, je zároveň povolaný a má privilégium kontrolovať. Nadmerne kontrolujúce správanie je jednou z typických súčastí stratégie mužov, ktorí sú vo vzťahu násilní. Kontrola môže nadobúdať extrémnu podobu.

K ďalším bežným stratégiám mužov, ktorí vyžívajú vo vzťahu násilie na získanie prevahy a kontroly, je ***využitie emócií na zdôvodnenie vlastného násilia***. Operujú presvedčením, že ich konanie je automatický výsledok toho, čo prežívajú. Tak sa opakovane stretáme s bezuzdnou žiarlivosťou, ktorá má oprávňovať a legitimizovať dôkladnú kontrolu, výsluchy, sledovanie a násilné výbuchy (Hirigoyen, 2001). Násilníkova realita spravidla ukazuje žiarlivosť ako niečo, čo je mimo jeho kontroly a s čím si nevie pomôcť. Dokonca sa zvykne využívať ako dôkaz lásky k žene. Partnerka prijíma túto realitu a počas dlhého spolužitia s násilníkom sa snaží meniť svoje správanie, aby len nedala ani minimálny podnet na žiarlivosť. To obvykle nestačí. V skutočnosti je žiarlivosť len zámienka na totálne ovládnutie a izoláciu. Podobným spôsobom sa ako oprávnenie využíva i hnev. Partnerka sa musí podriadiť a nechať sa ovládať, aby nespustila hnev. Opäť, v násilníkovej realite to funguje takto: žena spúšťa hnev a hnev jej prinesie následky vo forme ublíženia. Tým sa už priamo dotýkame otázky zodpovednosti násilníkov za svoje správanie a ich typickým stratégiám na ***vyhnutie sa zodpovednosti za svoje násilie*** (Logar, Vargová Marvanová, 2015).

Keďže spoločenská mienka páchanie násilia odsudzuje, urobia muži, ktorí sa ho dopúšťajú, všetko preto, aby zaň nemuseli prevziať zodpovednosť. V tom, ako sa so

svojim násilným správaním vyrovnávajú, ako ho vysvetľujú, ako ho obhajujú či popierajú, môžeme identifikovať spoločné znaky. Poznanie spôsobov a stratégií, akými sa páchateľ snaží zbaviť zodpovednosti za násilie, je obzvlášť užitočné pre profesionálov, ktorí sú v rámci spoločenského systému zapojení do kontaktu s násilníkom: ľudí zo sféry polície, justície či pomáhajúcich profesií; odborníkov, ktorí konfrontujú muža s jeho násilným správaním, resp. usilujú o jeho zmenu. Násilník sa totiž neraz usiluje prostredníctvom manipulácie získať intervenujúci personál na svoju stranu, ochromí ho argumentmi, má vysvetlenie takpovediac „*na všetko*". Dôvodov má viacero. V prípade prebiehajúceho trestného konania sa snaží vyhnúť trestnej zodpovednosti, v otázke starostlivosti o deti zasa usiluje zneužiť kompetencie úradov v neprospech partnerky (Logar, 2005).

Obrany páchateľov násilia, ktorými sa bránia prijatiu zodpovednosti, kategorizujú rôzni autori odlišne. Ponúkame kategorizáciu, ktorý ponúkajú autori Rakil a Isdal (2001):

a) Prehliadanie – predstavuje základný princíp obrany pred zodpovednosťou. Spočíva v utajovaní, resp. ukrývaní násilia za múrmi domácnosti, aby sa o ňom nedozvedelo okolie. Muž preto o násilí mlčí, predstiera, že sa nič nedeje, prípadne tvrdí, že si na nič podobné

nespomína. Jeho verejný imidž ostro kontrastuje s tým, ako sa doma správa k partnerke. Na verejnosti dbá na uhladené spôsoby, aby v nikom nevzbudil podozrenie. O to viac, ak má vyšší spoločenský status. Prehliadanie býva spojené s hrozbou partnerke, aby o násilí neinformovala širšiu rodinu, priateľov alebo políciu. V praxi sa niekedy objavujú aj prípady zakazovania návštevy lekára, ktoré tiež môže viesť k odhaleniu. Snaha nenechať sa odhaliť, a zabrániť tak zásahom okolia napomáha mužovi udržiavať vo vzťahu prevahu. Je motívom k ďalšej izolácii ženy, k jej dôslednej kontrole a zastrašovaniu, umožňuje teda, aby násilie vo vzťahu pretrvávalo.

b) Popretie – je relatívne častá, primitívna stratégia, ktorá spočíva v tvrdení násilníka, že k ničomu nedošlo, resp. nedochádza. Využíva sa masívne, násilník niekedy aj zoči voči dôkazom vytrvalo odmieta pripustiť čo i len najmenší násilný skutok.

c) Bagatelizácia – je cielené znižovanie rozsahu, alebo závažnosti násilia na minimum. Bežne sa stretávame s tvrdeniami, ako „*bola to len obyčajná manželská hádka*“, „*odsúdili ma za obyčajnú facku*“, „*bolo to iba nedorozumenie*“, či „*stalo sa to iba párkrát*“. Bagatelizácia sa prejavuje i v spôsobe sebahodnotenia - muž,

ktorý sa chová násilne sa nepovažuje za „skutočne“ násilného, lebo v jeho chápaní je násilník osoba omnoho nebezpečnejšia. Má to byť na rozdiel od neho niekto, kto bez príčiny robí žene horšie veci a spôsobuje jej vážnejšie následky. S takýmto obrazom sa muž nestotožňuje, lebo nie je schopný zájsť tak ďaleko a neubližuje „bez príčiny“. Preto napríklad zaradenie do skupiny pre násilníkov, alebo trestnoprávne následky považuje za prehnané a môže byť pobúrený.

d) Fragmentácia – na prvý pohľad pripomína bagatelizáciu násilia („Udrel som ju len párkrát“), je však skôr odrazom odlišného vnímania násilia vo vzťahu. Pri fragmentácii muž celý komplex a sled násilia redukuje na jeden izolovaný incident bez vzťahu k minulosti či budúcnosti, akési vybočenie z rámca, výnimku, ktorá azda o ničom nevypovedá. Žena naopak vníma násilie ako dominantnú charakteristiku vzťahu, ktorej tiaž je neustále prítomná.

e) Externalizácia – je častým používaným typom obrany, ktorá predstavuje presun zodpovednosti za násilné správanie na inú osobu, faktor či okolnosti. Najčastejšie muži presúvajú vlastnú zodpovednosť na partnerku. Obviňujú ju zo zlých úmyslov, vyvolávania konfliktov, útokov a provokácií či zo snahy

vyviesť muža z miery. Používajú pritom rôzne zdôvodnenia založené na prekrútení reality. „*Ona presne vie ako ma vytočiť... ... dohnala ma k tomu*“. Akoby žena mala akýsi diaľkový ovládač, ktorým sama spúšťa scenár zúrivosti a násilia. Násilník seba vynecháva zo vzorca príčin svojich činov. „*To už zašla priďaleko... prekročila všetky medze*“, „*...človek dokáže vydržať len po určitú mieru...*“ Okrem partnerky je mnohokrát zodpovednosť prenášaná na deti, vyčerpanosť, stres, na šéfa alebo stratu práce, alebo tiež nešťastnú náhodu. Väčšina mužov sa však pri riešení podobných problémov nerozhodne svoju partnerku zbiť, okolnosti teda nie sú príčinou konania. Pri odvolávaní sa na stratu vlastnej kontroly nad situáciou – a teda aj zodpovednosti za násilie - sú naporúdzi aj iné objekty, najčastejšie alkohol alebo iné návykové látky: „*to kvôli alkoholu, ja také veci nikdy nerobím*“. Ak by toto bola pravda, najviac ohrozenými ich násilím by boli barmani, alebo kamaráti, s ktorými alkohol pijú. Tvrdenie, že alkohol spôsobuje násilie voči partnerke je mýtus. Príčina násilia nespočíva v alkohole, no zároveň treba zdôrazniť, že u násilného muža vzrastá pri problémoch s alkoholom riziko vážnejšieho násilného správania.

5.1 Intervenčné programy pre páchateľov násilia na ženách

Intervenčné programy pre páchateľov násilia na ženách sú prevažne terapeutické a vzdelávacie skupiny. Prvé programy boli vyvinuté v USA koncom sedemdesiatych rokov. Prvými vznikajúcimi programami boli programy EMERGE v Bostone, AMEND v Denveri a RAVEN v St. Louis a neskôr bol vytvorený aj známy program DAIP v Duluth (Duluthský model) v štáte Minnesota. Programy pre páchateľov násilia na ženách sa vyvíjali veľmi pomaly. K dispozícii je Národná sieť programov v Anglicku, ale nie je to sieť na európskej úrovni. V roku 2004 sa konal seminár pre špecialistov z deviatich krajín, ktorí sa dohodli na primárnej potrebe vytvorenia siete pre zlepšenie kvality a efektivity ich práce. V krajinách ako napríklad v Anglicku, Írsku, Škótsku, Nórsku, či v Nemecku tieto programy fungujú už viac ako pätnásť rokov. Napríklad v roku 2005 Francúzsko vytvorilo pracovnú skupinu pre starostlivosť o páchateľov násilia v intímnych partnerských vzťahoch. V roku 2006 vydali správu o liečbe páchateľov. Program bol založený na prvkoch kognitívno-behaviorálnej koncepcie. Programu sa zúčastnili páchatelia, ktorí mali absolvovanie programu nariadené súdom s možnou sankciou v prípade neúčasti na programe. Hodnotenie preukázalo zmeny

v postojoch a v správaní páchateľov. Muži, ktorí vstupujú do programu pod tlakom súdu alebo prokurátora môžu vyvinúť motiváciu k zmene a v priebehu programu sa môžu stať dobrovoľnými účastníkmi. Hlavným cieľom programu je prevencia. Pre prácu s páchateľmi je potrebné vytvoriť aj útočisko a podporné služby obetiam násilia a vytvoriť spoluprácu so strediskami pomáhajúcimi ženským obetiam násilia.

Programy pre páchateľov sú v problematike násilia na ženách vnímané ako nevyhnutný krok k ochrane žien a ich detí. Tieto programy sú vnímané ako akási prevencia voči opakovanému a novému násiliu. Sú dôležité, nakoľko zo skúseností vieme, že mnoho žien sa musí opätovne vracať najmä z finančných (existenčných) dôvodov naspäť k násilníkovi. Programy napomáhajú k ich ďalšiemu spokojnému nažívaniu v spoločnej domácnosti. Autorka Holubová (2010) upozorňuje najmä na fakt, že je dôležité rozlišovať programy pre páchateľov ktoré prešli evaluáciou a programami, ktoré sú iba zavedenými v praxi. Avšak nevylučuje možnosť, že zavedené programy majú pozitívne výsledky aj napriek tomu, že nie sú evaluované. Programy sú vnímané ako súčasť prevencie. Sú založené na dobrovoľnej účasti, ale aj na odporúčanie súdneho systému. Počet programov v jednotlivých európskych krajinách je veľmi nízky, avšak

krajiny ako Španielsko, Švédsko, Nórsko, Írsko, či Švajčiarsko ich hlásia niekoľko desiatok. Ide prevažne o individuálne konzultácie založené na báze terapeutických sedení. Účinnosť programov rastie s ich dobrovoľnosťou a plným dokončením programu. Napríklad podľa štatistík[22] sa vzorového programu vo Veľkej Británii nezúčastnilo 65 % mužov. Tridsaťtri percent mužov sa zúčastnilo menej než šiestich sedení a 33 % mužov postúpilo do druhého stupňa programu. USA má s programami pre páchateľov bohaté skúsenosti a patrí medzi priekopnícke krajiny v tejto oblasti. Známe sú programy zo štátu Minnesota – v meste Duluth a Minneapolis realizované ešte v 80. rokoch.

Najviac intervenčných programov vznikalo v neskorších deväťdesiatych rokoch. Najstarším programom je program „*Muži proti násiliu mužov*," ktorý vznikol v roku 1983 v Nemecku. V roku 1985 bol v Rakúsku založený program Männerberatung, v roku 1987 v Nórsku program „Alternatives to Violence". V rozvojových krajinách bol spustený pilotný program v roku 1990. Počet odberateľov týchto programov je rôzny a z analýzy WHO vyplýva, že je to od 7 až do 2000 klientov ročne. Avšak približne 70 % programov využíva ročne menej než 100 klientov a päť programov viac než 1000 klientov ročne. Programy s najväčšou klientskou

[22] Holubová, 2010.

základňou sú „Men Overcoming Violence“ v Írsku, Percy Cole's – individuálna prax v Peru, Kottayam v Indii. Financovanie týchto programov je prevažne (66 % podľa WHO) z vládnych zdrojov. 36 % programov je spoplatnených v čiastke od 1 do 40 USD za sedenie. V niektorých krajinách (napríklad v Peru, Indii, Kostarike, či v Hondurase) pracujú poradcovia dobrovoľne. Samozrejme, že tieto programy sú často spolufinancované alebo financované zo súkromných zdrojov alebo z finančných prostriedkov nadácií. Až 54 % klientov absolvujú intervenčné programy na základe súdneho rozhodnutia alebo na základe odporúčania kurátora. Podľa WHO 83 % klientov absolvovalo tieto programy dobrovoľne. Priemerný vek klientov bol 33 rokov, avšak v zúčastnených programoch vo výskume bolo vekové zastúpenie klientov od 12 do 82 rokov.39

Pontier (2005, In Ševčík a kol., 2011) poukázal na to, že sa netreba venovať len obeti násilia, ale pozornosť treba zamerať aj na páchateľa. Špatenková (2011) tvrdí, že štúdie z roku 1990 poukazujú, že nariadená liečba páchateľov násilia na ženách má svoje opodstatnenie. Iné programy ukázali, že i krátkodobé psychologicko-edukačné programy pomohli násilným osobám okamžite ukončiť fyzické násilie, ale pre zastavenie násilia dlhodobo boli neúčinné. Prvý krok spravila aj Česká republika, ktorá vytvorila program terapie partnerských agresorov Inštitútom forenznej

psychológie v rokoch 2004 – 2006, s finančnou dotáciou Ministerstva zdravotníctva. Inšpiráciou pre tento program boli programy z Veľkej Británie, USA, Kanady, Nemecka, Holandska a Fínska. S násilnými partnermi pracujú najmä poradne pre rodinu. Bolo preukázané, že tí, ktorí napadli svoje partnerky, boli v detstve svedkami rodičovských napádaní, boli zneužívaní, poprípade žili v rodine so silnými patriarchálnymi hodnotami, alebo tieto patriarchálne hodnoty sami uznávajú, či užívajú alkohol alebo drogy. Väčšina krajín vyvinula preto právne, zdravotné a sociálne prostriedky na ochranu obetí a ich detí. Napriek tomu, že stále narastal počet obetí, intervencia s páchateľmi násilia získala pomerne málo pozornosti od vládnych, mimovládnych, či akademických organizácií mimo USA a Kanady.

Výskumami je dokázané, že mnoho násilníkov aj po ukončení vzťahu naďalej terorizuje svoje obete. Práve preto je veľmi dôležité popri poskytovaní podporných služieb obetiam, poskytovať aj intervenciu páchateľom násilia (Rothman, 2003). Autorka Conway (1997) hovorí o štyroch typoch programoch pre páchateľov. Ide o:

1. model vhľadu – sa sústredí na charakter muža a na dôvody, prečo v daných situáciách reaguje tak násilne. Tento program umožní násilníkovi uvedomiť si svoje sklony k násiliu, nemusí to však znamenať že sa zmení. Tento program však

neodmieta násilie dosť silne a nepovažuje ho za problém celej spoločnosti.

2. model ventilácie – odrádza muža od zadržovania hnevu a sústredí sa na alternatívne nenásilné spôsoby. Predchádza tak rastu napätia a k výbuchu klienta. Nevýhodou však je, že nežiaduce je nielen násilie fyzické ale aj slovné, ktorému sa v tomto modely poradca nevenuje.

3. kognitívno-behaviorálny model – sa zameriava na správanie klienta, ktoré sa musí odnaučiť, pričom poradca vyučuje techniky zvládania hnevu. Nevýhodou však je, že agresor ktorý ovláda svoj hnev, môže mať stále sklon k ovládaniu ostatných. Napríklad môže naďalej držať ženu v izolácii alebo jej zadržiavať financie.

4. psychoedukačný model a feministický prístup – najviac poradcov a organizácií prijíma feministický prístup. V tomto programe sa preberajú komunikačné a asertívne schopnosti, pričom sa vyučujú nenásilné spôsoby vyrovnania sa s napätím.

Tieto programy vychádzajú z metódy vyvinutých v rámci projektu na zastavenie domáceho násilia. Kurzy sa najskôr objavili v Spojených štátoch, ale neskôr sa začali rozvíjať aj v iných krajinách, napríklad vo Veľkej Británii. Podľa Conway je dôležité, že poradenstvo pre ženy zažívajúce násilie sa zakotvilo do právneho systému. Pokiaľ žena zažaluje partnera, ten môže terapie dostať nariadené súdom. Probačná služba zavádza tieto programy aj vo väzniciach a pre odsúdených, ktorí boli predčasne prepustení z výkonu trestu (Conway, 1997).

Účinné programy pre páchateľov násilia na ženách by mali byť komplexné, intenzívne, relevantné a mali by prinášať pozitívne správy. Komplexnosť sa určí tým, že členovia zapojení do programu majú jasne definované úlohy a zodpovednosť. Komplexný programy pracuje s celou komunitou. Vytvára sa spojenie, čo má za následok zlepšenie informovanosti o tom, čo robia ostatní členovia skupiny. Rozvíja sa tak spoločný rámec prevencie a členovia sa vzájomne posilňujú. Programy by mali ponúkať vzdelávacie príležitosti, ktoré sú interaktívne a podporujú skôr aktívnu ako pasívnu účasť. Programy sú navrhnuté tak, aby zohľadňovali vek, miesto, kultúru a socioekonomický status členov. Vytváranie príslušných programov vyžaduje uznanie, osobitné potreby a záujmy rôznych komunít (Berkowitz, 2004). Myšlienka väčšiny programov je, že

násilné správanie je naučené a sociálne posilňované. Niektoré skupiny sa zameriavajú na zlepšenie schopností mužov ovládať svoje emócie, iné zahrňujú nácvik relaxácie, edukácie o socializácii mužov, ako i techniky modifikácie správania, ktoré zamedzujú eskalácii hnevu (Toufarová, 2006).

5.2 Práca s páchateľmi násilia na ženách vo výkone trestu odňatia slobody

V prípade, že sa muž dopustil ťažkého násilia na svojej partnerke, ktorá tieto jeho skutky hlásila na polícii, ak sa polícia ohlásenými skutkami zaoberala do takej miery, že sa ich podarilo preukázať, ak bolo voči páchateľovi vznesené obvinenie a ak súd páchateľa odsúdil na buď podmienečný, alebo aj nepodmienečný trest odňatia slobody, predpokladá sa, že páchateľ svoje správanie oľutuje a že v budúcnosti sa takémuto správaniu vyvaruje. Zákonodarca ustanovil niektoré možnosti, ktoré sa dajú využiť pre ochranu možných budúcich obetí prostredníctvom nápravy aktuálneho páchateľa56. V prípade uloženia trestu, ktorý nie je spojený s odňatím slobody môže súd uložiť odsúdenému probačný dohľad a obmedzenia a povinnosti (Zákon č. 300/2005). Ak je páchateľ trestného činu odsúdený na nepodmienečný výkon trestu odňatia slobody, nastúpi do ústavu na výkon trestu, kde svoj trest vykoná za dohľadu odborníkov a odborníčok na penitenciárne zaobchádzanie (Zákon č.

475/2005). „*Účelom výkonu trestu je chrániť spoločnosť pred páchateľmi trestnej činnosti, zabrániť odsúdeným v páchaní ďalšej trestnej činnosti a vytvárať podmienky umožňujúce podporovať a rozvíjať pozitívne osobnostné rezervy pre ich resocializáciu, aby viedli riadny život*“. Zaobchádzaním vo výkone trestu odňatia slobody sa podľa § 11 zákona č. 475/2005 z.z o výkone trestu odňatia slobody v znení neskorších predpisov rozumie „*súhrn aktivít, ktorých účelom je diferencovaným spôsobom zabezpečiť výkon práv a povinností podľa tohto zákona, podporovať a rozvíjať zmysel pre zodpovednosť, dodržiavanie zákonov a spoločenských noriem, pozitívne osob*nostné vlastnosti, úctu k iným, sebaúctu a pozitívny vzťah k rodine“. Pre zabezpečenie systematickej práce odsúdeného na vlastnej pozitívnej osobnostnej zmene zbor zamestnáva príslušníkov a príslušníčky zboru a zamestnancov a zamestnankyne zboru, ktorí sa podieľajú na zaobchádzaní s odsúdenými. Postup penitenciárneho zaobchádzania s odsúdeným sa stanovuje **v tzv. programe zaobchádzania**, ktorý vypracováva pedagóg pre každého odsúdeného, ak ide o odsúdeného so zvyškom trestu kratším ako deväť mesiacov vypracujú sa krátkodobé ciele zaobchádzania. Pri vypracovávaní programu zaobchádzania príslušný pedagóg spolupracuje najmä so psychológom a sociálnym pracovníkom a prihliada okrem iného aj na závery a

odporúčania psychologického vyšetrenia, ktoré absolvuje každý odsúdený pri nástupe do výkonu trestu odňatia slobody. Pri vypracovaní programu zaobchádzania sa prihliada na:

- závery a odporúčania psychologického vyšetrenia,
- príčiny a motív spáchania trestného činu,
- poznatky získané počas výkonu väzby,
- dĺžku trestu,
- správanie odsúdeného,
- možnosti sociálnej rehabilitácie, zaradenie do práce, zapojenia do individuálnych a skupinových foriem zaobchádzania, záujmy, vzdelávanie, využívanie voľného času a ďalšie poznatky o odsúdenom.

Z pohľadu uvedených skutočností je cieľom pomocou nastavených mechanizmov dosiahnuť, aby odborný personál zboru smeroval páchateľa počas výkonu trestu odňatia slobody všetkými možnými prostriedkami k tomu, aby na sebe pracoval tak, že si uvedomí príčiny svojho zlyhania, preberie za svoje správanie zodpovednosť, a v spolupráci s odborníkmi a odborníčkami sa pokúsi zmeniť svoje hodnoty, postoje, návyky a správanie, aby bol po prepustení na slobodu s čo najvyššou pravdepodobnosťou schopný adekvátnej resocializácie.

Od roku 2013 prebehlo v ústavoch na výkon trestu odňatia slobody viacero skupinových programov – i dlhodobých, ktoré viac či menej prevzali resp. uplatnili vzorový model (duluthský model). Tieto skupiny mali niektoré spoločné znaky, napríklad:

- členovia skupiny boli páchatelia násilia na ženách – partnerkách, bez ohľadu na konkrétny trestný čin, za ktorý sa dostali do výkonu trestu,
- obsahom skupinových aktivít bola analýza násilných činov – cudzích/ vlastných,
- skupinu viedla lektorská dvojica – muž a žena,
- trvanie programu minimálne 3 mesiace – stretnutia raz týždenne,
- trvanie sedenia cca 2 hodiny.

Rozdiely boli vo formálnej kategorizácii týchto skupinových aktivít, napríklad: diskusná skupina, terapeutická skupina, sociálne tréningová skupina. Metodika skupín sa líšila – niektoré nasledovali techniky vzorového modelu (duluthský model podľa vzdelávacích osnov Ute Rösemann), alebo bol zvolený iný postup. Rozdiely boli zaznamenané i v riešení účasti a výbere členov: dobrovoľná vs. povinná účasť, každý násilník vs. násilník spĺňajúci isté osobnostné kritériá. Zloženie skupiny sa volilo v niektorých prípadoch homogénne – členmi boli iba páchatelia násilia na partnerke. Stretli sme sa aj s heterogénnou skupinou určenou pre páchateľov násilia v blízkych vzťahoch

všeobecne, či dokonca všeobecne so skupinami zameranými na učenie nenásilného správania a zvládanie konfliktov.

Dá sa konštatovať, že v rámci svojich úloh sa zbor začal orientovať na problematiku práce s páchateľmi násilia na ženách, čo reflektuje spoločenskú potrebu a potrebu ochrany obetí násilia. Čo zatiaľ absentuje je zjednocujúci prístup, metodika a štandardy nastavenie a implementáciu efektívneho systému práce s páchateľmi násilia na ženách v prostredí Zboru väzenskej a justičnej stráže s primárnym cieľom prevencie ďalšieho páchania predmetnej trestnej činnosti po návrate odsúdeného do civilného života a v súlade s účelom výkonu trestu, zásadami zaobchádzania s odsúdenými, ako aj využitím dostupných legislatívnych mechanizmov a ľudských zdrojov (Vavro, Hutta, Karásková, 2017).

Otázky a úlohy k piatej kapitole

1. V čom spočíva tzv. duluthský model práce s páchateľmi násilia?
2. Aké sú osobnostné charakteristiky mužov, ktorí páchajú násilie na ženách?
3. Aká je podstata práce s páchateľmi násilia vo výkone trestu odňatia slobody?
4. Ako vymedzuje autor Ševčík typológiu násilníckych mužov voči ženám?
5. Ako rozumiete kognitívno-behaviorálnemu modelu práce s páchateľmi domáceho násilia?

6 VÝZNAM PREVENCIE VO FORENZNEJ SOCIÁLNEJ PRÁCI[23]

Sociálnu prevenciu a jej význam sme zaradili medzi posledné kapitoly vysokoškolskej učebnice. Dozviete sa, aké úrovne, ciele, funkcie a zásady spĺňa sociálna prevencia v zmierňovaní, eliminácii, ale aj odstraňovaní sociálnej patológie, ktorá sa vyskytuje v spoločnosti.

Prevencia je všeobecne známy pojem. Hovoríme o nej pri rôznych oblastiach, či už ide o zdravie, bezpečnosť alebo sociálno-patologické javy. Známe sú najmä aktivity v oblasti prevencie látkových, či nelátkových závislostí, alebo prevencie kriminality.

Pojem prevencia zahŕňa akciu, ktorá predchádza určitým rizikám a systém opatrení zameraných na znižovanie, prípadne vylúčenie rizika výskytu určitých životných situácii, stavov, procesov, javov, negatívne pôsobiacich na človeka alebo skupiny ľudí. Prevencia predstavuje kontinuálny proces zameraný na kladné ovplyvňovanie zdravia prostredníctvom utvárania životného štýlu a môžeme ju rozdeliť na všeobecnú a špeciálnu. *Všeobecná* zahŕňa komplex sociálno-ekonomických opatrení, kultúrno-výchovných,

[23] Spracované podľa Rác, I. (2019). Sociálna prevencia. Nitra: UKF.

organizačno-riadiacich a právnych opatrení štátu zameraných na boj proti toxikománii, kriminalite a iným nežiaducim javom. *Špeciálna prevencia* predstavuje súhrn opatrení špeciálnej povahy, ktoré sú zamerané na jednotlivé sociálne skupiny. Špeciálna prevencia je adresnejšia a konkrétnejšia, preto je uskutočňovaná odborníkmi a odborníčkami (Emerová, 2007).

Pojem prevencia znamená predchádzanie nežiaducim javom, napríklad chorobám, úrazom a pod. Z lekárskeho hľadiska ide o sociálne a zdravotné opatrenia s cieľom predchádzať poškodeniu zdravia, vzniku choroby, zdravotným komplikáciám a trvalým následkom choroby (Šaling a kol., 1997, s. 501). Vývoj spoločnosti a výsledky výskumov a prieskumov v oblasti negatívnych javov spoločnosti výrazne zvyšujú význam prevencie týchto javov.

V oblasti prevencie zohráva veľmi dôležitú úlohu sociálne poradenstvo. Poradenstvom v najvšeobecnejšom zmysle dnes rozumieme systematickú, inštitucionálnu a profesionalizovanú odbornú službu – pomoc, návod, poskytnutie potrebných informácií, poučení, poznaní a rád jednotlivcom i kolektívom a inštitúciám pri riešení špecifických problémov. Poradenstvo môžeme vnímať ako pomoc človeka adekvátne konať v rozhodujúcich situáciách života sa správne rozhodovať a zlepšovať

svoj vzťah k svetu, personalizovať sa (Baloghová a kol., 2003).

Ako uvádza autorka ďalej, poznáme rôzne prístupy a možnosti boja so sociálno-patologickými javmi. Najznámejšie sú:

Informačný prístup – je zameraný na zlepšenie právnej propagandy, právnej a mravnej výchovy občanov. Znalosť práva pomáha vytvárať uvedomelý vzťah k životu.

Sociálno-profilaktický – je založený na predstave existencie objektívnych príčin deviácií od sociálnych noriem.

Použitie sankcií – zo všetkých spôsobov boja proti sociálnej deviácii je najstarší, jeho hlavnou formou je potrestanie páchateľa.

Lekársko-biologický prístup – čin človeka, ktorý narušuje sociálnu normu, môže súvisieť s lekársko-biologickými faktormi, akými sú napríklad alkoholizmus, narkománia, samovražda, psychická choroba.

Komplexný prístup a sociálne plánovanie – dôležité je skúmanie podstaty, typov a príčin rôznych druhov deviantného správania. Pozornosť sa sústreďuje na boj s trestnými činmi.

Pri predchádzaní problémov s drogami môžeme použiť dvojaké preventívne stratégie (Nešpor, In Končeková, 2001, s. 52):

- znižovanie ponuky drog znamená ich menšiu dostupnosť a sťažený prístup k nim, čo je záležitosťou najmä legislatívy, polície a súdnictva (napr. trestnosť mnohých činností v súvislosti s nelegálnymi drogami, u legálnych drog napr. obmedzenie počtu predajní, viazanie predaja na licenciu, vyššia cena, obmedzenie alebo zákaz reklamy, zavedenie vekových hraníc).
- znižovanie dopytu po drogách – znamená urobiť všetko preto, aby sa zmenšil záujem ľudí o drogy. Tu majú nezastupiteľnú rolu rodičia, učitelia a iní pedagogickí pracovníci a masovokomunikačné prostriedky.

Cieľ preventívnej práce zahŕňa:

1. snahu redukovať vážnejšie sociálne a osobné problémy: oslabením vplyvu rizikových faktorov (nedostatočné sociálne podmienky a kompetencie); posilnením vplyvu ochranných faktorov (sociálna pomoc, adekvátne sociálne zručnosti).
2. povzbudzovaniu ľudí pri vyhľadávaní pomoci a čo najrýchlejšie poskytovanie pomoci.

Ďalej je cieľom prevencie predísť užívaniu návykových látok vrátane alkoholu a tabaku alebo ho oddialiť do čo najneskoršieho veku a obmedziť alebo zastaviť experimentovanie s návykovými látkami. Cieľom prevencie nie je teda odovzdávanie informácií alebo to, aby sa prevencia páčila, cieľom prevencie je, aby sa cieľová populácia správala zdravšie.

Sociálna prevencia patrí medzi najmladšie metódy sociálnej práce (Levická, 2003). Jej základy boli položené v 16 storočí, v súvislosti so vzrastajúcim problémom chudoby. S nárastom sociálno-patologických javov v modernej spoločnosti jej význam narastá a patrí medzi rýchlo sa rozvíjajúce metódy, sľubujúce prinajmenšom spomalenie nárastu sociálnej patológie. Preventívna sociálna práca je, ako píšu Longauer a kol. (2006), súborom aktivít na predchádzanie alebo znižovanie možných dôsledkov, nežiaducich javov, dysfunkčných procesov, na predchádzanie strate sociálnej rovnováhy a sociálnej suverenity jednotlivcov, skupín, celých spoločenstiev, na predchádzanie porúch vzájomných vzťahov k spoločenskému prostrediu. Čím títo autori vystihujú širokospektrálne zameranie prevencie, ktorá je niekedy spájaná výlučne s problematikou závislosti a kriminality.

Slovo prevencia je latinského pôvodu. Sociálna práca, podobne ako aj iné vedné disciplíny ho prevzali z

medicíny. Znamená opatrenie, ktoré sa uskutočňuje vopred, včasná obrana alebo ochrana (Nešpor, Csémy, Perincová, 1999). Levická (2003, s. 111) dodáva, že ide o „*činnosti orientované na zabránenie niečomu (čomukoľvek)*“. Prvýkrát bola sociálna prevencia vymedzená v zákone o sociálnej pomoci ako integrálna súčasť všetkých nástrojov a foriem sociálnej pomoci (Schavel, Čišecký, Oláh, 2010). Galáš (2006) popisuje význam zakotvenia sociálnej prevencie v legislatíve. V nej sociálna prevencia získala priamy odraz v aplikačnej praxi a posunula sa z oblasti vágnej a abstraktnej disciplíny k disciplíne jasne a zmysluplne vymedzenej a aplikovanej. Podľa autorského kolektívu Schavel, Čisecký a Oláh (2010) komplexnú definíciu sociálnej prevencie podáva Levická (2003), keď o prevencii píše ako o činnosti na zabránenie v pozitívnom zmysle, o činnosti nasmerovanej na minimalizovanie antisociálnych problémov, ktoré sa vyskytujú v živote jednotlivcov, rodín, skupín, prípadne aj komunít. Prevencia je v tomto zmysle konaním, ktoré bráni vzniku takýchto problémov. Matula (2001) o prevencii hovorí v systémovom ponímaní ako o komplexnom, koordinovanom a kontinuálnom uplatňovaní psychologických, psychoterapeutických, výchovných a resocializačných metód s dôrazom na ich preventívnu a multiinštitucionálnu aplikáciu. Sociálna prevencia je procesom „*tvorby sústavy a realizácie opatrení štátu a spoločnosti, ktoré smerujú k znižovaniu resp.*

neutralizácii príčin a podmienok vzniku sociálnej patológie“ vysvetľuje Matula (1995 In Schavel, Čišecký, Oláh, 2010, s. 8). Upozorňujeme však, že tento autor vypovedá nielen o sociálnej, ale tiež o výchovnej a psychologickej prevencii. Schilling (1999 In Schavel, Čišecký, Oláh, 2010) prevenciu charakterizuje ako súhrn všetkého úsilia spoločnosti pôsobiaceho proti vzniku sociálnych prípadov alebo abnormálnych životných osudov. Strieženec (1996) píše, že vo všeobecnosti chápeme prevenciu „*ako aktivitu (činnosť, akcia), ktorej cieľom je predísť, minimalizovať, vyhnúť sa problémom rôzneho charakteru, predísť nežiaducim javom.*“ Tento autor považuje prevenciu za praktickú činnosť, založenú na vedecky uplatňovaných opatreniach, ktoré smerujú k posilňovaniu a k ochrane komplexnej sociálnej vyváženosti. Sociálnu prevenciu je nutné uskutočňovať vo všetkých etapách života človeka. Sociálna prevencia je odbornou činnosťou zameranou na predchádzanie a zabraňovanie príčin vzniku, prehlbovania alebo opakovania porúch psychického, fyzického a sociálneho vývinu. Levická (2003) uvádza, že v širšom zmysle slova pojmom sociálna prevencia označujeme:

- činnosti orientované na predchádzanie a zabránenie vzniku problému,
- činnosti následné, ktoré sa viažu na zamedzenie opakovania sa problému,

- činnosti zamerané na znižovanie dopadov, dôsledkov nežiaduceho konania.

Takto vnímaná sociálna prevencia je samostatnou oblasťou sociálnej práce, metódou ako aj princípom sociálnej práce súčasne. A hoci sa prijatím zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane, ktorý zrušil niektoré ustanovenia zákona č. 195/1998 Z.z. o sociálnej pomoci a prijatím zákona č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách, ktorý vyššie uvedený zákon nahradil, pojem sociálna prevencia vytráca, je to len zdanlivé. Jej aplikácie sa naopak významne rozširujú, stávajú sa kontinuálnymi a kombinovateľnými tak, aby boli čo možno najprimeranejšími vzhľadom na problém klienta, rodiny, skupiny komunity (Galáš, 2006). Z nášho pohľadu, vo vzťahu k predmetu zamerania našej práce, je dôraz na sociálno-preventívne pôsobenie všetkých opatrení sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately obzvlášť dôležité, pretože zlepšuje východiskovú pozíciu detí a mladistvých tým, že zamedzuje prehlbovaniu sa primárnych problémov (ktorými sú ohrození alebo u nich už prepukli) a rozširovaniu sa problémovej situácie na ďalšie oblasti ich života a ich zafixovanie sa na dlhé časové obdobie.

1.1 Úrovne sociálnej prevencie

Výkon opatrení sociálnej prevencie prebieha na rôznych úrovniach. Ich hlavnými determinantmi sú (Schavel, Čišecký, Oláh, 2010):

- charakter problému,

- charakter subjektu,

- vedomosti a zručnosti nositeľa preventívnych aktivít,

- sociálne prostredie,

- cieľová skupina spolu s definovaným sociálnym problémom,

- prostriedky, formy, metódy realizácie preventívnych aktivít,

- cieľ, ktorý je preventívnym pôsobením sledovaný.

V zmysle autorky Levickej (2003) je potrebné na prevenciu pozerať v troch rovinách a to:

- prevencia ako samostatná oblasť sociálnej práce – na základe toho, že prevencia zabraňuje vzniku a rozvoju sociálno-patologických javov, je potrebné, aby sa sociálna prevencia zaoberala vymedzovaním okruhu týchto javov,
- prevencia ako metóda,
- prevencia ako princíp sociálnej práce – sociálna prevencia zachytáva veľkú oblasť sociálnej práce a na základe šírky a závažnosti problému sa musí sociálna prevencia odraziť najmä v sociálnej politike a byť zakotvená v sociálnej legislatíve.

Preventívne pôsobenie možno z hľadiska vecnej postupnosti vykonávať na troch základných úrovniach: primárnej, sekundárnej a terciárnej (Levická, 2003; Ondrejkovič a kol., 2000). Schavel, Čišecký a Oláh (2010) poukazujú na skutočnosť, že niektorí autori sa prikláňajú k novšiemu pomenovaniu úrovní, a rozlišujú univerzálnu, selektívnu a indikovanú sociálnu prevenciu. Nezávisle od toho či novšie alebo staršie pomenovanie použijeme, ich vymedzenie sa tým nemení.

Primárna prevencia[24] je taká, ktorá je indikovaná v prípade, že problém ešte nevznikol. Strieženec (2001, s.

---

[24] Pod pojmom *primárna (univerzálna) prevencia* chápu intervenciu ešte pred tým, než sa objaví nejaký problém, napríklad zdravotný alebo sociálny problém. Ide o elimináciu možných príčin spúšťajúcich komplex zdravotných alebo sociálnych problémov. Je určená bez rozdielu deťom, mladým ľuďom, seniorom, ohrozeným ale aj bezprostredne neohrozeným účastníkom prevencie. Základným princípom je rozvíjanie vedomostí a pestovanie zdravého životného štýlu. Primárna prevencia je často zahrnutá do programov sociálnej, školskej, zdravotnej, populačnej a rodinnej politiky štátu. Dalo by sa povedať, že sem patria všetky aktivity zamerané na to, aby problém nevznikol. Dôležitým z hľadiska využívaných metód je najmä pôsobenie prostredníctvom osvety, vzdelávania a výchovy. Využívajú sa formy ako sú besedy, prednášky, voľno-časové aktivity, pôsobenie prostredníctvom masmédií, sprievodné aktivity v kultúrnej, športovej a zdravotnej. Charakteristické je oslovovanie širokej skupiny obyvateľstva, väčších cieľových skupín, pričom dôležitú úlohu zohráva spôsob sprostredkovania informácií.

69; 2006, s. 90) píše, že ide o pomoc občanovi „*vytvárať v danom prostredí najvhodnejšie podmienky pre telesný, psychický a sociálny vývoj, vhodnými efektívnymi odbornými metódami a postupmi skvalitňovať sociálne usmerňovanie*“.

Matoušek a kol. (2003) uvádzajú, že ide o činnosti ako je predchádzanie delikventnému správaniu u celej detskej populácie. Ondrejkovič a kol. (2000) k pojmu primárna pridávajú označenie generálna prevencia a píšu, že sa týka najvšeobecnejších podmienok predchádzania vzniku závislosti. Univerzálnou sa nazýva z dôvodu, že nie je adresne zacielená na konkrétnu skupinu, ale orientuje sa na širokú verejnosť. Základným princípom primárnej prevencie je rozvíjanie vedomostí a výchova k zdravému životnému štýlu (Schavel, Čišecký, Oláh, 2010).

Podobne uvažuje aj Jaap van der Stel (1998) pri tvrdení, že primárna prevencia spočíva v ovplyvňovaní správania sa cieľových skupín, v ich motivovaní a presvedčovaní adaptovať svoj životný štýl v určitom determinovanom smere. Dôležitú úlohu tu zohráva výchova a informovanosť. Hoci musíme poznamenať, že tak ako hovorí Nešpor (1996), len zvyšovanie informovanosti v preventívnej aktivite nestačí. Primárna prevencia sa môže zameriavať na priame usmerňovanie správania, aby mladý človek nikdy nezačal alebo hneď na začiatku prestal so sociálno-

patologickým správaním. Priamym usmerňovaním správania sa rozumie aj formovanie osobnosti, pretože ako píše Jaap van der Stel (1998, s. 33): „*Rozvíjanie postojov k životu a sociálnych zručností môže hrať dôležitú úlohu pri osobnom rozhodovaní sa o odmietnutí nezodpovedného správania sa v budúcnosti...*“

Schavel, Čišecký a Oláh (2010) za základ primárnej prevencie považujú pôsobenie na výchovu a usmerňovanie v rodine. Z hľadiska metód sú dôležité najmä pôsobenie osvetovou aktivitou, vzdelávanie a výchova vo forme besied, prednášok, voľnočasových aktivít, masmediálnych výstupov, sprievodných aktivít v rámci kultúrnych, športových, zdravotných a iných podujatí.

Sekundárna prevencia[25] je podľa Ondrejkoviča a kol. (1999) adresnou prevenciou, ktorá je zacielená už na

---

[25] *Sekundárna (selektívna) prevencia* je zameraná na identifikovanie problémov jednotlivcov alebo skupín. Je určená priamo ohrozeným jednotlivcom alebo rizikovým skupinám obyvateľstva, pričom vytvára priestor pre aktivity špecialistov z radov zamestnancov a zamestnankýň v sociálnej oblasti, zdravotníctve a školstve, alebo psychológov, lekárov, pedagógov, ako aj kňazov alebo policajtov. Má zabrániť vzniku alebo prehlbovaniu porúch sociálneho a psychického vývinu, či zdravotných problémov. Dôležité je zachytenie už vzniknutých a prezentovaných porúch alebo problémov, ako aj ich eliminovaní už v počiatočnom štádiu prostredníctvom opatrení, ktoré by zamedzili ich ďalšiemu prehlbovaniu a šíreniu.

ohrozené skupiny, ktoré začínajú prejavovať vývoj a znaky sociálno-patologických javov. Strieženec (2006) dodáva k sekundárnej prevencii ešte prívlastok selektívna a špeciálna prevencia. Uvádza, že sa zameriava na:

- zabraňovanie prehlbovaniu už vzniknutých porúch vývinu jednotlivca, skupiny (rizikových jednotlivcov a skupiny, u ktorých sa poruchy vývinu už objavili),
- pomoc ohrozeným jednotlivcom a skupinám (najmä rodinám) a kontrolu podmienok a faktorov vytvárajúcich možnosti pre páchanie trestnej činnosti a vznik ostatných sociálno-patologických javov.

Cieľom sekundárnej prevencie je teda zabrániť prehlbovaniu sa už vzniknutých porúch a problémov. Jaap van der Stel (1998) ju popisuje ako včasnú detekciu patologického procesu alebo zdravotného problému počas jeho rozvíjania sa, kým ešte nepredstavuje klinické manifestovanie. Pri sekundárnej prevencii sa používa ako metóda včasná intervencia a skríning, ktoré zlepšujú prognózu. Podľa Levickej (2003) na tejto úrovni používa sociálny pracovník metódy a techniky zamerané na posilňovanie vôľového konania, emočnej a stresovej odolnosti a pod. Schavel, Čišecký a Oláh (2010) dodávajú, že na tejto úrovni sú spravidla

zapojené aj špecializované terapeutické alebo poradenské subjekty.

Terciárna prevencia[26] prichádza na rad tam, kde zlyhali dve vyššie uvedené úrovne prevencie. Teda tam, kde sa už problém, sociálno-patologický jav rozvinul. Zameriava sa na predchádzanie recidívam a opätovnému návratu k správaniu vykazujúcemu znaky sociálnej patológie. Strieženec (2006) uvádza, že jej cieľom je:

- predchádzať zhoršovaniu, prehlbovaniu a opakovaniu patologických foriem správania jednotlivcov a skupín ako sú drogovo závislí, páchatelia trestnej činnosti, recidivisti, suicidálni klienti, deti s poruchami správania,

---

[26] *Terciárna (indikovaná) prevencia* má predchádzať zhoršovaniu stavu už vzniknutých problémov alebo porúch, má zabrániť ich recidívam. Ide o prevenciu v rámci ohraničenia dôsledkov, príčin a prejavov prezentovanej poruchy, javu alebo problému. Nastupuje po zlyhaní primárnej a sekundárnej prevencie. Cieľovou skupinou sú ľudia s jasne pomenovanými a existujúcimi problémami, ktorí okrem toho, že ohrozujú seba, predstavujú vážne riziko aj pre svoju rodinu a najbližšie okolie - drogovo závislí, recidivisti v trestnej činnosti, agresívni ľudia a ľudia dlhodobo dobrovoľne nezamestnaní a pod. Prostredníctvom tejto úrovne prevencie možno zamedziť zhoršovaniu stavu, recidívam a znižovaniu dôsledkov porúch v sociálnom, psychickom alebo telesnom vývine. Cieľom terciárnej prevencie je resocializácia a integrácia jedincov do spoločnosti (Čisecký, Olah, Schavel, 2008).

- znižovať sociálne, zdravotné a osobnostné dôsledky sociálno-patologických javov.

Jaap van der Stel (1998) dodáva, že cieľom je aj ohraničovanie dôsledkov alebo reziduálnych symptómov zjavnej klinickej poruchy, alebo manifestovaného problému v správaní. Vo všeobecnosti má táto úroveň prevencie úzky vzťah s liečbou, rehabilitáciou, resocializáciou a reintegráciou. Podľa Levickej (2003) majú na tejto úrovni sociálnej prevencie najväčší význam individuálne programy, resocializačné metódy a techniky, postpenitenciárna starostlivosť a ďalšie intervenčné metódy. Schavel, Čišecký, Oláh (2010) uvádzajú, že terciárna prevencia býva spravidla realizovaná zdravotníckymi, sociálnymi a školskými inštitúciami.

Za zmienku stojí aj rozdelenie prevencie autormi zo severoamerického prostredia, ktoré uvádza Nešpor (2000) v súvislosti s problémami spojenými s užívaním psychoaktívnych látok. Uvádza prevenciu:

- *všeobecnú* – tá je univerzálnou a primárnou prevenciou, ktorá sa zameriava na celú populáciu alebo určitú jej kohortu,
- *selektívnu* – je tiež súčasťou primárnej prevencie so zameraním na deti a dospievajúcich so zvýšeným rizikom vzniku

sociálno-patologických javov, ktoré sa však ešte neprejavili,

- *indikovanú* – súčasť primárnej prevencie, ktorá sa zameriava na jednotlivcov, u ktorých nie je možné exaktne identifikovať sociálnu patológiu, ale už vykazujú niektoré znaky správania odchyľujúceho sa od sociálnej normy,
- *liečbu (intervenciu)*, ktorou myslia sekundárnu prevenciu zameranú na jednotlivcov so sociálno-patologickým správaním,
- *terciárnu* – zameranú na udržanie stavu a prevenciu recidív, ktoré smerujú k tomu, aby sa problémy neprehlbovali a predišlo sa opätovnému výskytu sociálnej patológie.

1.2 Ciele, funkcie a zásady sociálnej prevencie

Významná časť cieľov sociálnej prevencie je súčasťou jej vymedzení. V tejto časti sa chceme v krátkosti venovať niekoľkým pohľadom, ktoré sme ešte neprezentovali, a považujeme ich vo vzťahu k sociálno-preventívnej a kuratívnej činnosti sociálnych pracovníkov za dôležité. „*Sociálna prevencia sa má poskytovať občanovi s cieľom aktivovať jeho prirodzené zdroje a jeho schopnosti tak, aby predovšetkým neprichádzalo ku vzniku sociálne patologických situácií v jeho živote, ale tiež má mobilizovať jeho zmeny v prípade, že sa občan ocitol v stave hmotnej alebo sociálnej núdze.*“, píše Levická (2003, s. 112). Podľa

Nešpora (1996), ktorý sa zameriava na oblasť protidrogovej prevencie, je cieľom prevencie znížiť škody spôsobované návykovými látkami. Cieľom, podľa tohto autora, je pôsobiť nešpecifickými preventívnymi činnosťami najmä na správanie v zmysle podpory zdravia, zdravého životného štýlu, ktorý v sebe zahŕňa aj vyhýbanie sa rizikovému správaniu. Aké ciele budú sociálnou prevenciou sledované závisí od niekoľkých determinantov, ktorými sú predovšetkým (Melikantová, 2007):

- legislatívny rámec uplatňovania prevencie,
- formulovanie obsahu preventívnych aktivít,
- inštitucionálne zázemie,
- zapojenie médií a využívanie informačných technológií, medzisektorová spolupráca,
- odborný potenciál (vedomosti a zručnosti) nositeľov preventívnych aktivít,
- sieťovanie miestnych, regionálnych a národných, prípadne medzinárodných inštitúcií, využitie ich odborného potenciálu a vlastných skúseností.

Taktiež sú ciele závislé od toho na akej úrovni bude sociálny pracovník pristupovať k cieľovej skupine, na ktorú majú byť sociálno-preventívne aktivity zamerané a od charakteristík tejto cieľovej skupiny. K iným výsledkom smeruje primárna, k iným sekundárna a k iným terciárna prevencia, hoci môžu mať aj niektoré

styčné body. Inak sa pracuje s ohrozeným dieťaťom násilím a týraním, inak s ohrozeným dieťaťom drogovou závislosťou, inak s dieťaťom, ktorého rodičia sú v rozvodovom konaní.

Ako všeobecný cieľ uvádza Melikantová (2007) nasledovné:

- predchádzanie stavom sociálnej a hmotnej núdze a celkovo nepriaznivým sociálnym udalostiam,
- eliminovanie a zabraňovanie vzniku a šíreniu sociálno-patologických javov,
- poskytovanie účinnej pomoci pri výskyte porúch psychického, fyzického a sociálneho vývinu,
- zabraňovanie zhoršovaniu týchto porúch, ich recidívam, resp. odstraňovanie dôsledkov sociálno-patologického vývinu.

Špecifickým cieľom sociálnej prevencie, ktorý uvádza Melikantová (2007), je poradenské, výchovné a nápravné resocializačné pôsobenie na sociálne skupiny a jednotlivcov, ktorí sú latentne či rizikovo ohrození sociálno-patologickými javmi, s osobitným zreteľom na mládež s poruchami správania. Takto vymedzený cieľ sociálnej prevencie je v priamej súvislosti s výkonom opatrení sociálnoprávnej ochrany detí, a najmä sociálnej kurately.

Funkcie sociálnej prevencie

S cieľmi prevencie úzko súvisia aj jej funkcie. Tie sa podobne ako ciele viažu priamo na úroveň sociálnej prevencie ako sme ich popísali v texte vyššie. Čo je dôležité, naznačujú aj metódy a formy smerovania k dosahovaniu cieľov prevencie. Boehm (In Levická, 2003) rozlišuje tri základné funkcie sociálnej prevencie:

Obnova – eliminácia faktorov v procese interakcie, ktoré vedú k narušeniu vzťahov. Cieľom je navrátenie najvyššieho stupňa spoločenského fungovania. Je súčasťou rehabilitačných a kuratívnych metód.

Zaistenie zdrojov – zachovanie, udržanie, posilnenie intelektuálnych, emocionálnych, duchovných zdrojov, ktorými disponuje jednotlivec. Hlavným nástrojom je výchova, výchovné pôsobenie.

Náprava – ide o úpravu, nápravu odchýlok od akceptovateľných sociálnych noriem. Opäť je hlavnou metódou kuratívna sociálna práca.

Schavel, Čišecký a Oláh (2010) popisujú nasledovné základné funkcie prevencie:

1. depistáž, plánovanie, projektovanie, realizácia v rámci preventívnych aktivít, evaluácia,
2. príprava a vzdelávanie nositeľov prevencie prostredníctvom špecializovaných programov formou tréningov a výcvikov, ale aj

prostredníctvom poskytovania informačných materiálov,

3. podpora, pomoc a poradenstvo pre inštitúcie, ktoré sa podieľajú na realizácii preventívnych aktivít,
4. definovanie priorít, identifikovanie základných okruhov problémov,
5. dokumentovanie aktivít v oblasti prevencie, prehľad o realizácii aktivít na miestnej, regionálnej, ale aj národnej úrovni,
6. starostlivosť o odborný rast a vzdelávanie nositeľov preventívnych aktivít (realizátorov).

Zásady sociálnej prevencie

Praktické skúsenosti orgánov a inštitúcií, ktoré sa zaoberajú starostlivosťou o rodiny, deti, mládež ohrozené sociálnou patológiou, poukazujú na skutočnosť, že ich preventívna činnosť nie je dostatočne koordinovaná. Chýbajú efektívne informačné väzby a kanály. Práca jednotlivých subjektov prevencie na seba nenadväzuje a dominuje administratíva nad konkrétnou praktickou pomocou (Matula, 1999 In Ondrejkovič a kol.,1999). Účinné preventívne pôsobenie vyžaduje systémové riešenie prevencie sociálnej patológie, ktoré je podľa Matulu (2007) charakteristické tým, že rešpektuje nasledovných sedem zásad:

- *Komplexnosť.* Ide o využívanie všetkých vhodných metód, centrovaných na elimináciu porúch správania a zároveň na ovplyvňovanie celej sociálnej siete ohrozeného dieťaťa alebo mladistvého. Systémová práca by mala zahŕňať okrem samotného dieťaťa, či mladistvého aj jeho rodičov, učiteľov a širšie sociálne okolie.
- *Koordinovanosť.* Postupné vybudovanie koordinačného systému, ktorý by vylučoval duplicitu, prípadne rozpornosť v činnosti jednotlivých inštitúcií, ktoré majú vo svojej pracovnej náplni starostlivosť o deti a mládež s poruchami správania.
- *Kontinuálnosť.* Zabezpečovanie potrebnej starostlivosti od vzniku poruchy až po elimináciu poruchového správania.
- *Multiinštitucionálnosť.* Systémová prevencia by v určenom regióne mala byť realizovaná tímom zloženým zo špeciálne školených a erudovaných pracovníkov rôznych profesií, ktorý by sa konštituoval zo všetkých zainteresovaných inštitúcií. Tento tím by mal spoločne realizovať premyslený preventívny program, lokalizovaný mimo ktorúkoľvek z participujúcich inštitúcií.
- *Preventívnosť.* Zameranie sa na pomoc deťom a mládeži už pri prvých náznakoch ohrozenia

psychosociálneho vývinu s cieľom predchádzať závažnejším problémom.

- *Synergizmus*. Mal by to byť fungujúci synergický systém, ktorý je schopný pôsobiť s väčším výsledným efektom, než je súčet efektov jednotlivo pôsobiacich prvkov systému.
- *Primárnosť psychickej regulácie*. Vychádza z predpokladu, že výskyt sociálno-patologických javov možno primárne pokladať za dôsledok nedostatočnej úrovne psychickej regulácie ich správania.

Sociálna prevencia, tak ako o nej v kontexte našej práce uvažujeme my, je v pôsobnosti Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR (MPSVR SR). A ako sme už naznačili, je zameraná prevažne na oblasť sekundárnej a terciárnej prevencie (Schavel, Čišecký, Oláh, 2010). Zameranie sociálnej prevencie je však omnoho širšie než by sa mohlo na prvý pohľad zdať, o čom vypovedajú aj vyššie uvedené zásady sociálnej prevencie. Zvlášť významným znakom koncepčných riešení sociálnej prevencie je ich previazanosť na systémové opatrenia a riešenia v oblasti sociálno-patologických javov na medzirezortnej úrovni. Sociálnu prevenciu je preto nevyhnutné vnímať v širších súvislostiach a nezabúdať na jej prepojenie na koncepčné opatrenia a zámery rezortov ministerstva spravodlivosti, ministerstva školstva, ministerstva vnútra a ministerstva

zdravotníctva. Koordinovanosť sociálnej prevencie a jej jednotlivých opatrení je preto tiež veľmi dôležité. V tejto súvislosti si dovoľujeme pripomenúť, že Matoušek a kol. (2003, s. 203) v súvislosti s výkonom práce sociálneho pracovníka uvádzajú, že tento sa musí „*predovšetkým ujať roly koordinátora a jeho prvou úlohou by malo byť zostavenie tímu potrebného k riešeniu každého jednotlivého prípadu.*“ Znamená to, že úloha koordinácie a vytvorenia multidisciplinárneho tímu v snahe pomôcť, spadá často práve do kompetencie sociálneho pracovníka, čo je v prípade výkonu práce na oddelení sociálnoprávnej ochrany a sociálnej kurately nezanedbateľným atribútom práce.

Otázky a úlohy ku šiestej kapitole

1. Aký je rozdiel medzi primárnou a sekundárnou prevenciou?
2. Aké základné úlohy má sociálna prevencia v spoločnosti?
3. Ako vymedzuje a delí autor Nešpor sociálnu prevenciu?
4. Ktoré prístupy sociálnej prevencie považuje autorka Baloghová za najúčinnejšie?
5. Definujte sedem zásad sociálnej prevencie podľa autora Matulu.

ZÁVER

V predkladanej vysokoškolskej učebnici bolo našou ambíciou zoznámiť čitateľov s teoretickým aparátom problematiky forenznej sociálnej práce. Primárnym cieľom bolo zamerať pozornosť na teoretické ukotvenie forenznej sociálnej práce, miesta jej výkonu a etické aspekty, ktoré bezprostredne súvisia s jej výkonom. Primárne sme sa venovali forenznej sociálnej práci v oblasti násilia, ktoré je páchané na ženách v partnerských vzťahoch, z hľadiska jeho obetí a páchateľov.

Zamerali sme sa aj na predpoklady páchania trestnej činnosti, venovali sme sa fenoménu rizikového správania najmä mládeže. Učebnicu v poslednej kapitole dopĺňa sociálna prevencia, ktorá má slúžiť na zmierňovanie, elimináciu, či odstraňovanie deviantných a patologických javov v spoločnosti.

Cieľom predkladaného textu nebolo priniesť nové informácie získané empirickým výskumom, ale vytvoriť súvislý ucelený prehľad informácií o forenznej sociálnej práci, ktorý má slúžiť ako vzdelávací materiál pre študentov a študentky odboru Sociálna práca, primárne študujúcich na Fakulte sociálnych vied UCM v Trnave v študijnom programe Sociálne služby a poradenstvo.

MENNÝ REGISTER

BALOGHOVÁ – s. 87, 102.

BALOGOVÁ – s. 9.

BARKER – s. 6, 11, 13.

BURAJOVÁ – s. 56, 61.

CONWAY – s. 80, 81

ČÍRTKOVÁ – s. 67, 70, 71.

DUBOIS – s. 13, 62.

HIRIGOYEN – s. 73.

HOLLÁ – s. 38.

HOLUBOVÁ – s. 69, 78.

HRONCOVÁ – s. 40, 48.

JESSOR – s. 35, 39.

LABÁTH – s. 36, 37, 50.

LEVICKÁ – s. 89, 90, 92, 97.

LOGAR – s. 60, 73, 74.

LULEI – s. 28, 37.

LUBELCOVÁ – s. 44.

MASCHI – s. 10, 13, 14.

NEŠPOR – s. 88, 89, 94, 96, 97, 102.

RÁC – s. 27, 86.

ŠVEČÍK – s. 68, 69, 79, 85.

VECNÝ REGISTER

Domáce násilie – s. 51, 56, 57.

Forenzná sociálna práca – s. 6, 10, 11, 12, 18, 51, 65.

Formy násilia – s. 2, 55.

Mediácia – s. 2, 22, 27.

Obeť násilia – s. 38, 52, 54, 64.

Páchateľ násilia – s. 33, 74, 82.

Penitenciárna starostlivosť – s. 96.

Prevencia – s. 5, 27, 77, 86, 93, 94, 95, 114, 119, 120.

Probácia – s. 2. 27, 28, 30, 116.

Restoratívna justícia – s. 6, 7, 8.

Sociálna deviácia – s. 2, 40, 44, 45, 46, 48.

Sociálna patológia – s. 2, 5, 40, 42, 45, 112.

Špecializovaná podpora – s. 60, 62.

VTOS – s. 23, 24.

Výkon trestu – s. 4, 20, 23, 24, 29, 82, 84.

Zákon – s. 10, 12, 13, 14, 18, 19, 20, 21, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 49, 51, 57, 65, 82, 89, 91, 121.

REFERENCIE

1. ADÁMIK, ŠIMEGOVÁ, M., KOVÁČOVÁ, B. 2011. *Šikanovanie v prostredí školy. Možnosti prevencie a zvládania.* Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis. 262 s. ISBN 978-80-8082-484-6.
2. APPELT, B., KASELITZ V. 2002. *More than a Roof over your Head.* WAVE.
3. ANSARA, D. L. HINDIN, M. J. 2010. *Formal and informal help-seeking associated with women's and men's experiences of intimate partner violence in Canada.* Social Science & Medicine (1982), 70(7), 1011–1018. https://doi.org/10.1016/j.
4. ARMOUR, M. P. (2002). *Journey of family members of homicide victims: A qualitative study of their posthomicide experience.* American Journal of Orthopsychiatry, 72, 372–382.
5. BALOGHOVÁ, B. a kol. 2003. *Vybrané kapitoly zo sociálnej patológie.* Prešov: Pravoslávna bohoslovecká fakulta PU. ISBN 80-80681-83-X.
6. BALOGOVÁ, B. 2016. *Výzvy a limity Forenznej sociálnej práce na Slovensku.* In: Labor Socialis, Nitra: UKF, s. 12-14.
7. BANSKÝ, J. – HERETIK, A. 2011. *Vyšetrenie agresivity u páchateľov domáceho násilia ako*

východisko pre penitenciárnu intervenciu. In Psychiatria – Psychoterapia – Psychosomatika. (18) 2, s. 6 – 11.

8. BARKER, R. L. 2003. *The Social Work Dictionary*. Washington, DC: NASW.
9. BARKER, R. L., & BRANSON, D. M. 2003. *Forensic social work: Legal aspects of professional practice.* 2nd ed. Binghamton, NY: Haworth Press.
10. BĚLIK, V. 2014. Prevence rizikových jevů spojených s kyberprostředím v pregrauální přípravě studentů sociálních oborů na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové. In Kurčíková, K. – Šavrnochová, M., 2014. Kyberpriestor a jeho sociálne riziká. Banská Bystrica: PF UMB, 2014. 85 s. ISBN: 978-80-557-0834-8.
11. BERKOWITZ, A. D. 2004. *Working with Men to Prevent Violence Against Women: Program Modalities and Formats Part Two*). Dostupné na: <http://www.vawnet.org/Assoc_Files_VAWnet/AR_MenPreventVAW2.pdf >.
12. BODNÁROVÁ, B. – FILADELFIOVÁ, J. – HOLUBOVÁ, B. 2008. *Reprezentatívny výskum výskytu a skúseností žien s násilím páchanom na ženách* (VAW) *na Slovensku.* Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny.

13. BURAJOVÁ, B. 2023. *Metodika k porozumeniu kľúčových pojmov a teórií o problematike domáceho násilia a sexualizovaného násilia na ženách*, Bratislava: IVPR. Dostupné na: https://ivpr.gov.sk/metodika-k-porozumeniu-klucovych-pojmov-a-teorii-o-problematike-domaceho-nasilia-a-sexualizovaneho-nasilia-na-zenach-barbora-burajova-2023/.

14. BUTTERS, R.P., VAUGHAN-EDEN, V. 2011. *The Ethics of Practicing Forensic Social Work*. In Journal of Forensic Social Work, 1:1, 61-72.

15. CEHLÁR, V. 2011. *Restoratívna spravodlivosť ako výzva*. In Restoratívna spravodlivosť ako výzva. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2011, s. 42-56.

16. CONWAY, H. L. 1997. *Domácí násilí. Příručka pro současné i potenciální oběti se zákonem č. 135/2006 Sb. platným od ledna*. Praha: Albatros.

17. COUNCIL OF THE EUROPEAN UNION. 1999. *Finnish Presidency of the Council of the European Union*. July – December 1999, Jyväskylä (Finland), Recommendations of EU-Expert for violence against women.

18. COUNCIL OF EUROPE. 2011. *Convention on preventing and combating violence against*

women and domestic violence. Dostupné na: https://rm.coe.int/168046031c.

19. COUNCIL ON SOCIAL WORK EDUCATION. 2008. *Educational policy and accreditation standards*. Dostupné na: http://www.cswe.org/accreditation/.
20. COUNCIL ON SOCIAL WORK EDUCATION. 2015. *Educational policy and accreditation standards*. Alexandria, VA: Author.
21. CROWELL, N.A., BURGESS, W. 1996. *Understanding violence against women*. Washington: National Acedamy Press. ISBN 978-0390-054256.
22. ČABLOVÁ, L. - MIOVSKÝ, M. 2013. *Rizikové a protektivní faktory v rodině, které predikují užívání alkoholu u dětí a dospívajících*. Praha: Univerzita Karlova. 57 s. ISSN 0009-062X.
23. ČÍRTKOVÁ, L. 2004. *Policejní psychologie*. Praha: Portál. 272 s. ISBN 80-7178-931-3.
24. ČÍRTKOVÁ, L. 2008. *Moderní psychologie pro právniky*. Praha : Grada Publishing, 149 s.
25. ČISECKÝ, F. – OLÁH, M. – SCHAVEL, M. 2008. *Sociálna prevencia*. Bratislava: Vysoká škola

zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety. 140 s. ISBN 978-80-89271-22-1.

26. DIVÍNOVÁ, R. 2005. *Cybersex. Forma internetové komunikace*. Praha: Triton. 167 s. ISBN: 80-7254-636-8.

27. DOLEJŠ, M. 2010. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. [cit. 2025-02-18.] ISBN: 978-80-244-2642-6. Dostupné na internete: https://psych.upol.cz/fileadmin/userdata/FF/katedry/pch/vyzkum/Dolejs_Martin_-_Efektivni_vcasna_diagnostika.pdf.

28. DUBOIS, B., MILEY, K.K. 2010. *Social work: An empowering profession*. (7th ed.). Boston: Pearson Education. ISBN 13: 978-0-13-469579-2.

29. DULOVICS, M. 2018. *Online rizikové správanie detí a mládeže a možnosti jeho prevencie prostredníctvom mediálnej výchovy*. Banská Bystrica: Belanium, UMB. 134 s. ISBN: 978-80-557-1446-2.

30. EHRENREICH, J. H. 1985. *The altruistic imagination: A history of social work and social policy in the United States*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

31. EMEROVÁ, I, 2007. *Prevencia sociálno-patologických javov v školskom prostredí*, Banská Bystrica: PF UMB. 129 s. ISBN 978-80-8083-440-1.

32. ERIKSON, E. H. 1996. *Osm věku člověka*. [online]. Brno: Masarykova Univerzita, 1996. [cit. 2025-03-03]. Dostupné na internete: https://is.muni.cz/el/ped/jaro2017/SZ7BP_sPDV/um/Erikson_Osm_veku_cloveka.pdf.

33. ESPAD. 2016. *Teenage drinking and smoking down, but concerns over risky cannabis use and new addictive behaviours*. In The European School Survey Projekt on Alcohol an Other Drugs [online]. 2016. [cit. 2025-01-20]. Dostupné na internete: https://www.espad.org/content/new-espad-results-teenage-drinking-and-smoking-down-concerns-over-risky-cannabis-use-and-new.

34. EUROPEAN INSTITUTE FOR GENDER EQUALITY. 2020. *Gender-based violence*. In *Estimating the cost of gender-based violence in the European Union*. Dostupné na: https://eige.europa.eu/gender-based-violence/costs-of-gender-based-violence?language_content_entity=en.

35. FICO, M. 2013. *Prevalencia násilia páchaného na deťoch v Slovenskej republike: Záverečná správa z VÚ č. 2273*. Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava: IVPR.

36. FISCHER, S. – ŠKODA, J. 2009. *Sociální patologie*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-2781-3.

37. FOLLINGSTAD, D.R., et al. *The role of emotional abuse in physically abusive relationships*. Journal of Family Violence. 5(2):107-120, 1990.

38. FRA (Agentúra Európskej únie pre základné práva). 2012. *Násilie na ženách: Celoeurópsky výskum, výsledky za Slovensko*. FRA gender-based violence against women survey dataset. Dostupné na: http://fra.europa.eu/en/vaw-survey-results.

39. GABURA, J., GAŽIKOVÁ, E., 2021. *Teoretické východiská a metódy práce s rodinou*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, FSVaZ. ISBN: 978-80-558-1682-1.

40. GALÁŠ, J. 2006. Činnosť *Protidrogového fondu a projekty kultúrnych inštitúcií*. In Kultúra a primárna prevencia závislostí 6. časť. Bratislava: NOS, 2006.

41. GELLES, R.J., STRAUS, M.A. 1979. *Determinants of violence in the family: Toward a theoretical integration.* New York: Free Press.

42. GREEN, G., THORPE, J. TRAUPMANN, M. 2005. *The sprawling thicket: Knowledge and specialization in forensic social work.* Australian Social Work, 58(2), 142–153.

43. GUMZ, E. 2004. *American social work, corrections and restorative justice: An appraisal.* International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology, 48, 449–460.

44. HERMAN, J.L. 1995. *The Role of Psychological Abuse. Paper prepared for the* NRC *Workshop on Research on Violence Against Women.* Washington, D.C., June 26-27. Department of Psychiatry, Harvard Medical School.

45. HIRIGOYEN, M. 2001. *Psychické týranie: Môj šéf (manţel) je tyran! Čo s ním?* Bratislava: Sofa. 268 s. ISBN 80-89033-02-4.

46. HOLLÁ, K. 2014. Kyberšikana. Bratislava: IRIS. 126 s. ISBN 978-80-8153-011-1.

47. HOLUBOVÁ, B. 2010. Programy pre prácu s mužmi – páchateľmi násilia na ženách v partnerských vzťahoch (Analýza modelov dobrej

praxe). Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny.

48. HRONCOVÁ, J., KRAUS, B. a kol. 2006. *Sociálna patológia pre sociálnych pracovníkov a pedagógov*. Banská Bystrica: UMB pedagogická fakulta. 2006. ISBN 80-8083-223-4.

49. HUDECOVÁ, A. - KURČIKOVÁ, K. 2014. Kyberšikanovanie ako rizikové správanie. Banská Bystrica : Belianum, 2014. 114 s. ISBN 978-80-557-0745-7.

50. HUGHES, D. S. O'NEAL, B. C. 1983. A *survey of current forensic social work*. Social Work, 32, 393–394.

51. JAAP VAN DER STEL. 1998. *Príručka prevencie. Alkohol, drogy a tabak*. Pompidou Grup – Rada Európy & Jellinkove poradenstvo. 151 s.

52. JANDOUREK, J. 2001. *Sociologický slovník*. Praha: Portál. 2001. ISBN 80-7178-535-0.

53. JESSOR, R. 1977. *Problem behavior and psychosocial development*. In Science Direct [online]. [cit. 2025-03-15]. Dostupné na internete: https://www.sciencedirect.com/topics/medicine-and-dentistry/problem-behavior-theory.

54. JESSOR, R. 1987. *Problem-Behavior Theory, Psychosocial Development, and Adolescent Problem Drinking In Wiley*. Online Library [online]. [cit. 2025-04-13]. Dostupné na internete: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1360-0443.1987.tb01490.x.

55. JESSOR, R. et al 1995. *Protective Factors in Adolescent Problem Behavior: Moderator Effects and Developmental Change*. In Research Gate. [online].[cit. 2025-01-11.] Dostupné na internete: https://www.researchgate.net/publication/247404695_Protective_Factors_in_Adolescent_Problem_Behavior_Moderator_Effects_and_Developmental_Change.

56. JOHNSON, L.C., YANCA, S. J. 2009. *Social work practice: A generalist approach.* 10th ed. Belmont, CA : Brooks/Cole-Thompson Learning.

57. KARKOŠKOVÁ, S. 2013. *Sociálna práca s páchateľmi a obeťami sexuálneho zneužívania detí.* Veľký Šariš – Kanaš: Ascend. ISBN 978-80-971470-0-6. 216 s.

58. KARLOVSKÁ, D., KROKAVCOVÁ, N., KRÁLOVÁ, S., 2009, *Bezpečný ženský dom ako nástroj*

uplatňovania ľudských práv žien a detí. Košice: Fenestra. ISBN 978-80-969884-2-6.

59. KRÁLOVÁ, S., KARLOVSKÁ, D. 2014. *Analýza Istanbulského dohovoru vo svetle verejných politík* SR. Bratislava: Možnosť voľby.

60. KELLER, J. 2001. *Úvod do sociologie*. Praha: SLON. 2001. ISBN 80-85850-25-7.

61. KELLY, L., DUBOIS, L. 2008. *Combating violence against women: minimum standards for support services*. Directorate General of Human Rights and Legal Affairs, Council of Europe: Strasbourg.

62. KOLÁŘ, M. 2011. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál. 336 s. ISBN: 978- 80-7367-871-5.

63. KOL. AUTORIEK 2015. *Štandardy komplexnej podpory a ochrany žien zažívajúcich násilie*. Metodika k poskytovaniu komplexnej podpory a ochrany ženám zažívajúcim násilie a ich deťom. Inštitút pre výskum práce a rodiny. Dostupné na: http://www.ceit.sk/IVPR/index.php?option=com_content&view=article&id=386&Itemid=1&lang=sk.

64. KONČEKOVÁ, Ľ.: *Drogová problematika učňovskej mládeže (vedomosti, postoje a skúsenosti)*. Prešov: Náuka, 2001. ISBN 80-89038-11-5. Kultúra a primárna prevencia závislostí 6. časť. Bratislava: NOS, 2006.

65. KOSCÚROVÁ, Z. 2013. *Sociálna práca v škole. Teoreticko-výskumné reflexie sociálnej práce v školskom prostredí.* Bratislava: IRIS. 184 s. ISBN : 978-80-89238-91-0.

66. KOSS, M.P., et al. 1994. *No Safe Haven.* Washington, D.C.: American Psychological Association.

67. *KOORDINÁCIA OCHRANY DETÍ PRED NÁSILÍM.* MPSVR SR. 2015. Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch 1/2015. Dostupné na: https://www.employment.gov.sk/files/skolenie/koordinacna-prirucka-verzia-tlac.pdf.

68. KRACÍK, M. 2010. *Restorativné justice a její programy.* In Štern, P., Ouředníčková, L., Doubravová, D. (eds.) Probace a mediace. Praha: Portál.

69. KRÁĽOVÁ S. 2016 *Riešenie prípadov násilia na ženách v partnerských vzťahov odporúčania pre prax štátnych a verejných inštitúcií.* Fenestra: Košice. Dostupné na: http://www.fenestra.sk/sites/default/files/pdf/13_osf_eea_odporucania.pdf.

70. LABÁTH, V. a kol. 2001. *Riziková mládež. Možnosti potenciálnych zmien.* Praha:

Sociologické nakladateľstvo. 157 s. ISBN: 80-85850-66-4.

71. LEVICKÁ, J. 2003. *Metódy sociálnej práce*. Trnava: VeV. 121 s. ISBN 80-89074-38 3.

72. LOGAR, R.. 2007. *Mosty k pomoci – od dobrého úmyslu k dobrej spolupráci*. WAVE Coordination Office.

73. LOGAR R., VARGOVÁ MARVANOVÁ B. *Effective Multi-agency Co-operation for Preventing and Combating Domestic Violence*. Training of Trainers Manual. Cuncil of Europe Dostupné na: https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680595b8f.

74. LOGAR R. 2005. Domestic Abuse Intervention Center, Vienna and WAVE-Network The Austrian model of intervention in domestic violence cases. Dostupné na: http://www.un.org/womenwatch/daw/egm/vaw-gp-2005/docs/experts/logar.dv.pdf.

75. LONGAUER, V. – SELICKÁ, D. – VANKOVÁ, K. 2006. *Vybrané kapitoly zo sociálnoprávnej ochrany*. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2006, 103 s. ISBN 80-8050-966-2.

76. LUBELCOVÁ, G. 2009. *Kriminalita ako spoločenský fenomén. Úvod do sociologicky*

orientovanej kriminológie. Bratislava: VEDA. ISBN 978-80-224-1051-9.

77. LULEI, M. - LABÁTH, V. 2016. Delikvencia v kontexte rizikového vývinu. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave. 115 s. ISBN: 978-80-223-4235-3.

78. LULEI, M. 2011. Sociálna práca v trestnej justícii a probácia. Nitra: UKF.

79. ĽUPTÁK, J., HUTTA, J., KLEIN, R. 2020. *Práca s páchateľmi domáceho násilia.* Bratislava: KMC.

80. MASCI, T., KILLIAN, M.L. 2011. *The Evolution of Forensic Social Work in the United States: Implications for 21st Century Practice.* In Journal of Forensic Social Work. Routledge: no.1: p.8–36. DOI: 10.1080/1936928X.2011.541198.

81. MASCHI, T., BRADLEY, C., & WARD, K. (Eds.) (2009). *Forensic social work: Psychosocial and legal issues in diverse practice settings.* New York: Springer Publishing Company.

82. MATOUŠEK, O. - KROFTOVÁ, A. 1998. *Mládež a delikvence. Možné príčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže.* Praha: Portál. 335 s. ISBN: 80-7178-226-2.

83. MATOUŠEK, O. 2017. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích*. Praha: Portál. 208 s. ISBN: 978-80-262-1242-3.

84. MATOUŠEK, O. a kol. 2003. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál. 380 s. ISBN 80-7178-548-2.

85. MATULA, Š. 2007. *Koncepcia prevencie sociálno-patologických javov u detí a mládeže v pôsobnosti rezortu MŠSR na obdobie rokov 2007 – 2010 – návrh*. Expertná skupina pre odbornú a organizačnú prípravu analytickej štúdie a koncepcie prevencie sociálno-patologických javov u detí a mládeže, tretie zasadnutie. Žilina, 7. máj 2007.

86. MCCLOSKEY, L. A., et al. 2017. *Abused women disclose partner interference with health care: An unrecognized form of battering*. Journal of General Internal Medicine, 22(8), 1067–1072. https://doi.org/ 10.1007/s11606-007-0199-z.

87. MELIKANTOVÁ, T. 2007. *Poradenstvo a prevencia*. 34 s. Dostupné na internete: www. http://www.kapitula.sk/files/stdodd/poradenstvo_a.doc.

88. MIKŠÍK, O. 2007. *Psychologické teorie osobnosti.* Praha: Karolinum. 269 s. ISBN 978-80246-1312-3.

89. NÁRODNÁ SPRÁVA O STRATÉGIÁCH SOCIÁLNEJ OCHRANY A SOCIÁLNEJ INKLÚZIE pre roky 2006 -2008. Bratislava: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. 52 s.

90. NATIONAL ASSOCIATION OF SOCIAL WORKERS. 2008. *Code of ethics*. Washington, DC: Author.

91. NATIONAL INSTITUTE OF MENTAL HEALTH. *Family Violence*. 1992. National Workshop on Violence: Analyses and Recommendations. Report prepared by K.D. O'Leary and A. Browne. Rockviile, Md.: Violence and Traumatic Stress Research Branch, National Institute of Mental Health, National Institutes of Health, U.S. Department of Health and Human Services.

92. NATIONAL ORGANIZATION OF FORENSIC SOCIAL WORK. 1997. *What is forensic social work*? Dostupné na: http://www.nofsw.org/.

93. NATIONAL OUTCOMES AND STANDARDS FOR SOCIAL WORK SERVICES IN THE CRIMINAL JUSTICE SYSTEM. 2010. Edinburgh: The

Scottish Government. ISBN 978-0-7559-9553-0.

94. NEŠPOR, K. - CSÉMY, L. - PERNICOVÁ, H. 1999. *Zásady efektivní primární prevence.* Sportpropag. s. 39.

95. NEŠPOR, K. 1996. *Léčba a prevence závislostí. Příručka pro praxi.* Praha: Psychiatrické centrum. 1. vydání. 203 s. ISBN 80-85121-52-2.

96. O'DOHERTY, et al. 2017. *Screening women for intimate partner violence in healthcare settings.* The Cochrane Database of Systematic Reviews. Article CD007007. https://doi.org/10.1002/14651858.CD007007.pub3, 2015.

97. ONDREJKOVIČ, P. a kol. 2000. *Sociálna patológia.* Bratislava: Veda. 272 s. ISBN 80-224-0616-3.

98. ONDREJKOVIČ, P. – POLIAKOVÁ, E. a kol.1999. *Protidrogová výchova.* Bratislava: Veda. 356 s. ISBN 80-224-0553-1.

99. ONDREJKOVIČ, P. a kol. 2009. *Sociálna patológia.* Bratislava: SAV. 2009. ISBN 978-80-224-1074-8.

100. ORZECH, D. 2006. *Criminal justice social work—New models, new opportunities.* Social Work Today, 6(6), 34–37.

101. PETRÁŠOVÁ, V., FELCANOVÁ, L. (ed.) a kol. 2015. *Osobitné skupiny ohrozených žien násilím – ženy so zdravotným postihnutím*. Bratislava: IVPR.

102. PSYCHOSOCIAL AND LEGAL ISSUES ACROSS DIVERSE POPULATIONS AND SETTINGS. 1993. New York City: Reiss, A.J., Roth, J.A. Understanding and preventing Violence. Panel on the Understanding and Control of Violent Behavior, Committee on Law and Justice, National Research Council. Washington, D.C.: National Academy Press.

103. RÁC, I. 2019. *Sociálna prevencia.* Nitra: UKF. 108 s. ISBN 978-80-558-14421.

104. RÁC, I. 2020. *Práca s páchateľmi domáceho násilia.* Nitra: UKF. 108 s. ISBN 978-80-558-1556-5.

105. RAKIL, M., ISDAL, P. 2001. *Nenapravitelní muži, nebo muži, kteří se mohou změnit? O terapii pro muže, kteří páchají násilí na ženách.* In: Jakobsen, B., Rakil, M. (eds.): Násilí je možné zastavit, Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava.

106. ROBERTS, A. R. BROWNELL, P. 1999. A *century of forensic social work: Bridging the past to the present.* Social Work, 44, 359–369.

107. ROJKOVÁ, Z. – POPELKOVÁ, M. 2010. Vzťahy medzi rodinnými, osobnostnými a situačno-motivačnými faktormi z perspektívy alkoholovej závislosti. Dostupné na internete: https://www.researchgate.net/publication/320323753_vztahy_medzi_rodinnymi_osobnostnymi_a_situacno-motivacnymi_faktormi_z_perspektivy_alkoholovej_zavislosti.

108. ROTHMAN, E. F. – BUTCHART, A. – CERDÁ, M. 2003. *Intervening with perpetrators of intimate partner violence: a global perspective*. Geneva : WHO.

109. *Rozkaz č. 60 o sociálnej práci v Zbore väzenskej a justičnej stráže*, uverejnený v Zbierke rozkazov generálnej riaditeľky Zboru väzenskej a justičnej stráže, ročník 2008.

110. SALTZMAN, A., FURMAN, R. 1999. *Law in social work practice*. 2nd ed.. Belmont, CA : Wadsworth Publishers, 1999.

111. SCHAVEL, M. – ČIŠECKÝ, F. – OLÁH, M. 2010. *Sociálna prevencia*. Bratislava: Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety. 145 s. ISBN 978-80-8937-22-1.

112. SCHROEDER, L. O. 1997. *The legal environment of social work*. 2nd ed. Washington, DC.

113. SOBOTKOVÁ, V. N. a kol., 2014. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci.* Praha: Grada Publishing. 152 s. ISBN: 978-80-247-4042-3.

114. STEL, J. – VOORDEWIND, D.: *Príručka prevencie: alkohol, drogy, tabak.* Generálny sekretariát Výboru ministrov pre drogové závislosti a kontrolu drog, 1998.

115. STRIEŽENEC, Š. 1996. *Slovník sociálneho pracovníka.* Trnava: AD, 1996. 255 s.

116. STRIEŽENEC, Š. 2001. *Úvod do sociálnej práce.* Trnava: Tripsoft, 2001. 205 s. ISBN 80 967589-6-7.

117. ŠALING, S. a kol. 1997. *Slovník cudzích slov.* Bratislava: Samo. ISBN 80-967524-1-3.

118. ŠEVČÍK, D. a kol. 2011. *Domácií násilí. Kontext, dynamyka a intervence.* Praha : Portál, 192 s.

119. ŠIŠKOVÁ, A. 2013. ŠIKANA *novodobý fenomén.* Bratislava: TRIO, 2013. 33 s. ISBN: 978- 80-971361-0-9.

120. ŠLOSÁR, D. 2020. Riziko ako sociálna kategória v období adolescencie. [online]. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika, 2020. 221 s. [cit. 2025-05-20.] ISBN 978-80-8152-899-6. Dostupné na internete: https://unibook.upjs.sk/img/cms/2020/ff/riz

iko-ako-socialna-kategoria-v-obdobi-adolescencie.pdf.

121. ŠPATENKOVÁ, N. 2011. *Krizová intervence pro praxi.* Praha: Grada.

122. TOWNSEND, J. 2009. *Hranice a dospívajíci.* Praha : Návrat domů. 241 s. ISBN: 978- 80-7255-191-0.

123. VALENTOVIČOVÁ, Z. 2019. *Štandardy penitenciárneho zaobchádzania s odsúdenými vo výstupných oddieloch.* Dokument odborného tímu Národný projekt Šanca na návrat. Bratislava: Generálne riaditeľstvo Zboru väzenskej a justičnej stráže. Dostupné na: https://sancananavrat.sk/wp-content/uploads/2022/07/Standardy-VODD-FINAL-po-8-RV-2021.pdf.

124. VAN WORMER, K. 2008. *Forensic Social Work: Current and Emerging Developments.* Restorative Justice: What Social Workers Need To Do. In Maschi, T., Leibowitz, G.S., Zehr, H. (2001). *Transcending: Reflections of crime victims.* Intercourse, PA: Good Books.

125. VAVRO, R., HUTTA, J., KARÁSKOVÁ, K. 2017. *Metodika práce s páchateľmi násilia na ženách v penitenciárnej starostlivosti.*

Podmienky Zboru väzenskej a justičnej stráže. Bratislava: IVPR.

126. VÁGNEROVÁ, M. 2004 *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. 872 s. ISBN 80-7178-802-3.

127. WAVE. 2014. WAVE *Report* 2014. Specialised Womeńs Support Services and New Tools for Combating Gender-Based Violence in Europe, p. 18.

128. *Základné princípy* OSN *pre používanie programov restoratívnej justície v trestných veciach*. 2002. Rezolúcia hospodárskej a sociálnej rady, 18. apríl 2002.

129. ZÁKON č. 475/2005 o výkone trestu odňatia slobody a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

130. ZÁKON č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

131. ZÁKON č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov.

132. ZÁKON č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

133. ZÁKON č. 99/1963 Zb. Občiansky súdny poriadok v znení neskorších predpisov.

134. ZÁKON č. 550/2003 Z.z. o probačných a mediačných úradníkoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

135. ZÁKON č. 301/2005 Z.z. v znení neskorších predpisov (Trestný poriadok).

136. ZÁKON č. 549/2003 Z.z. o súdnych úradníkoch.

137. ZÁKON č. 78/2015 Z.z. o kontrole výkonu niektorých rozhodnutí technickými prostriedkami a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

138. ZÁKON č. 55/2017 Z.z. o štátnej službe a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

139. ZÁKON č. 215/2004 Z.z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

140. ZASTROW, C.H., KIRST-ASHMAN, K.K. 2009. *Understanding human behavior and the social*

141. ZEHR, H. 2002. *The little book of restorative justice.* Intercourse, PA : Good Books, 2002.

FORENZNÁ SOCIÁLNA PRÁCA

Autor: doc. PhDr. Ivan Rác, PhD.

Recenzenti:

PhDr. Katarína Vanková, PhD.
doc. PhDr. Alena Hricová, PhD.

Vydavateľ: Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2025
Vydanie: prvé, https://fsvucm.sk/wp-content/uploads/2025/07/Forenzna-socialna-praca.pdf

Počet strán: 167

ISBN 978-80-572-0528-9